48ste vergadering

Woensdag 14 maart 2007

Aanvang 10.15 uur

Voorzitter: De Pater-van der Meer

Tegenwoordig zijn 110 leden, te weten:

Abel, Agema, Anker, Aptroot, Arib, Van Beek, Biskop, Blok, Van Bochove, Van Bommel, Bosma, Bouchibti, Bouwmeester, Brinkman, Ten Broeke, Van de Camp, Çörüz, Cramer, Crone, Van Dam, Depla, Dezentjé Hamming, Dibi, Tony van Dijck, Jasper van Dijk, Jan Jacob van Dijk, Van Dijken, Dijsselbloem, Duyvendak, Eijsink, Ferrier, Fritsma, Van Gent, Gerkens, Van Gerven, Van Gijlswijk, Griffith, Van der Ham, Hamer, Haverkamp, Heijnen, Hessels, Van Heugten, Van Hijum, Ten Hoopen, Irrgang, Jacobi, Jansen, Joldersma, Jonker, Kamp, Kant, Karabulut, Koopmans, Koppejan, Jules Kortenhorst, Roland Kortenhorst, Kraneveldt-van der Veen, De Krom, Kuiken, Langkamp, Van Leeuwen, Luijben, Madlener, Mastwijk, Neppérus, De Nerée tot Babberich, Nicolaï, Omtzigt, Ormel, Ouwehand, De Pater-van der Meer, Pechtold, Peters, Van Raak, Remkes, Roefs, Roemer, De Rooij, De Roon, De Rouwe, Samsom, Schinkelshoek, Schippers, Slob, Smeets, Snijder-Hazelhoff, Spekman, Spies, Van der Staaij, Sterk, Teeven, Thieme, Van Toorenburg, Vendrik, Verbeet, Verdonk, Vermeij, Van der Vlies, Voordewind, Jan de Vries, Van Vroonhoven-Kok, Waalkens, Wiegman-van Meppelen Scheppink, Wilders, Willemse-van der Ploeg, De Wit, Wolbert, Wolfsen en Zijlstra,

en de heer Balkenende, minister-president, minister van Algemene Zaken, de heer Verhagen, minister van Buitenlandse Zaken, en de heer Timmermans, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat de volgende leden zich hebben afgemeld:

Polderman;

Schinkelshoek, alleen voor de middag- en avondvergadering;

Van der Staaij en van der Vlies, alleen voor de ochtendvergadering.

Deze mededelingen worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is het **debat** over **de Europese Top**.

□

De heer **Van Bommel** (SP): Voorzitter. Op de afgelopen Europese Top zijn milieudoelstellingen vastgesteld die ertoe doen: in 2020 20% minder CO_2-uitstoot, 20% minder energieverbruik, 20% van de energie uit hernieuwbare bronnen en minimaal 10% van de brandstof in de vervoersector moet biobrandstof zijn. Ik herhaal, dat zijn milieudoelstellingen die ertoe doen. Nederland dacht aan 30% op een aantal terreinen, maar als Europa 20% kan waarmaken, dan is er echt sprake van een trendbreuk. Het is dan ook niet de vraag of deze doelstellingen haalbaar zijn, maar hoe en wanneer ze worden gehaald. 2020 is nog ver weg en papier is geduldig.

Er zijn in de politieke geschiedenis veel voorbeelden van grote doelstellingen die ver weg liggen in de tijd, maar die waarschijnlijk niet worden gehaald. Ik noem de Lissabondoelstellingen: Europese doelstellingen om van de Europese Unie de meest concurrerende economie te maken. Volgens de vorige minister van Buitenlandse Zaken is dat een dwaze doelstelling. Denk ook aan de VN-millenniumdoelstellingen om armoede en honger wereldwijd te halveren in 2015. Dat zijn buitengewoon nobele doelstellingen die de steun van mijn fractie en de regering krijgen, maar er wordt te weinig aan gedaan om die waar te maken. De doelstellingen worden in 2015, zeer tot onze spijt, waarschijnlijk ook niet gehaald.

De Duitse bondskanselier Merkel heeft de doelstellingen ambitieus en geloofwaardig genoemd. Dat is alleen te beoordelen als ook de noodzakelijke middelen om dat doel te bereiken, worden ingezet. Het is hoopgevend om uit deze Duitse mond te horen dat deze doelstellingen ambitieus en geloofwaardig zijn. Duitsland is voor zover mij bekend het enige land wereldwijd waar ongelimiteerd scheuren op de Autobahn zo ongeveer als een mensenrecht wordt gezien, met alle milieugevolgen van dien.

Enkele vragen moeten toch gesteld worden, nu deze doelstellingen aan het papier zijn toevertrouwd. De doelstellingen liggen ver weg in de tijd en daarom is het van belang om tussentijds de vinger aan de pols te houden. Komt er een jaarlijkse rapportage waaruit blijkt in welke mate de EU als geheel maar ook lidstaten afzonderlijk in de pas lopen? Wordt er al nagedacht over de mogelijkheid landen die de doelstellingen niet halen

te dwingen afspraken na te komen? Alleen wanneer wij elkaar daarop controleren en aanspreken, kan er resultaat worden geboekt in 2020.

De Europese Commissie komt met voorstellen voor de verdeling van de lasten per land. Hoe gaat de regering daar invloed op uitoefenen? Het is van belang ervoor te zorgen dat de doelen worden gehaald, terwijl er wel woningen worden gebouwd en infrastructuur wordt aangelegd. Een verschuiving van automobiliteit naar openbaar vervoer ligt voor de hand. Ook is afgesproken dat er een onderzoek komt naar extra belasting op vliegverkeer. Wat ons betreft moet dat leiden tot de invoering daarvan. Dat is een langgekoesterde wens die in Nederland al is uitgesproken, maar wij kunnen pas echt vooruitgang boeken wanneer daar Europees gevolg aan wordt gegeven. Vooral voor korte vluchten binnen Europa geldt de hogesnelheidstrein als goed alternatief. Op dit moment is vliegen naar Berlijn en Parijs echter vaak goedkoper dan reizen per trein. Dat is de wereld op zijn kop en dat moet veranderen. Over kernenergie blijft onduidelijkheid bestaan. Frankrijk ziet het als groene energie, maar de Europese Commissie denkt daar heel anders over. De Commissie zegt ondubbelzinnig nee en wij delen die opvatting. Wat is de opvatting van de regering? Wie trekt op dit punt aan het langste eind?

Samenvattend: de trendbreuk die nu op papier is gezet, moet in de werkelijkheid ook worden waargemaakt. Iedereen ziet dat het milieuvraagstuk een internationaal vraagstuk is dat internationale samenwerking vereist en geen vrijblijvende afspraken of louter goede bedoelingen. ''No time to waste'', zeggen ze bij Greenpeace. Ik onderschrijf dat.

Ik wil naar aanleiding van deze Top ook enige woorden wijden aan de slagvaardigheid van de Europese Unie. Wederom blijkt uit de politieke praktijk dat er op zich niet zo veel mis is met die slagvaardigheid. In 2005 werd er overeenstemming bereikt over de nieuwe lange termijn begroting waarbij Nederland 1 mld. minder zou afdragen. Volgens de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken was daarmee bewezen dat wij ook met 25 lidstaten een goed besluit kunnen nemen.

Nu is er overeenstemming bereikt over deze ambitieuze milieudoelstellingen. Daarmee is voor mijn fractie onomstotelijk bewezen dat wij ook met een Unie van 27 indrukwekkende besluiten kunnen nemen zolang het gemeenschappelijk belang maar wordt gezien. Hiermee is voor de SP het fabeltje over een onbestuurbare Unie bij een lidmaatschap van 27 lidstaten definitief ontkracht. Wat zijn de opvattingen van de bewindslieden op dit punt?

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Mag ik hieruit afleiden dat de heer Van Bommel het Verdrag van Nice een uitstekend verdrag vindt en dat daar eigenlijk niets aan hoeft te worden veranderd?

De heer **Van Bommel** (SP): Het Verdrag van Nice blijkt op dit moment in ieder geval toereikend om tot een belangwekkende afspraak te komen over het milieubeleid. Zoals gezegd zullen de uitwerking daarvan en de rol van de Europese Commissie en de lidstaten nog gestalte moeten krijgen, maar als dit op papier gezet kan worden en de lidstaten het hierover eens kunnen worden met de verplichtingen die daarbij horen, kun je naar mijn mening zeggen dat het verdrag werkbaar is.

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Met andere woorden: het Verdrag van Nice is goed en wij kunnen morgen in de krant lezen dat de heer Van Bommel alsnog voorstander is van dit verdrag, ook al heeft hij dit in het verleden steeds afgewezen?

De heer **Van Bommel** (SP): Nee, ik zeg dat het Verdrag van Nice blijkbaar werkbaar is doordat er tot een dergelijke afspraak kon worden gekomen. Toen het Verdrag van Nice werd gesloten, zag de Europese Unie er anders uit, zag de toekomst van de Europese Unie er anders uit en was er op een aantal belangrijke terreinen, met name het milieuterrein, nog niet het brede inzicht dat er vandaag de dag wel is. Dus ik denk dat het Verdrag van Nice zijn werkzaamheid nu wel heeft bewezen, terwijl dit op het moment dat het werd afgesloten, nog niet vaststond.

De heer **Samsom** (PvdA): Er is al gesproken over de inconsequente opstelling van de heer Van Bommel over het Verdrag van Nice, maar hij is ook nog op een ander punt inconsequent. Hij zegt dat het mooi is om verdragen op papier te zetten, maar dat het nu op de uitvoering aankomt. Denkt hij dat het Verdrag van Nice ons optimaal in staat stelt om die uitvoering ter hand te nemen, om elkaar als landen bijvoorbeeld te houden aan de verplichtingen die wij op ons nemen? Denkt de heer Van Bommel dat het Verdrag van Nice daarvoor voldoende is?

De heer **Van Bommel** (SP): Dit is een belangrijke vraag. Ik denk dat er op dit punt verbeteringen mogelijk zouden zijn in die zin dat de Europese Unie dwingender zou kunnen optreden, maar daarmee zeg ik niet dat dat verdrag beter is. Voor een goed verdrag is ook draagvlak nodig. Als je wilt voorzien in de overdracht van bevoegdheden, want daar hebben wij het nu over, het inleveren van vetorechten, vind ik dat daar in de lidstaten draagvlak voor moet bestaan. Natuurlijk, als wij de Europese Unie op tal van terreinen het absolute beslissingsrecht geven en van de lidstaten vragen om op dit terrein hun soevereiniteit in te leveren, ontstaat er een veel slagvaardiger EU. Dat geef ik toe, maar ik vraag dan naar het draagvlak voor die EU in de lidstaten. Dan is er geen beter verdrag.

De heer **Samsom** (PvdA): De heer Van Bommel geeft dus toe dat er verbeteringen mogelijk en nodig zijn om dit soort mooie ambities mogelijk te maken en wij zijn het erover eens dat er draagvlak moet zijn voor die verbeteringen. Dit lijkt mij een abc'tje. Volgens mij komen wij zo een heel eind tot elkaar.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik vind de toon van de discussie in ieder geval goed. Ik zeg de heer Samson niet na dat het verdrag op dit terrein moet worden verbeterd. Nogmaals, ik zie wel dat je de Unie meer instrumenten kunt geven om dwingender op te treden, maar ik wil echt het draagvlak in de lidstaten in het oog houden om te voorkomen dat wij het draagvlak voor de Europese Unie in den brede verliezen.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Het draagvlak in de Europese Unie komt ook in gevaar als wij aan het Verdrag van Nice vasthouden. Ik ben het met de heer Van Bommel eens dat het Verdrag van Nice uiteindelijk

robuuster is gebleken dan een aantal jaren geleden werd aangenomen. Daarom is het voor ons dan ook het uitgangspunt na het verworpen verdrag. Is de heer Van Bommel het hiermee eens? Is hij het ermee eens dat het Verdrag van Nice met 27 lidstaten niet meer voldoet en dat er dus aanpassingen nodig zijn op basis van dat verdrag om inderdaad ook in de toekomst nieuwe plannen voor bijvoorbeeld klimaat- en energiebeleid te kunnen realiseren?

De heer **Van Bommel** (SP): Ik deel de opvatting dat het Verdrag van Nice op enig moment moet worden aangepast, maar volgens mij is dat niet bij 27, maar bij 28 lidstaten. Ik zal de regering hier zo meteen een concrete vraag over stellen. Ik deel ook de opvatting dat het Verdrag van Nice als basis moet worden gezien voor de discussie van nu. De grondwet is afgewezen. U zult van mij dan ook geen voorstellen horen om dit of dat eruit te halen om haar voor ons acceptabel te maken; nee, de grondwet is afgewezen. Die grondwet was een bouwwerk van compromissen. Ons uitgangspunt is dat we in Europa verder willen. In de toekomst zullen we praten over verdere uitbreiding – Kroatië, mogelijk Turkije en andere landen – en daarvoor zullen we de verdragen moeten aanpassen, al was het alleen maar voor een andere stemmenweging. Wat mij betreft, betekent dit dat gewerkt zou kunnen worden met een geamendeerd Nice. Ik hoor mensen praten over ''Nice-plus''. Ik vind dat een goede discussie.

We hebben aangetoond dat we in Nice, met 27 landen, indrukwekkende besluiten kunnen nemen. Zolang het gemeenschappelijke belang wordt gezien, kunnen we daarmee door zonder te hoeven spreken van een onbestuurbare Unie. In het verslag van de top schrijft de regering dat ''de wenselijkheid werd herbevestigd om een daadwerkelijke scheiding aan te brengen in de gas- en elektriciteitsector tussen leverings- en productiedienst enerzijds en de netwerkexploitatie anderzijds''. Kan de minister-president nogmaals uitleggen wat de logica is achter de redenering dat liberalisering een bijdrage levert aan het realiseren van de klimaatdoelstellingen? Uiteindelijk is het toch in het belang van commerciële instellingen om méér te verkopen? Graag een reactie.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Is de heer Van Bommel bekend met het rapport van mevrouw Kroes dat ongeveer uitkwam ten tijde van het actieplan dat aan de raadsconclusies is gehecht? Daarin wordt helder aangegeven dat liberalisering inderdaad noodzakelijk is om, bijvoorbeeld, de leverzekerheid in Europa op peil te krijgen. Het gaat dan om het ontbundelen, het splitsen van netwerk- en productiebedrijven, interconnectie. We kennen die problemen in Nederland omdat we nog niet zo lang geleden een black-out hebben gehad, niet in de laatste plaats omdat we erg vasthangen aan Duitsland, maar verbindingen tussen onze netwerken nauwelijks zijn gerealiseerd.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik ken dat rapport. Leveringszekerheid is iets anders dan de klimaatdoelstelling; ze hoeven niets met elkaar te maken te hebben, maar dit is desalniettemin zeer belangrijk. Ik ben er niet bij voorbaat van overtuigd dat de laatste een noodzakelijke voorwaarde is. Ik denk dat er op dat rapport wel wat valt af te dingen, voor mij is het een onderdeel van het debat. Ik hoor graag waarom de regering zo aan die scheiding hecht.

De heer **Samsom** (PvdA): Van u zou ik willen weten of u het niet vreemd vindt dat u zich met uw verzet tegen die scheiding, die ontbundeling, bevindt in het kamp van EDF, RWE, E.ON, de grote monopolisten die kernenergie, bruinkool en steenkool door het Europese net blijven duwen. Vindt u dat niet opmerkelijk, vindt u dat niet vervelend en vindt u dat niet een reden om te gaan nadenken over de positie van de SP op dit punt?

De heer **Van Bommel** (SP): Ik vind het altijd vervelend wanneer andere partijen tot dezelfde conclusies komen met argumenten die de mijne niet zijn. Helaas is dat in de politiek zo; dat zien we in deze Kamer ook wel eens en moet voor uw eigen partij ook gelden. Dan voel je je ongemakkelijk, maar ik vind dat zoiets je niet van de kern van de zaak mag afleiden, namelijk de doelstellingen die je wilt dienen. Daar gaat het mij om.

Volgens de Kroatische minister van Buitenlandse Zaken vormt het Verdrag van Nice geen obstakel voor de verdere uitbreiding van de Europese Unie. Verschillende vertegenwoordigers van de Europese Commissie en van verschillende lidstaten hebben haar verzekerd dat, indien er geen grondwettelijk verdrag komt, er andere manieren zijn die ervoor kunnen zorgen dat Kroatië de 28ste lidstaat van de Europese Unie wordt. Daarbij werden twee mogelijkheden geopperd. De ene mogelijkheid zou zijn via een toetredingsverdrag voor Kroatië zelf, de andere via een amendement op het Verdrag van Nice. Mij lijkt dat een volstrekt juiste constatering. Graag hoor ik van de regering of deze veronderstelling correct is. Kan Kroatië inderdaad toetreden zonder dat er sprake is van een nieuw verdrag? Als dat het geval is, zou dat een belangrijke prikkel wegnemen om snel met een nieuw verdrag te komen en zou de Unie meer tijd kunnen uittrekken voor een echt nieuw en goed verdrag. Het zou de druk van de ketel halen. Graag een reactie van de regering.

Het kabinet klopt zichzelf op de borst met de mededeling dat Nederland met succes de conclusies van de Europese Raad in balans heeft gebracht inzake werkgelegenheid, door een verwijzing toe te voegen over de noodzaak van verhoogde arbeidsparticipatie. Waarom verveelt de regering haar Europese collega's met dit stokpaardje? Kunnen de andere lidstaten soms niet zelf bepalen of verhoogde arbeidsparticipatie van belang is en, zo ja, hoe men dat dan wil nastreven?

De Europese Raad dringt er in zijn conclusies opnieuw op aan dat uiterlijk in 2010 3% van het bbp aan onderzoek wordt besteed. Nederland zou zich hierdoor aangesproken moeten voelen, aangezien wij hieraan nu zo'n 2% uitgeven. Wat gaat de regering doen om die forse verhoging met 3% te halen? Deelt de regering verder de wens van de SP-fractie om hierbij voornamelijk in te zetten op de eerste geldstroom, opdat de onafhankelijkheid van wetenschappelijk onderzoek wordt gegarandeerd?

De regeringsleiders hebben afgesproken dat zij ter gelegenheid van de aanvaarding van de Verklaring van Berlijn eenheid dienen uit te stralen. Alleen al het naakte feit dat je afspreekt dat je eenheid wilt uitstralen, toont aan dat die eenheid er niet is. Er is geen eensgezindheid over een nieuw verdrag. Er is geen eensgezindheid over het buitenlands beleid. Er is geen eensgezindheid over

de uitbreiding van de Europese Unie. Waarom moet er dan op een krampachtige wijze eenheid worden uitgestraald? Dat is toch zeker volstrekt ongeloofwaardig.

Europa is verenigd in zijn verscheidenheid. De minister-president noemde dit eerder misschien wel de beknoptste omschrijving van wat Europa tot Europa maakt. Mijn advies zou zijn: houd daaraan vast! Dat is wat Europa sterk maakt: met respect voor eigenheid willen samenwerken aan doelstellingen die in het algemeen belang zijn. Dat ligt ook veel dichter bij het beeld dat de bevolking van de Europese Unie heeft. Is de viering van vijftig jaar EU-verdrag niet juist de gelegenheid om een brug met de bevolking te slaan en te erkennen dat wij ondanks alle verschillen veel belang hebben bij een goede samenwerking?

De SP-fractie waardeert de recente inspanningen van Saudi-Arabië, zowel voor de onderhandelingen over de problemen waarin Iran zich bevindt als voor Irak, Libanon en de bezette gebieden. Een regionale conferentie is van het grootste belang, maar het moet dan wel een conferentie zijn met als doel een voor iedereen rechtvaardige oplossing te bereiken. Deze diplomatieke inspanningen mogen dus niet bedoeld zijn als een middel om druk op sjiieten in Irak en Iran uit te oefenen als zouden zij, en zij alleen verantwoordelijk zijn voor de problemen. Deze conferentie kan ook passen in een scenario om de druk te verhogen op Iran en alles wat sjiitisch is in het Midden-Oosten. Dat zou naar de mening van mijn fractie onjuist zijn. Recente ontwikkelingen lijken de situatie nog complexer te maken dan ze zal zijn. Ik ben dan ook zeer benieuwd naar de opstelling van het voorzitterschap in de regionale conferentie over Irak. Gunt de Europese Unie Syrië en Iran een volwaardige plaats? Is de Europese Unie van mening dat politieke onderhandelingen over de toekomst van Irak noodzakelijk zijn, ook met het gewelddadige verzet? Ik zwijg dan nu maar over de ontwikkelingen in Libanon en de bezette gebieden. Kortom: wat is de positie van de Europese Unie ten opzichte van de ontwikkelingen in Irak en welke positie zal de Europese Unie betrekken?

In het verleden ben ik regelmatig cynisch geweest over Europese topbijeenkomsten. Men zal zich dat herinneren. Daar was ook vaak alle aanleiding voor, omdat er weinig spannends of indrukwekkends uit voortkwam. Ik heb zelfs wel eens voorgesteld om het aantal toppen terug te brengen. Deze Top was echter gezien de gemaakte afspraken van betekenis. En als ze werkelijk worden nagekomen, ook van groot belang, niet alleen voor Europa maar voor de hele wereld.

De **voorzitter**: Alvorens ik het woord geef aan de heer Van Dijk van de CDA-fractie, heet ik de ambassadeur van Letland, mevrouw Baiba Braze, van harte welkom.

□

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Voorzitter. Een half jaar geleden hebben premier Balkenende en prime minister Blair in een brief aan hun Europese collega's aandacht gevraagd voor klimaatverandering. Zij wilden dat dit onderwerp een permanente plaats op de agenda van de Europese Unie kreeg. Op dat moment viel hen, in ieder geval in Nederland, nogal wat sceptische reacties ten deel. Lukt het wel? Zullen zij er wel in slagen om het elke keer op de agenda te krijgen? Wat is het nut ervan? Is het wel verstandig om het op deze manier te doen? Maar een half jaar later zijn wel bindende afspraken gemaakt. En daaruit blijkt dat het een buitengewoon goed initiatief was, want het heeft laten zien dat de Europese Unie heel goede afspraken voor klimaatbeleid kan maken.

De heer Van Bommel sprak er ook al over. Ik wil het echter zelf samenvatten als 20/20/10: 20% minder CO_2-uitstoot, 20% meer duurzame energie in de totale energieproductie en 10% meer biobrandstoffen in het vervoer. Er zijn nu op dat terrein buitengewoon belangrijke doelstellingen vastgelegd, die in 2020 gerealiseerd moeten worden. De heer Van Bommel was tegelijkertijd al weer een beetje sceptisch. Hij zei dat het vaker is voorgekomen dat er heel mooie doelstellingen aan het papier werden toevertrouwd, maar dat deze niet worden gerealiseerd als puntje bij paaltje komt. Wij moeten voorkomen dat dit gaat gebeuren. Wij hebben nu een uitstekende gelegenheid om dat te doen. Het is goed dat in de komende periode alle lidstaten de vinger aan de pols houden en bezien wat er op Europees niveau wordt afgesproken om de doelstellingen te halen. Het is een goede zaak om daarover met elkaar van gedachten te wisselen.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks): U vraagt zich terecht af hoe wij ervoor kunnen zorgen dat echt gebeurt wat nu is afgesproken. In het regeerakkoord is er sprake van een streven naar 20% duurzame energie in 2020. De Europese Unie maakt dit nu bindend. Bent u ervoor dat Nederland zelf deze doelstelling ook bindend maakt en dat de interpretatie van het regeerakkoord dus verandert?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): In Brussel is afgesproken dat er in de lidstaten het een en ander moet gebeuren, maar dat er ook iets zou moeten gebeuren op Europees niveau. Verder moet rekening worden gehouden met de omstandigheden van een land. Het kan zijn dat het in het ene land gemakkelijker is om waterkrachtenergie op te wekken dan in het andere land. Daarom zeg ik niet dat snoeihard moet worden vastgelegd dat wij die 20% gaan halen. Dit is afhankelijk van wat de Europese Unie gemeenschappelijk weet te realiseren. Als er op Europees niveau niets gebeurt, wordt het heel lastig voor een individuele lidstaat om telkens al die doelstellingen te realiseren.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks): Het zal wel uitkomen op ongeveer 20%. Moet dit percentage ook voor Nederland zelf bindend worden, of is het niet meer dan een vrijblijvende streefwaarde?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Ik heb zojuist aangegeven dat dit afhankelijk is van wat er op Europees niveau aan heldere maatregelen kan worden gerealiseerd. Als er op Europees niveau helemaal niets gebeurt, bijvoorbeeld op het terrein van bronbeleid of op het terrein van het weren van milieuonvriendelijke producten, wordt het voor Nederland heel lastig om de doelstelling te halen.

De heer **Ten Broeke** (VVD): In de motie van de heer Duyvendak staat een bindende doelstelling van 30%. Daarmee heeft het kabinet te maken. Hoe denkt u daarmee om te gaan, ook in het licht van de afspraken

die nu in Europa zijn gemaakt? Wat prevaleert, de motie-Duyvendak of Europa?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): De heer Duyvendak zal nu graag van mij willen horen dat zijn motie prevaleert. Wij zijn voor de doelstelling van 30% reductie, op het moment dat over dit onderwerp internationaal afspraken kunnen worden gemaakt. Dat is ook wat de Europese Unie zegt. Als ons dat lukt, zullen wij ons daaraan houden, maar als alle andere regio's en continenten zich afzijdig houden van dit soort afspraken, zijn wij met 20% reductie een heel eind.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Dat denk ik ook, en ik help u zelfs hopen dat die 20% wordt gehaald. In de motie-Duyvendak wordt de Nederlandse regering er duidelijk toe opgeroepen om zelfs door te stoten naar 30%. Dat gaat verder dan het ambitieniveau van Europa. Hoe gaat u daarmee om?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Als dat het streven 30% is, gaan wij daarin rustig mee. Laten wij echter blij zijn als wij 20% halen.

De heer **Van der Ham** (D66): Uw antwoord verontrust mij wel een beetje wat betreft de norm van 20%. U zegt dat wij misschien niet in de omstandigheden verkeren, geografisch of klimatologisch, om bepaalde doelen te halen, en dat een en ander juist gealloceerd moet worden. Die discussie speelt in elk land. Ook premier Verhofstadt heeft gezegd: wij hebben zoveel chemische industrie en zo weinig zon, dat bij ons die 20% ook niet te halen valt. Natuurlijk zal daar vanuit de Europese Commissie naar gekeken worden, maar volgens de CDA-fractie mag nooit het argument zijn dat daar geen geld voor is. Dat raakt aan een discussie die wij hebben gehad in het debat over de regeringsverklaring: is er eigenlijk wel voldoende geld om die doelstelling van 20% uit het regeerakkoord – en nu dus ook de Europese doelstelling – te halen? Wilt u hier verklaren dat daar altijd op zal worden bijgeplust, als er te weinig geld voor is?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Het verbaast mij altijd dat er verschillende partijen zijn die denken dat je milieudoelstellingen alleen maar haalt door middel van geld. Volgens mij kun je die doelstellingen heel goed ook op heel andere manieren halen. Uw mening dat het afhankelijk zou zijn van geld en dat wij het daardoor niet zouden kunnen halen, deel ik absoluut niet. Ik zal dadelijk in mijn verhaal aangeven hoe ik denk dat wij die doelstellingen wel kunnen halen.

De heer **Van der Ham** (D66): Voor de goede orde, als dat voor het huidige bedrag kan, is dat hartstikke goed. Wij zijn het zo eens dat wij op heel veel punten helemaal niets met extra geld hoeven te doen, maar kunnen volstaan met bijvoorbeeld strengere regelgeving. Mocht echter blijken – zoals nu ook Tony Blair, de vriend van de premier, heeft gezegd op dat punt – dat er te weinig geld is om de doelstellingen te bereiken en dat wij het niet met normale wetgeving kunnen oplossen, is de CDA-fractie dan bereid om het kabinet aan te sporen, daar meer financiële middelen voor uit te trekken?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Ik heb in de politiek zo langzamerhand geleerd dat het buitengewoon lastig is om als, danvragen te beantwoorden. Ik heb ook geleerd dat het onverstandig is om dat te doen. Laten wij ervoor zorgen dat wij niet in de situatie terechtkomen dat wij die afweging zouden moeten maken.

In de afgelopen periode is duidelijk geworden dat de Europese Unie een meerwaarde heeft, ook voor mensen die voorheen nog wel wat sceptisch waren ten opzichte van de EU. Kijkt u maar naar het verhaal dat de heer Van Bommel net heeft gehouden. Het was een buitengewoon bevlogen verhaal over het Verdrag van Nice. Zo bevlogen heb ik hem daar nog nooit over gehoord. Er zijn forse afspraken gemaakt op het terrein van het milieu. Ik denk dat iedereen er nu wel van overtuigd is dat dit elementen zijn waarvan het verstandig is dat wij ze op Europees niveau gaan aanpakken. Klimaatverandering stopt niet bij de landsgrenzen. Alleen al om die reden is het goed dat wij dit soort afspraken op Europees niveau vastleggen. Maar ook om economische redenen is het verstandig dat de Europese Unie zich intensief gaat bezighouden met klimaat en milieu. Als wij naar de verschillende groeicijfers kijken en naar de verschillen in economische ontwikkeling binnen de EU, dan zien wij dat de landen die het over het algemeen economisch gezien goed doen, ook de hoogste bescherming hebben op milieugebied. Kortom, laten wij meer aandacht gaan besteden aan duurzame economie, dan zien wij dat ook het milieu daar in belangrijke mate voordeel van zou kunnen hebben.

De heer Van der Ham bracht net de vraag naar voren hoe wij ervoor willen zorgen dat wij die doelstellingen uiteindelijk halen. Dat is ook voor een deel een antwoord op wat de heer Duyvendak naar voren bracht. Er zijn twee niveaus waarop maatregelen getroffen moeten worden. Het ene niveau is het Europese niveau, waar wij met dwingende regelgeving ervoor moeten zorgen dat bepaalde producten geweerd kunnen worden waarvan wij vinden dat wij daar toch op een andere manier mee om moeten gaan. Dat is een heel andere visie dan wat de heer Van der Ham vorige week nog in een debat naar voren bracht. Toen wilde hij individuele lidstaten voorstellen dat zij bepaalde producten zouden kunnen weren. Als er iets is wat slecht zou zijn, dan is dat het wel. De maatregel die hij voorstelt, is buitengewoon gevaarlijk, omdat je daarmee de interne markt zou verstoren en dan zijn wij heel ver van huis.

Er moeten dus op Europees niveau maatregelen getroffen worden en wij vragen ons af of wij dat kunnen doen met de bepalingen die nu in het verdrag staan. In artikel 175 van het verdrag, waar toch veel maatregelen op gebaseerd zouden moeten worden, wordt aangegeven dat nog steeds unanimiteit nodig is. Wij zouden ons kunnen voorstellen, dat wij bij een komende verdragswijziging zouden zeggen dat er toch codecisie zou moeten plaatsvinden. Dat betekent gekwalificeerde meerderheidsbesluitvorming, zodat wij op dat terrein beter kunnen doorpakken dan nu het geval is.

Het andere niveau is wat er in de lidstaten moet gaan gebeuren. Wij denken dat de Europese Commissie in de komende periode kan leren van hetgeen wij bij het Lissabonproces ook gezien hebben. Zorg ervoor dat doelstellingen voor een langere periode worden vastgelegd, zorg dat zij ook heel concreet in richtsnoeren worden neergelegd en dat wij lidstaten daarover laten rapporteren. De vraag die ik daar nog wel bij heb, is: welke bevoegdheid heeft de Europese Commissie precies

in dezen? Op welke manier kan de Europese Commissie de vinger aan de pols houden en ook op een bepaald moment aangeven dat lidstaten onvoldoende presteren op dit terrein. En als wij kijken naar wat wij in Nederland zelf zouden moeten doen: ik heb dat voor een deel afhankelijk gemaakt van maatregelen die op Europees niveau genomen zouden moeten worden. Als wij niet een verplichting kunnen instellen op het terrein van bronbeleid of op dat van het gebruik van roetfilters, wordt het heel lastig om in Nederland onze doelstellingen volledig te halen met de omzetting van duurzame energiebronnen. Wij hebben de Europese maatregelen nodig om onze doelstellingen te kunnen halen. Dat kan ik niet voldoende benadrukken.

Een tweede element is hoe wij in Nederland het proces handen en voeten geven om ervoor te zorgen dat wij uiteindelijk de doelstelling van 20% zullen halen. Graag krijg ik van het kabinet een reactie op dat punt.

Ook in de internationale dimensie heeft Nederland een belangrijke rol gespeeld door vorig jaar in januari samen met de andere Benelux-partners een brief te sturen aan de regeringsleiders over het feit dat wij ook rekening moeten houden met de internationale dimensie van energieafhankelijkheid en van het klimaat. Die oproep heeft een belangrijk resultaat gehad, gelet op de nadrukkelijke passage dat de Europese Unie gezamenlijk moet optreden ten opzichte van cruciale gebieden als het Midden-Oosten en Rusland om ervoor te zorgen dat de energieafhankelijkheid goed wordt georganiseerd.

Het Lissabonproces is in 2005 geëvalueerd, waarbij in belangrijke mate is aangegeven dat een aantal kerstballen uit de boom zou moeten worden gehaald om de kerstboom van Lissabon weer zichtbaar te maken. Wij hebben het gevoel dat wij op de goede weg zijn, ook gelet op de interne marktscorekaart en gelet op signalen die naar buiten komen, zoals rapporten van de Europese Commissie. Langzaamaan komen wij uit waar wij uit willen komen. Ons verontrust het echter wel dat het er in de conclusies op lijkt alsof er toch weer meer onderwerpen zouden moeten worden toegevoegd aan het Lissabonproces. Wij zijn niet tegen die doelstellingen maar wij willen ervoor waken dat er weer veel meer ballen in de lucht worden gehouden, waardoor het doel van het Lissabonproces uiteindelijk steeds verder weg komt te liggen. Wij pleiten ervoor om dit proces te houden zoals in 2005 is afgesproken.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Waarop doelt de heer Van Dijk precies? Ik heb ook kerstballen gezien die in de Lissabonboom worden gehangen. Overigens liggen de oorspronkelijke doelstellingen steeds verder weg en zijn zij al niet meer haalbaar. Dat is een van de lessen van 2005. Doelt de heer Van Dijk bijvoorbeeld op de opmerkingen die ook in de conclusies van de Europese Raad staan over het sociaal model Europa?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Het gaat ons in belangrijke mate inderdaad om de passage in conclusie 19 dat sociaal veel meer aandacht zou moeten krijgen, ook in het realiseren van de Lissabondoelstelling. Wij hebben steeds aangegeven dat Europa een sociale markteconomie is. Dat hoeft men niet nog eens extra in de Lissabondoelstellingen naar buiten te laten komen. Datgene wat in Lissabon wordt bereikt, is in belangrijke mate dat wij de participatiedoelstellingen willen halen, die al sociale doelstellingen zijn. Wij zien verder dat er sprake moet zijn van bescherming van de instituties die nu bestaan. Dat hoeven wij ook niet extra te benoemen. Er is verwezen naar armoede en uitsluiting. De vraag is of men deze zaken in het Lissabonproces moet betrekken, dan wel of men die daarnaast overeind kan houden, zoals dat nu al het geval is.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik constateer dat de heer Van Dijk met de VVD-fractie van mening blijft dat hier de subsidiariteitsvlag moet worden gehesen en ik zal hem daaraan graag houden.

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Het subsidiariteitsvraagstuk speelt in belangrijke mate wanneer wij spreken over wetgeving. Dat is hier niet aan de orde.

In de Verklaring van Berlijn wordt het onderwerp van de grondwet niet betrokken. Het lijkt ons verstandig om dat daarbuiten te houden. Verder staat in deze verklaring dat zal worden gerefereerd aan het onderwerp van de waarden. Wij vinden dat heel belangrijk. Dit bevestigt ook onze visie op Europa, niet louter als een samenwerkingsverband op sociaaleconomisch terrein tussen enkele lidstaten maar als een echte waardegemeenschap. Wij benadrukken dat dit onderwerp veel aandacht moet krijgen, ook in de Verklaring van Berlijn. Wij hebben gemerkt dat er ook woorden van waardering zijn gewijd aan de Verklaring van Mekka. Wij denken dat dit goed is, maar wij maken ons wel zorgen over de drie Israëlische soldaten die nog steeds gegijzeld worden. Wij vragen de regering, er bij de Europees Unie op aan te dringen, een steviger oproep te doen aan Hezbollah en Hamas om voor een teken van leven van deze mensen te zorgen.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Wij hebben een historische Europese top achter de rug. De klimaatdoelen die de Europese Unie heeft bepaald, zijn ambitieus. Het zijn de meest vergaande sinds de afspraken van Kyoto. Natuurlijk zijn er over de uitwerking nog belangrijke vragen te stellen, maar wij willen toch ook onze zegeningen tellen. Europa is door de afspraken van verleden week toonaangevend in de wereld als het om klimaatdoelen gaat. Europa doet waarvoor het is opgericht: in gezamenlijkheid zorg dragen voor het welzijn en de welvaart van toekomstige generaties. Hier zijn wij gewoon blij mee. Wij hebben nog wel een paar vragen, maar wij vinden dat Europa hiermee een goede positie heeft ingenomen, zeker na anderhalf jaar tobben. Er is nu weer een gezamenlijke agenda, een belangrijke agenda.

In 2020 moet de uitstoot van broeikasgassen 20% lager zijn dan in 1990. Wij hebben ook per motie uitgesproken dat wij liever een reductie van 30% zouden hebben gezien, wij vinden dit een gemiste kans van Europa. Maar goed, hoe kunnen wij de landen in andere delen van de wereld toch tot een reductie van 30% bewegen? Wordt dit de nieuwe inzet voor post-Kyoto? Hoe wordt de diplomatie ingezet om die 30% internationaal wortel te laten schieten, hoe wordt er voorkomen dat het bij een mooie suggestie blijft?

Ik wil ook van de regering weten hoe strikt de plannen nu precies zijn, welke impliciete en expliciete sancties er zijn als landen zelfs de doelstelling van 20% niet halen. Hoe is de monitoring geregeld? De Britse regering heeft aangekondigd, in 2050 een reductie van 60% te willen

bereiken, waarbij men elke vijf jaar zal nagaan of men nog op koers ligt en of er financieel bijgeplust moet worden. Even afgezien van de vraag of dit een juist percentage is, de systematiek is op zichzelf wel interessant. Deze methode geeft in ieder geval inzicht in de positie die een land kiest. Je kunt zo op tijd bijplussen en je weet ook snel welke dilemma's zich voordoen. Wat is de reactie van de premier op dit voorstel van Tony Blair en wat vindt de regering van een klimaatwet voor de situatie in Nederland?

Wij zijn blij dat er in het debat van verleden week met enige nuchterheid is gesproken over de ''transitietechnologie''. Daarbij gaat het natuurlijk om kernenergie, maar bijvoorbeeld ook om de opslag van CO_2. Hoewel wij geen groot voorstander van nieuwe kerncentrales zijn, vinden wij beide technologieën onmisbaar om de huidige klimaatdoelstellingen te halen. Als je nu alle kerncentrales dichtgooide, zou je een enorm milieuprobleem hebben. Daar zijn wij dan ook geen voorstander van. Wij vinden het belangrijk dat Chirac zijn eis om kernenergie als een belangrijke groene energiebron te zien heeft ingetrokken, want dat is natuurlijk onzin. Maar wij vinden het ook belangrijk dat de tegenstanders van kernenergie uiteindelijk niet hebben gepersisteerd bij het houden van een heel ideologisch debat hierover. Dit punt is voor Chirac nu niet van tafel gehaald en zo kon hij worden binnengehaald voor de afspraken die nu gemaakt zijn.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Ik hoor D66 wel vaker verwijzen naar de huidige omstandigheden, maar ik schrik hier toch wel van. Kernenergie is een heel ernstig onderwerp, deze vorm van energie moeten wij niet zo maar als oplossing aandragen. Ik pleit ervoor om de huidige omstandigheden te veranderen, bijvoorbeeld door inkrimping van de veestapel. Hoe staat de fractie van D66 daar tegenover?

De heer **Van der Ham** (D66): U doelt waarschijnlijk op de enorme uitstoot van CO_2 door de bio-industrie. U kent onze opvattingen daarover, die verschillen niet zo heel veel van die van de Partij voor de Dieren. Wij vinden ook dat de bio-industrie schoner moet worden, bijvoorbeeld met luchtwassers. Wij zijn een voorstander van al dat soort maatregelen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Bedoelt u schoner maken of aanpakken bij de bron, namelijk de veestapel inkrimpen?

De heer **Van der Ham** (D66): In ieder geval moet de bio-industrie een stuk duurzamer worden. Wij zijn het met de Partij van de Dieren eens dat de huidige vorm van de bio-industrie niet juist is, ook vanwege de milieuvervuiling die deze veroorzaakt.

De heer **Ten Broeke** (VVD): De heer Van der Ham had het liefst gezien dat deze regering de doelstelling van 30% had omarmd. Daarom heeft hij ook de motie-Duyvendak ondertekend. Hij noemt kernenergie. Ziet de heer Van der Ham kernenergie – groen of niet, dat laten wij even in het midden – ook als een optie om die ambitieuze doelstellingen werkelijk te halen?

De heer **Van der Ham** (D66): Wij zien het wel als optie, maar als laatste optie. Wij denken dat heel veel andere dingen mogelijk zijn om de doelstellingen te halen. Als wij het niet te redden, kunnen wij altijd nog kijken naar kernenergie. Laten wij echter niet kernenergie als centrum van het debat over klimaatdoelstellingen gebruiken. Zowel de voorstanders als de tegenstanders misbruiken kernenergie heel vaak om het debat ermee te vullen. Wij zijn daarvan geen voorstander. Polarisatie op het gebied van kernenergie heeft uiteindelijk tot gevolg dat er meer kernenergie komt. Daar zijn wij niet voor.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Wat mij betreft kan een nevenschikking plaatsvinden. Ik vind het echte winst dat D66 nu in ieder geval erkent dat kernenergie een optie is.

De heer **Van der Ham** (D66): De laatste optie. Dat geldt ook voor de Partij van de Arbeid, zoals ik heb gehoord van de heer Samsom in een televisie-uitzending.

Een belangrijke transitietechnologie is de CO_2-opslag. Daarom zijn wij positief over het voornemen van de regering om te komen tot een grote kolencentrale waarvan de CO_2 wordt opgeslagen onder de grond. Dat biedt economische en technologische kansen voor Nederland. Welke status heeft het project nu? Het is aangemeld als een van de twaalf EU-brede demonstratieprojecten. Zijn er al samenwerkingsverbanden aangegaan met bedrijven en overheden? Graag meer informatie daarover.

Er wordt gesteld dat niet elk land in staat zal zijn de 20% opwekking van schone energie te halen. Onmiddellijk na het vaststellen van de 20% hebben bepaalde landen er al op afgedongen. De heer Verhofstadt heeft gezegd dat zijn land het nooit kan halen, omdat het daarvoor te weinig zon heeft. Ik ben wel positief over het feit dat een soort van spill-over kan plaatsvinden in de Europese Unie. Het ene land kan wat meer produceren en het andere wat minder. Er wordt gekeken naar de beste geografische, geologische en klimatologische omstandigheden, zodat wij zo efficiënt mogelijk schone energie kunnen opwekken. Wij willen wel weten hoe dit precies in zijn werk gaat. Welke vorm van schone energie wil Nederland vooral inzetten? Hoe gaat de regering de gesprekken met de Europese Commissie in, die straks zal toewijzen hoeveel Nederland moet produceren? Kunnen landen samenwerken in projecten? Welke mogelijkheden zijn er voor de lidstaten om projecten aan te melden en aan te geven hoeveel zij kunnen bijdragen aan de reductie?

In het algemeen overleg heb ik ook gesproken over de noodzaak om tot Europeesbrede projecten te komen. Nu wordt alles teruggelegd naar de afzonderlijke lidstaten. Zij moeten het maar uitzoeken. Vervolgens wordt wel gealloceerd. Het zou mooi zijn als binnen de Europese Unie echt Europese projecten tot stand komen. Dat is ook noodzakelijk. Het gaat over nieuwe technologieën en over nieuwe volumes. Landen zijn daar een beetje huiverig voor, want het is nieuw. Het is voor het eerst dat zij het zo groot moeten doen. Daarom is het van belang dat er een nieuwe verdragstekst komt voor de ontwikkeling van schone energie. Uit het verleden blijkt namelijk dat verdragsteksten werken. Zie in Zwitserland de internationale samenwerking bij deeltjesvermeerdering in CERN, een nieuwe technologie. Een ander voorbeeld is de Europese Zuidelijke Sterrenwacht in Chili, ook een nieuwe technologie. Het kost veel geld en het zijn grote projecten. Er worden echter meters gemaakt, omdat wordt samengewerkt. Een groot voordeel is ook dat de

landen een vast percentage van het bnp doneren, waardoor een structurele financiering op lange termijn mogelijk wordt. Het is dus ook een beetje ''politician proof'' gemaakt. Geld voor onderzoek is op afstand gezet, waardoor er continuïteit is en de ''best and brightest'' onderzoekers bij elkaar komen om het uit te vinden.

Daarnaast kennen verdragen ook een hoge politieke betrokkenheid, waardoor nationale overheden harder lopen om zaken voor elkaar te krijgen. Een goed voorbeeld daarvan is ITER, dat door Euratom wordt gefinancierd. ITER is nog meer toekomstmuziek dan de meeste hernieuwbare technologieën waarover wij nu spreken, zoals zonne-energie en windenergie. Dit technologisch interessante project, hoezeer het ook toekomstmuziek is, kwam van de grond, mede dankzij de inspanningen van Euratom. Voormalig minister Van der Hoeven van Onderwijs heeft zich ook stevig daarvoor ingezet.

De D66-fractie vindt het zeer verstandig om eenzelfde formule toe te passen voor schone energie. Noem het dan niet Euratom, maar noem het EURENEW, Europa voor hernieuwbare energie. Met mijn Vlaamse collega Geert Lambert heb ik het initiatief genomen om verschillende nationale politici daarover aan te spreken. Dat heeft heel veel gevolg gekregen. Allerlei politici, zowel nationale als Europese uit Slovenië, uit Polen, van de SPD, van Labour hebben het ondertekend. Zelfs GroenLinkseuroparlementariër Buitenweg heeft het inmiddels ondertekend. Wat ons betreft zou deze optie voor een nieuwe verdragstekst moeten worden meegenomen in de discussie over een nieuw Europees verdrag. Ik heb graag een reactie van de regering op dit punt.

Eind maart verwachten wij de Verklaring van Berlijn met daarin een aanzet voor een Europese grondwet. Klopt het dat Nederland en Polen als een van de weinige landen opteren voor een verwijzing naar zogenaamde judeo-christelijke wortels van Europa in die Verklaring van Berlijn? Waarom kiest de regering in een tijd van zowel sociaal-culturele als geografische veranderingen in Europa voor een enge religieuze definitie van Europese wortels en samenstelling? D66 is erop tegen een dergelijke verwijzing in de preambule van een Europese grondwet op te nemen. De beste bescherming voor religies en minderheden is een strikte scheiding van staat en kerk. Een verwijzing naar een onvolledige en enge interpretatie van levensbeschouwing past hier niet. Als nu in de Verklaring van Berlijn een tekst komt in die richting met allerhande expliciete verwijzigen, vrezen wij dat die ook in een nieuw verdrag zal komen. Wij willen niet dat dit erin wordt gerommeld. Kan de regering ingaan op de Verklaring van Berlijn, de inzet van de regering kenbaar maken en verzekeren dat een dergelijke verwijzing er niet in zal voorkomen?

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Mijnheer Van der Ham legt wel heel erg snel de link tussen de Verklaring van Berlijn en de Europese grondwet. Waarop baseert hij dat? In de conclusies van de Raad wordt die link juist helemaal niet gelegd. De Nederlandse regering is erin geslaagd om die link er niet in te hebben.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik zie in het Algemeen Dagblad van 10 maart dat de heer Balkenende heeft gezegd dat het heel logisch is om in de Verklaring van Berlijn de Europese waarden en verworvenheden op een rijtje te zetten en dat daarin ook de joods-christelijke waarden een aandeel zouden moeten hebben.

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Volgens mij is dat toch iets anders dan de discussie over de grondwet. De heer Van der Ham vermengt die twee zaken, terwijl nu juist heel nadrukkelijk voorkomen is dat in de Verklaring van Berlijn al piketpaaltjes geslagen zouden worden voor wat er in de Europese grondwet komt. Het is belangrijk dat in de Verklaring van Berlijn staat waarop Europa gebaseerd is.

De heer **Van der Ham** (D66): De voorzitter van het Europese Parlement, de heer Pöttering, bijvoorbeeld heeft verklaard het heel belangrijk te vinden dat de joods-christelijke waarden in de Verklaring van Berlijn worden opgenomen. Als eenmaal iets in een tekst staat, wordt er later naar verwezen en gezegd dat het logisch is om het in een volgende tekst te laten vastleggen. Ik hoor gemor in vak K en interpreteer dat gemor als zou de premier niet goed geciteerd worden. Maar zorg er dan voor, premier, dat in ieder geval dat soort teksten niet in die Verklaring van Berlijn terechtkomen en verzet u tegen bijvoorbeeld Angela Merkel en tegen de voorzitter van de het Europees Parlement die hebben gezegd dat dit wel belangrijk is.

De heer **Madlener** (PVV): De heer Van der Ham zegt voor een strikte scheiding van kerk en staat te zijn. In het laatste debat over geloofsuitingen door ambtenaren en in het openbaar onderwijs was u daar echter geen voorstander van!

De heer **Van der Ham** (D66): Als het gaat over tradities waarop je iets baseert, moet je niet expliciet verwijzen naar één godsdienst bijvoorbeeld alleen naar de joods-christelijke of de islam of naar het humanisme. Wij moeten niet te specifiek worden, want heel veel mensen in Europa hebben verschillende achtergronden, ook zelfs oorspronkelijke Europeanen. Hoe explicieter men wordt, hier meer mensen worden uitgesloten.

De heer **Madlener** (PVV): Ik vind uw opvatting niet zo strikt, mijnheer Van der Ham, als u geloofsuitingen door ambtenaren en politieagenten wel prima vindt!

De heer **Van der Ham** (D66): Dat is een discussie over hoofddoekjes en dat soort zaken. Wij vinden bijvoorbeeld dat rechters geen hoofddoekjes moeten dragen, omdat kerk, staat en rechterlijke macht heel duidelijk gescheiden moeten zijn. Bij lagere ambtenaren die niet zoveel te zeggen hebben, is dat een heel andere discussie. Het klopt dat wij een andere opvatting hebben als het gaat om rechters en politieagenten.

Voorzitter. Ik heb bij het algemeen overleg specifiek aandacht gevraagd voor de wet die op dit moment in Nigeria aanhangig is over gelijke behandeling van homoseksualiteit in dat land. De strekking van die wet is dat dit niet moet gebeuren. Inmiddels is daarover in het Europees Parlement op initiatief van D66 een debat georganiseerd dat volgende week zal plaatsvinden. Bij de Raadsconclusies is gezegd dat op voorspraak van Portugal aandacht is besteed aan de Afrika-Top. Ik vind dat elementen als gelijkberechtiging van vrouwen of de gelijke behandeling van homoseksualiteit ook bij die Top

aan de orde moeten komen. Ik vraag de minister van Buitenlandse Zaken expliciet of er mogelijkheden zijn om bijvoorbeeld met Zuid-Afrika, het meest verlichte deel van Afrika op dat punt, contacten te zoeken om dit thema op die Top aanhangig te maken.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink, die haar maidenspeech zal houden.

□

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Het is mijn gewoonte om tijdens de Nationale Boekenweek in het bezit te komen van het boekenweekgeschenk. Ik heb het boekenweekgeschenk van dit jaar nog niet weten te bemachtigen, maar thuis heb ik wel een ander boek van de schrijver daarvan, Geert Mak, in mijn boekenkast staan. Mede ter voorbereiding op dit debat heb ik dat boek ''In Europa'' weer eens doorgebladerd. Geert Mak geeft in zijn proloog aan, al reizend door Europa een soort eindinspectie te hebben gedaan. Zijn kernvraag was: hoe ligt het continent erbij? Een belangrijke vraag die wij ons keer op keer dienen te stellen, vooral ook rondom een Europese Top.

De Europese Top van eind vorige week stond, volgens een inmiddels vaste traditie, in het teken van de Lissabonstrategie. Het belangrijkste onderwerp was dit keer echter niet de economie maar het milieu. De fractie van de ChristenUnie is positief over de gemaakte bindende afspraken over CO_2-reductie, duurzame energie en biobrandstoffen. Dat zijn goede resultaten waarmee de fractie van de ChristenUnie de bewindslieden graag wil complimenteren. De resultaten sluiten goed aan bij de afspraken die in het coalitieakkoord zijn gemaakt op het gebied van energie- en klimaatbeleid. Het is buitengewoon belangrijk dat daarover nu ook op Europees niveau een akkoord is bereikt. Het klimaatvraagstuk vraagt immers bij uitstek om een internationale aanpak.

De fractie van de ChristenUnie heeft wel enigszins moeite met het maakbaarheididioom dat met betrekking tot klimaatverandering en het tegengaan ervan wordt gebezigd. Men moet mij niet verkeerd begrijpen, het is fantastisch dat de EU haar nek uitsteekt, unilateraal, en dat er voor het eerst sinds Kyoto vorderingen worden gemaakt, maar wij moeten niet net doen alsof wij hiermee het klimaat redden of de klimaatverandering significant verminderen. Voor mijn fractie staat in het klimaat- en energiedebat voorop dat wij verantwoord met onze schepping behoren om te gaan. Dat betekent bijvoorbeeld een zorgvuldige levensstijl en een zorgvuldige omgang met natuurlijke hulpbronnen. Deze kanttekening moet beslist niet opgevat worden als kritiek op de vorige week gemaakte afspraken, al is het nog te vroeg om te juichen. Er zijn weliswaar bindende percentages afgesproken voor CO_2-reductie en duurzame energie, maar de verdeling over de lidstaten moet nog plaatsvinden. Het echte touwtrekken moet nog beginnen. Pas als dat succesvol is afgerond, is er reden tot juichen.

Over de verdere uitwerking van de gemaakte afspraken heeft mijn fractie een aantal vragen. 1. Met welke toedeling van verplichtingen gaat het kabinet akkoord? 2. Aan welke slimme instrumentenmix denkt het kabinet om de doelstellingen in de praktijk dichterbij te brengen? 3. Worden klimaat en energie de motoren achter de Europese samenwerking na een langdurige impasse, net zoals het gemeenschappelijke landbouwbeleid in vroeger jaren een belangrijke motor was achter de Europese integratie?

Hoe dan ook, het is in ieder geval verstandig dat de EU streeft naar vermindering van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en daarmee van instabiele regio's en onbetrouwbare partners en gaat voor een verantwoorde omgang met energie en klimaat.

Met de afspraken op het gebied van energie- en klimaatbeleid wordt concreet invulling gegeven aan het Europa van resultaten dat de Europese samenwerking in een bezinningsperiode dichter bij de bevolking moet brengen. Ondertussen staat de discussie over de toekomst van de Europese samenwerking echter niet stil. Is de minister-president in de gelegenheid geweest om met de andere Europese regeringsleiders te spreken over de afspraken die in het regeerakkoord zijn gemaakt over de toekomst van de Europese samenwerking? Staatssecretaris Timmermans zei afgelopen zondag in het tv-programma Buitenhof dat hij op de Europese top bij de andere lidstaten een veel welwillender houding had bespeurd inzake de Nederlandse positie in de discussie over de toekomst van de Europese samenwerking. Is dit ook de bevinding van de minister-president?

Tijdens de Europese top is ook gesproken over de Verklaring van Berlijn op 25 maart, waar wordt stilgestaan bij vijftig jaar Europese samenwerking. Een heuglijk feit dat zeer zeker gevierd moet worden. Het is goed dat in de tekst van deze verklaring vooral aandacht wordt besteed aan de verworvenheden van de Europese samenwerking en dat daarin niet alvast een voorschot wordt genomen op een nieuw EU-verdrag. Wel wil de fractie van de ChristenUnie graag iets meer van de regering horen over de inhoud van deze verklaring en de Nederlandse inzet daarbij. Is het waar dat de Nederlandse regering erop heeft aangedrongen om in de Verklaring van Berlijn een verwijzing op te nemen naar de joods-christelijke traditie? De fractie van de ChristenUnie juicht zo'n verwijzing erg toe omdat daarmee recht wordt gedaan aan de gemeenschappelijke waarde waarop de Europese samenwerking al vijftig jaar lang is gebaseerd. Graag hoor ik een reactie van de minister-president.

De ChristenUnie is blij met de resultaten die tijdens de Europese top zijn geboekt op het terrein van duurzaamheid, energie en klimaat. De ChristenUnie onderstreept het belang van goede economische samenwerking en de internemarktgedachte. Aan het eind mijn betoog wil ik nog even terugkeren naar het boek In Europa van Geert Mak. In zijn epiloog zet hij een boeiende analyse neer. ''De Europese eenwording – ik zou trouwens liever willen spreken over Europese samenwerking – is te lang een technocratisch project geweest, opgezet door idealistische pioniers, maar vrij snel daarna overgenomen door kooplieden, bureaucraten en regeringsleiders met zo nu en dan een paar bevlogen staatslieden die de boel weer wat opschudden. De nieuwe Europese samenwerking werd zo voornamelijk van bovenaf opgelegd.'' De ChristenUnie wil het kabinet oproepen om de resultaten van deze top en de uitwerking van afspraken vooral dicht bij de mensen zelf te brengen. Tot slot wil de ChristenUnie meegeven dat Europa niet alleen over de markt en de economie dient te gaan. Aan het eind van zijn boek citeert Geert Mak de heer Max Kohnstamm. ''De markt is een genadeloze god. De tegenkracht, mededogen, kan

niet enkel berusten op liefdadigheid. Die kan alleen, als die duurzaam wil zijn, gebaseerd worden op rechtsregels.'' Waar Kohnstamm spreekt over mededogen, spreekt de ChristenUnie liever over het bevorderen van publieke gerechtigheid in de samenleving. Deze taak stelt grenzen aan de mate waarin economische en strategische positieverbetering het doel mogen zijn van Europees beleid.

De **voorzitter**: Dank u wel mevrouw Wiegman. Ik mag u als eerste feliciteren met uw maidenspeech. Dat u zich voor een debat over de Europese Top met een zo omvangrijk werk voorbereidt, belooft wat voor uw bijdragen in de toekomst in deze zaal.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

□

De heer **Duyvendak** (GroenLinks): Voorzitter. De GroenLinksfractie heeft met licht gemengde gevoelens gereageerd op het in Brussel gesloten akkoord. Er zijn serieuze stappen gezet, maar de vraag is of het voldoende is en of het kabinet de consequenties van de doelstellingen aanvaardt. Mijn fractie heeft er vanaf het begin voor gepleit dat de Europese Unie zich eenzijdig op een reductiepercentage van 30 vastlegt. Dat was ook de positie van het Europees Parlement en het Nederlandse parlement, dat een motie van die strekking heeft aanvaard. Het was ook de inzet van het Nederlandse kabinet, maar helaas is dat niet gelukt. Dat is mijn grootste punt van kritiek.

Dit is geen wedstrijd om getallen, maar het gaat hier om het effect van het benoemen van de doelen. Mijn fractie is ervan overtuigd dat het benoemen van het percentage van 20 te weinig zal zijn om het wereldwijde klimaatdebat vlot te trekken en om de Europese voortrekkersrol daadwerkelijk waar te maken. Ik vrees dat India, China en andere derdewereldlanden onvoldoende overtuigd raken dat het de Europese Unie ernst is met het nemen van de verantwoordelijkheid voor de klimaatcrisis. Een crisis die immers door de Europese Unie en de Verenigde Staten veroorzaakt is. Wil je die landen over de brug krijgen, dan moet je zelf letterlijk het goede voorbeeld geven. Een reductie van 20% is dan te weinig. Wij hadden moeten besluiten tot een percentage van 30.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Kan de heer Duyvendak zich voorstellen dat je freeridersgedrag uitlokt door te ver voor de muziek uit te lopen? Dat wil zeggen dat andere landen dan misschien juist iets minder gaan doen omdat zij denken dat Europa het wel voor zijn rekening neemt.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks): Europa zal zelf minimaal op die 30% in 2020 moeten uitkomen. Voorlopig zijn India en China relatieve freeriders, want de mate waarin die landen vervuilen valt in het niet, zeker historisch gezien, bij wat de al geïndustrialiseerde landen hebben gedaan. Dus wij moeten letterlijk en figuurlijk vertrouwen kopen bij die landen. Zij moeten ook overgaan op een duurzame productie. Enerzijds zullen wij dat moeten doen door zelf ambitieuze, reële en noodzakelijke doelen vast te leggen. Anderzijds zullen wij met een flinke buidel geld over de brug moeten komen om de economie in die landen op een schone leest te kunnen schoeien.

De vraag is in welke mate de gemaakte afspraken bindend zijn. De conclusies zijn van zichzelf niet bindend. Er moet nog wat gebeuren. De conclusies moeten neerdalen in een beschikking, een verordening of een richtlijn. De vraag is of het Europees Parlement medewetgever is. Dat is namelijk altijd zo in de EU bij milieuwetgeving. Ik heb die vraag ook tijdens het AO gesteld aan staatssecretaris Timmermans, maar ik kreeg een wat onduidelijk antwoord. Nu zijn wij wat verder, dus ik vraag het hem opnieuw. Erkent hij dat het Europees Parlement zowel voor de reductiedoelstelling van 30% als voor de ambitie van 20% duurzame energie medewetgever is? Wil hij dat ook bevorderen? Dat lijkt mij van groot belang voor de democratische legitimiteit van dit ingrijpende besluit.

Ik heb de staatssecretaris een notitie over een Europees klimaatpact overlegd waarop wij nog een uitgebreide reactie krijgen. Ik wacht die reactie af. Ik constateerde gisteren tot mijn vreugde dat premier Blair ervoor pleit om voor de handhaving van de klimaatdoelen een vergelijkbare constructie te kiezen als voor het Stabiliteitspact. Daar pleiten wij ook voor. Het lijkt mij dan ook van belang dat het Nederlandse kabinet zich aansluit bij dat pleidooi. Ik hoor graag de reactie van de staatssecretaris. Ik heb gemerkt dat de collega's zich ook veel zorgen maken over de handhaving van de afspraken. Dan is het van belang om dit type mechanismen in het leven te roepen. Voor Nederland zelf is het ook van belang om de doelstellingen zo krachtig mogelijk vast te leggen en de handhaving te garanderen. In het regeerakkoord is nu nog sprake van een streven naar min 30% en een streven naar 20% duurzame energie. Kunnen wij dit ook bindend vastleggen? Wat vindt het kabinet van de suggestie om te komen tot een klimaatwet waarin jaarlijks de reductiepercentages worden vastgelegd en waar wij ons aan moeten houden? Opvallend genoeg werd dit pleidooi gisteren ook door de heer Blair gehouden. Ook daar wordt gedacht over en gewerkt aan een klimaatwet.

Het is verheugend dat de klimaatproblematiek zo hoog op de politieke agenda staat. Wij hebben hier lang op gewacht en het zal een race tegen de klok worden om de maatregelen te nemen die nodig zijn om de klimaatverandering tijdig te stoppen. Wij zijn gelukkig nu wel zo ver.

De reactie van de minister-president op het akkoord na afloop van de Top riep bij mij de vraag op of hij zich wel realiseert wat er nodig is om de ambitieuze doelen te halen en de klimaatcrisis te keren. Mij bekroop de vraag of hij het klimaatdebat wel beheerst. Ik dacht dit vooral toen hij zei dat hem een verbod op gloeilampen misschien wat te fors voorkwam. Als wij ons realiseren wat wij nodig hebben om de klimaatdoelen te halen, lijkt mij een verbod op de gloeilamp wel de minste maatregel die wij nodig hebben voor de ingrijpende energierevolutie die er moet komen. Kan de minister-president deze uitspraak nuanceren? Is hij bereid om zich in het debat over het project om in 2008-2009 een plan uit te brengen om het gebruik van elektriciteit terug te dringen, fel in te zetten voor een verbod op de gloeilamp? Dit is een kleine, maar noodzakelijke stap.

Op dit moment geldt er een antidumpingsbeding op de import van spaarlampen uit China, Vietnam enzovoorts. Mijn fractie vraagt zich af of hier sprake is van

het voorkomen van dumping of van bescherming van de Europese industrie. Er is in 2001 een sterke lobby geweest voor dit dumpingartikel door Philips, Osram en andere producenten. Wil het kabinet nagaan of dit artikel nog reëel is, want die spaarlampen worden in de genoemde landen heel wat goedkoper gemaakt en dit zou kunnen helpen bij een doorbraak van de spaarlamp op de Nederlandse markt?

Ik heb mijn wenkbrauwen gefronst toen ik hoorde wat de minister-president zei over de kolencentrales. Het is een goede ambitie om alleen nog kolencentrales met CO_2-opslag te bouwen, maar dit systeem werkt nog nergens en het is ook nog niet bewezen dat het werkt. Dit is dus toekomstmuziek waar wij nog weinig over kunnen zeggen, maar het is wel een technologie die wij nadrukkelijk moeten verkennen. Het reële debat in Nederland in de komende maanden gaat echter over de vraag of er vijf kolencentrales zonder CO_2-opslag bijkomen. Dit zijn vuile kolencentrales waarvan de uitstoot twee keer zo groot is als die van aardgascentrales. De vijf kolencentrales die nu op de rol staan in Nederland, zorgen voor een toename van de uitstoot van CO_2 door de elektriciteitssector met 60%. Vanuit dit perspectief zullen wij dit debat benaderen. Mag ik de opmerkingen van de minister-president zo interpreteren dat er in Nederland alleen nog kolencentrales mogen worden gebouwd als de CO_2-opslag verzekerd is en anders niet? Dit lijkt mij ook een correct standpunt als je de doelen die nu zijn geformuleerd serieus neemt. Zo niet, dan ontstaat er een explosie van CO_2-uitstoot en zal in Nederland, kort nadat het een akkoord heeft afgesloten over het terugdringen van de CO_2-uitstoot met 30%, de uitstoot met 60% toenemen door de elektriciteitsopwekking. Dit kan toch niet de bedoeling zijn.

Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van de heer Van der Ham over de Verklaring van Berlijn. Ik moest wel even zuchten toen ik merkte dat dit opnieuw een punt van discussie wordt. Wij vinden het onterecht om de joods-christelijke traditie hierin een plaats te geven. Staten zijn seculier. Dit soort verklaringen zal de gemeenschap van de Europese Unie eerder verdelen dan binden. Wij moeten toch juist verklaringen opstellen die mensen binden in plaats van uit elkaar drijven.

Mevrouw de voorzitter. Ik ga nu naar een algemeen overleg. Mevrouw Peters zal namens GroenLinks verder aan dit debat deelnemen.

□

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Allereerst wil ik mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink van harte feliciteren met haar officiële entree in het parlement. Ik constateer tot mijn vreugde dat wij niet alleen ons beroep delen, maar ook onze liefde voor een van Neerlands grootste schrijvers; een man die niet alleen prachtige boeken schrijft, maar ook een bruikbare bijdrage levert aan het huidige maatschappelijke discours. En dat is hard nodig.

Europa heeft na deze Top weer een doel. ''Eindelijk'', zo verzuchtte een grote Duitse krant dit weekend. Ik vergeef de desbetreffende redacteur zijn wat ronkende pathos, want zijn verzuchting bevatte een grote kern van waarheid: Europa heeft eindelijk weer een doel. Natuurlijk had Europa vóór dit weekend ook doelen; vele doelen zelfs, en misschien wel iets te veel. Desondanks, of misschien juist wel daardoor, waren de focus en inspiratie van het Europese project zo zoetjesaan een beetje weggegleden. Nederland kan daarover meepraten.

De amechtige zoektocht naar nieuw Europees elan was in de afgelopen jaren dan ook niet altijd even succesvol, om niet te zeggen contraproductief. Brussel ging zich steeds meer toeleggen op zaken waarover Europeanen veel liever op nationaal niveau willen beslissen: wonen, zorg, sociale zekerheid. In plaats van inspiratie wekte Brussel in de afgelopen jaren vooral irritatie. Een goed voorbeeld daarvan is toch wel de groeiagenda, de Lissabonagenda, waarin Brussel zich na een aanvankelijk doldrieste inzet door schade en schande wijzer uiteindelijk moest beperken tot een wat coördinerende rol op specifieke punten van beleid. Van die agenda is nu een degelijk werkprogramma over, zonder al te veel bezieling.

Maar die bezieling is wel nodig, en kan uitgaan van het project dat Europa wat ons betreft het afgelopen weekend is begonnen: het klimaatproject. Geen eenzijdige groeiagenda, maar een duurzaamheidsagenda. Met zo'n agenda formuleert Europa eindelijk weer een heldere missie op een terrein waar zijn meerwaarde onomstreden is: klimaat en energie. Dat is een correctie, of desgewenst een wending, die wij van harte toejuichen. Ik wijs erop dat die wending ook expliciet in het regeerakkoord is terug te vinden. Ik citeer daarvoor de analyse van het Milieu- en Natuurplanbureau, en wel dat deel dat natuurlijk weer de minste aandacht heeft gekregen maar wel het belangrijkste was: ''Het hoofdlijnenakkoord van het kabinet-Balkendende II liet duidelijke overeenkomsten zien met de Europese Lissabonstrategie, maar het huidige regeerakkoord toont meer parallellen met de Europese duurzaamheidsstrategie. Een opmerkelijke omslag. Gezien de parallellen tussen het regeerakkoord en de EU-duurzaamheidsstrategie biedt een gerichte inzet van Nederland in Brussel op dit punt ook kansen voor de binnenlandse agenda. Het ligt dan ook voor de hand om vanuit Nederland te bevorderen dat er een samenhangend EU-beleid op dit punt komt.''

Nou, dat liet het driemanschap in vak-K zich geen twee keer zeggen! Al op haar eerste Top heeft de regering dit advies ter harte genomen en uitgevoerd. Nederland heeft – en in alle bescheidenheid geef ik toe, niet in zijn eentje – de duurzaamheidsagenda in het hart van de Europese politiek geplaatst. Vergeten is Barroso, die nog geen twee jaar geleden in een amechtige en volgens ons volstrekt misplaatste poging om de Lissabonagenda te revitaliseren, opzichtig het milieu van de agenda schoof ten gunste van banen en groei. Ik mag hopen dat hij daar zelf ook niet meer aan herinnerd wil worden.

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ik ben het eens met veel van wat de heer Samsom zegt, dus daar kan ik zo overheen stappen. Het is ook goed om te zien dat de nieuwe coalitiegenoot soms heel selectief shopt in analyses van de regering. Ik herken dat wel vanuit mijn oude positie als coalitiegenoot. Toch werd in die analyses ook gezegd dat er wellicht te weinig geld is voor de goede doelstellingen van het kabinet, die D66 deelt. Ik weet dat het niet alleen maar over geld gaat – daarover hebben we net even met de CDA-fractie gedebatteerd – maar is de PvdA bereid om bij te plussen als er te weinig geld blijkt te zijn om de ambitieuze doelstellingen van het kabinet, nu ook bevestigd door Europa, te realiseren?

Samsom

De heer **Samsom** (PvdA): Mocht onverhoopt op een of andere manier blijken dat de doelstellingen uit het regeerakkoord, waaraan wij ons van harte en vol overtuiging hebben gecommitteerd, niet binnen bereik komen, dan gaan we extra maatregelen voorstellen; dan kunt u op ons rekenen. U weet dat het daarbij gaat over meer dan alleen geld.

De heer **Van der Ham** (D66): Ja, maar óók over geld. En een hoop geld.

De heer **Samsom** (PvdA): Dat zal er inderdaad best onderdeel van kunnen uitmaken; in deze zaal gaat het daar zo vaak over.

De heer **Madlener** (PVV): U zegt dat Europa werkgelegenheid en economische groei als doelen terzijde heeft geschoven en gelukkig eindelijk voor duurzaamheid heeft gekozen. U bent toch lid van de Partij van de Arbeid? Arbeid betekent toch zeker ook dat u oog moet hebben voor de grote werkloosheid in Europa?

De heer **Samsom** (PvdA): Europa heeft de agenda gelukkig in balans gebracht. De Europese agenda is niet langer eenzijdig gericht op doelen waarvoor geen draagvlak bestaat. De agenda is namelijk aangevuld met een doel waarvan de meerwaarde onomstreden is. Verder kunt u ook op de PvdA rekenen als het over natuur en milieu gaat.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Het is goed om uit de mond van de heer Samsom de analyse te horen dat de hervormingsagenda van het vorige kabinet-Balkenende heel succesvol is geweest, zeker gezien de in zijn ogen ook wat slappe Lissabonagenda.

Ik wil graag weten of de heer Samsom bereid is om het benodigde geld beschikbaar te stellen voor de nu afgesproken milieudoelen. Het MNP heeft op grond van zijn onderzoek aanbevolen om met kernenergie te beginnen en om zeker tien keer zoveel geld vrij te maken voor de milieuagenda, namelijk geen 800 mln. maar 8 mld. Hoe beoordeelt u deze aanbevelingen?

De heer **Samsom** (PvdA): Uw exegese van mijn analyse en die van het MNP is wel heel creatief. In het rapport van het MNP staat namelijk nergens dat Nederland met kernenergie moet beginnen. Ik hoor graag waar u dat citaat hebt gevonden. Verder staat in dat rapport ook nergens dat er tien keer zoveel geld nodig is. Voor de realisatie van de doelstellingen van dit kabinet is tot 2020 8 mld. aan maatschappelijke investeringen nodig. Dit kabinet reserveert tot 2011 800 mln. voor investeringen. Dat geld is echter afkomstig uit belastingen. Investeringen die gefinancierd worden met belastinggeld en maatschappelijke kosten vergelijken is natuurlijk hetzelfde als het vergelijken van appels en peren. U moet uw analyses toch echt beter ijken op de rapporten!

Voorzitter. Ik zei al dat Barroso waarschijnlijk liever niet herinnerd wil worden aan zijn faux pas van twee jaar geleden. Maar goed, dat is achter de rug.

Het ambitieuze pakket doelstellingen dat vorige week door de Raad is aangenomen, kan op mijn volle instemming rekenen. Maar niet alleen op mijn instemming: ook de reacties van de milieuorganisaties waren lovend! Complimenten van Friends of the Earth en nota bene ook van Green Peace. Ik ken die jongens een beetje en ik kan u verzekeren dat het akkoord alleen al om die reden het predicaat historisch kan krijgen.

De kentallen van de nieuwe Europese missie zijn 30% CO_2-reductie, 20% duurzame energie en 20% meer efficiency in 2020. Met dit pakket neemt Europa niet alleen het voortouw in de wereldwijde strategie tegen klimaatverandering, maar verzekert zichzelf ook nog eens van een betere energievoorziening door deze minder afhankelijk te maken van de grillen van Poetin en de luimen van Iraanse ayatollahs. Voorwaarde daarbij is natuurlijk wel dat dit papieren akkoord een vertaling krijgt in de Europese werkelijkheid. Al die duurzame energie moet immers nog wel worden gerealiseerd. En de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het historische akkoord van dit weekend ongeveer 1% van het werk is; 99% ligt nog voor ons.

Het zal niet de eerste keer zijn dat goede voornemens, net als de haven van Stavoren, verzanden op het moment dat het op actie aankomt. Juist op dit punt zitten er nog wel wat valkuilen in het akkoord. Nu moeten de ambitieuze doelen namelijk nog worden verdeeld over de lidstaten en daarbij moeten wij vrezen voor het aloude politieke spelletje van eigen belang eerst. Sommige landen beheersen dit tot in de finesses. Het wordt dus nog een hele klus. Kan de regering mij zeggen of er een deadline is afgesproken? Het mag immers geen slepend proces worden.

Een lichtpuntje is natuurlijk wel dat er ook landen zijn die verder willen gaan dan de Europese middelmaat. Er zijn landen die op kop willen lopen en Nederland is zo'n land. Wij formuleren onze klimaatdoelstelling minder dubbelhartig dan Europa. Wij zeggen niet minimaal 20% en waarschijnlijk 30%, nee wij zeggen gewoon keihard 30%. Met een doelstelling van 20% duurzame energie nemen wij in ons volle en nogal platte land meer dan een evenredig deel op ons. Ook andere landen spelen een koplopersrol, met name het Verenigd Koninkrijk. Ik ga ervan uit dat een dergelijke kopgroep een cruciale rol kan spelen bij het tot stand brengen van een Europese verdeling van de doelen. Hoe ziet de regering dit? Kunnen wij, in ruil voor onze hulp bij dat moeizame proces, van de Europese Commissie goedkeuring verlangen voor maatregelen die wat verder gaan dan Europa voorschrijft? Wij hebben op dit punt slechte ervaringen met bijvoorbeeld het roetfilter. Wij willen herhaling voorkomen. Kan de regering zich hiervoor hard maken?

Het is ook hard nodig, de macht te breken van de energiemonopolisten, EDF voorop. Zij gebruiken hun macht alleen voor het verdedigen van de belangen van kolen- en kernenergiecentrales. De conclusies van de Raad van het afgelopen weekend bevatten daarvoor belangrijke elementen, bijvoorbeeld het splitsen van de netwerken en de levering. Wanneer komt het daar nu eindelijk eens van? Het mag echt niet blijven bij voornemens. En passant roep ik de SP ertoe op om de onbegrijpelijke verdediging van deze monopolisten op te geven. De stem van de SP wordt gehoord in Brussel, nu het een wat machtiger partij is geworden.

Wij willen koploper zijn in Europa en verder gaan dan de Europese middelmaat. Dat doen wij niet uit milieualtruïsme of opofferingsgezindheid, zo zeg ik tegen de fracties van VVD en PVV. Wij gaan ervan uit dat een koppositie van Nederland in klinkende munt aan de Nederlandse economie zal worden uitbetaald. Wij willen de schoonste en meest efficiënte energievoorziening van

Europa hebben. Stel je eens voor wat dat allemaal losmaakt: meer innovatie, meer banen, meer bedrijvigheid en duurzame bedrijvigheid. Ik begrijp niet dat deze fracties dat maar niets vinden, zoals uit de interrupties blijkt. Twee jaar geleden probeerde de voormalige fractievoorzitter het VVD-gedachtegoed nieuw leven in te blazen met een bevlogen verhaal over ''New York aan de Noordzee''. Nu zit de VVD al weer te sombermannen en richt zich op de economie van de afgelopen eeuw. Welnu, ga uw gang maar; wij gaan voor de toekomst.

Die toekomst hangt niet alleen af van Nederland of Europa. Ook de rest van de wereld zal moeten meedoen. Daarvoor is na het afgelopen weekend een nog moeilijkere en crucialere doorbraak in de internationale klimaatonderhandelingen nodig. Het streven is er nu op gericht om in 2009 te beschikken over een uitonderhandelde versie van het Kyotoprotocol voor na 2012. In het voorbereidende algemeen overleg speelden wij al met de gedachte om de regeringsleiders en niet de vakministers daarvoor in te schakelen. Wij willen daarvoor nu een concreet voorstel doen en vragen de premier, zich hiervoor in internationaal verband hard te maken. Wij stellen voor om nu al een top van regeringsleiders te plannen in de herfst van 2009. Dit geeft de tijd om concrete resultaten voor te bereiden, terwijl de druk maximaal wordt opgevoerd. De beste locatie voor een dergelijke top zou China of de Verenigde Staten zijn, want dat vergroot hun commitment. Japan is uiteindelijk alleen binnen het Kyotoprotocol gebleven omdat in dat land de stad ligt die de naam heeft gegeven aan het protocol. Mocht dit niet lukken, dan kan Nederland zich als gastheer opwerpen. Hoe denkt de regering daarover?

Ik sluit dit gedeelte van mijn betoog af met de conclusie dat het Europese klimaatakkoord van het afgelopen weekend niet alleen voor het milieu van groot belang is, maar ook voor Europa zelf wel eens cruciaal zou kunnen blijken te zijn. Een belangrijke aarzeling van de bevolking bij het Europese project is het ontegenzeggelijke gevoel dat het tot nu toe te veel een project van markt en munt is geweest en dat het te weinig ging over mens en milieu. Die aarzeling is terecht en kan niet worden weggenomen met zalvende teksten in een nieuw verdrag. Dat kan alleen als wij kunnen laten zien dat Europa echt een verschil kan maken op een terrein waar dat van Europa wordt verwacht.

Over zalvende teksten gesproken: ik sluit af met een verwijzing naar de Verklaring van Berlijn. In de voorbereiding van de Top hebben wij al over die verklaring gesproken. Wij hebben vervolgens de keiharde verzekering gekregen van het kabinet dat er op 25 maart geen verkapte poging wordt ondernomen om de discussie over de grondwet opnieuw te lanceren of anderszins een voorschot te nemen op de komende verdragswijziging. Voor ons is dat een opluchting, want een dergelijke poging zou een onvervalste valse start van de discussie over een nieuw verdrag betekenen. Dat zou doodzonde zijn, juist nu Europa weer de juiste ''schwung'' te pakken lijkt te hebben, namelijk de schwung van het leiderschap op onderdelen waarop dat van Europa wordt verwacht, zoals het milieu, zonder zich te bemoeien met zaken die geen Brusselse bemoeienis vereisen. Wat ons betreft, is dat dan ook het motto van de onderhandelingen over een verdragswijziging. De afgelopen top startte, wat dat betreft, hoopvol, maar wij zullen de regering in de komende tijd nauwlettend in de gaten houden en de vorderingen die zij maakt bij de totstandkoming van dat nieuwe verdrag.

De heer **Van der Ham** (D66): Toch nog een vraagje over de Verklaring van Berlijn. In 2003 heeft het toenmalige Kamerlid Timmermans een motie mede ondertekend die mijn voormalige collega Van der Laan in het debat over de conventie heeft ingediend over de verwijzing naar de joods-christelijke traditie. Nu dreigt er, misschien niet vanuit het kabinet, maar vanuit andere hoeken, toch zo'n tekst in de Verklaring van Berlijn te komen. Zou u een dergelijke motie nu weer steunen en de regering daarmee een steuntje in de rug geven om zulke verwijzingen te voorkomen?

De heer **Samsom** (PvdA): Die motie betrof de preambule van de grondwet en de preambule van de grondwet wordt, zo hebben wij tot tweemaal toe de verzekering gekregen van de regering, op geen enkele manier ingeleid of op een andere manier voorbereid door de Verklaring van Berlijn. Maar u hebt die motie in haar strekking goed gelezen. Wij hechten niet zo aan een verklaring waarin verwezen wordt naar godsdiensten of anderszins religieuze uitingen. Dat begrijpt u goed en dat is nog steeds ons standpunt. Als in de Verklaring van Berlijn teruggegrepen wordt op tradities waarop Europa is gebouwd, dan zij dat zo. Daar hebben wij niet zulke uitgesproken gevoelens over, maar wat ons betreft, mag dat op geen enkele manier terug te vinden zijn in een verdrag waarin de samenwerking tussen Europese staten wordt geregeld, en niets meer dan dat.

De heer **Van der Ham** (D66): De heer Samsom heeft genoeg ervaring met teksten, zeker als het over dit soort zaken gaat, om te weten dat als Berlijn of een land als Polen het er eenmaal ergens in heeft gekregen, dat je het er dan moeilijk weer uitkrijgt bij een eventueel nieuw verdrag. Wij moeten dus maar heel snel ingrijpen, willen wij zo'n verwijzing straks niet terugzien in een tekst waar wij dan mee worden geconfronteerd. Is het dan niet verstandig van de PvdA-fractie om nu alvast tegen het kabinet te zeggen: zorg dat dit soort teksten er niet in komt, want je krijgt ze er later bijna met geen mogelijkheid meer uit?

De heer **Samsom** (PvdA): Als u de oproep zo formuleert dat u zegt: zorg ervoor dat dit soort teksten niet in de preambule of in de hoofdtekst van een eventueel nieuwe tekst verschijnt, dan ben ik uw man. Maar u hebt het nu over de Verklaring van Berlijn en ik heb inderdaad zoveel ervaring dat ik inmiddels tot vier keer toe aan de regering heb gevraagd om een garantie te verkrijgen dat de Verklaring van Berlijn op geen enkele manier een voorschot neemt op teksten van verdragen. Dat gaat dus ook over inleidende teksten, preambules en dergelijke. Ik deel uw wantrouwen niet zo, want ik heb die verzekering gekregen van het kabinet. U hebt ons echter goed begrepen. Wij hechten niet aan verwijzingen naar religies in grondwetten.

□

De heer **Ten Broeke** (VVD): Voorzitter. Ook van mijn kant allereerst een hartelijke felicitatie aan het adres van mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink. Het was een buitengewoon fundamenteel en beginselvast betoog,

heel herkenbaar. Wij zijn het er misschien niet altijd over eens, maar het is in ieder geval prachtig om te zien dat dit hier in deze Kamer naar voren wordt gebracht. Een aanwinst, wat mij betreft, ook voor dit debat. Ik zie uit naar de verdere samenwerking met u.

Voorzitter. Politici die verder willen met Europa vegen zich dezer dagen het zweet van het voorhoofd. Met dank aan Al Gore is er namelijk een nieuwe bezieling gevonden voor Europa: het klimaat redden via de energiepolitiek. Waar het hart van vol is, daar stroomt de mond al snel van over, dus werd eendrachtig een doelstelling geformuleerd die luidt dat wij in Europa 30% minder kooldioxide gaan uitstoten, als de rest van de wereld tenminste ook mee doet. Als de rest van de wereld dat niet doet, dan gaan wij per 2020 in elk geval 20% minder uitstoten dan in 1990.

De VVD-fractie wil verder met Europa, maar wel met een Europa dat werkt. En inderdaad, mijnheer Samsom, u kende mijn spreektekst nog niet, maar ik kan u hier bevestigen dat ik de teksten van Jozias van Aartsen met buitengewoon veel liefde heb gevolgd. Ik wil u alleen een ding voorhouden, namelijk dat je, waar verbeeldingskracht niet wordt gepaard aan daadkracht, niet zo heel ver komt. Hij noemde New York. New York is een prachtige stad. Het is een stad die nooit slaapt en dus ook heel weinig droomt. En als mensen er al dromen, dan zetten zij dat ook om in daden. Dat is nodig, want u stelde zelf al vast dat slechts 1% van het werk gedaan is. Laten wij aan het werk gaan en niet te lang dromen.

De VVD-fractie wil verder met Europa, ik zei het al. Ons stond het zweet dus niet op het voorhoofd, maar juist in de handen toen wij de conclusies lazen van de Top van vorige week. Wij willen absoluut dat die 20% ook werkelijk wordt gehaald en wij hebben hier bij herhaling aangegeven, aan welke elementaire voorwaarden er dan eerst moet worden voldaan.

Wij willen een hervorming en liberalisering van de energiemarkt. Dan gaat het om unbundeling, splitsing en interconnectie, zaken waarmee wij vandaag al kunnen beginnen. De inzet van kernenergie is wat ons betreft niet meer dan slechts een optie, het is een voorwaarde. Inzetten op wereldwijde afspraken blijft ook wat ons betreft zeer belangrijk. Onder punt 32 op blz. 12 van de raadsconclusies lezen wij dat de verbintenis van 20% reductie ten opzichte van 1990 juist wordt losgekoppeld en onafhankelijk wordt gemaakt van die wereldwijde afspraken. Dan gaan wij dus weer vooroplopen. Dat verhaal hebben wij eerder gehoord in 2000, toen politici en bedrijfsleven in koor de vlucht voorwaarts kozen om in Lissabon afspraken te maken die van Europa in 2010 de meest kennisintensieve en dynamische economie ter wereld zouden moeten maken. Over Lissabon komen wij straks nog te spreken, maar hier plaats ik nogmaals de kanttekening dat grote woorden in Europa altijd moeten worden gevolgd door vele kleine en concrete stappen en de absolute bereidheid om politieke wensen aan politieke wil te paren. Daaraan ontbrak het lange tijd bij het Lissabonproces, waardoor wij noch de einddoelstellingen, noch veel van de subdoelstellingen halen. Op zijn best bereiken wij Fatima op de knieën, biddend. Dat is misschien een legitieme strategie voor dit kabinet maar niet voor mensen die resultaten willen zien en die niet op wonderen willen wachten.

Met het ''overpromise and underdeliver'' van Lissabon hebben wij de terechte euroscepsis vergroot en hebben wij zelf bijgedragen aan het forse nee bij het referendum. De VVD wenst de periode van reflectie niet in te ruilen voor de oude reflexen die ons politici in Europa en in Nederland een slechte naam hebben gegeven. Daarom maak ik nog even geen grote felicitaties aan het adres van het kabinet maar stel ik enkele vragen die meer duidelijkheid moeten verschaffen over de wil van het kabinet om in en vooral met Europa tot resultaten te komen, ''om samen te slagen'', zoals dit document stelt in het holle proza dat wij ondertussen ook uit het regeerakkoord kennen. Acht de regering zich gebonden aan de 20%-doelstelling van Europa of aan de 30%-doelstelling van de motie-Duyvendak? Graag krijg ik daarop een duidelijk antwoord.

Denkt het kabinet de doelstellingen ook te kunnen halen indien onverhoopt geen wereldwijde afspraken tot stand komen? Heb ik het goed begrepen dat kernenergie wel meetelt bij de subdoelstellingen van 20% renewable energie? Hoe denkt het kabinet deze doelstellingen, waarvan de heer Barroso al heeft aangegeven dat hij die dwingend zal opleggen, te halen wanneer kernenergie als optie wordt uitgesloten? Hoe denkt men al deze enorme ambities te financieren? Ik zal de rapportages nog eens bezien, maar ik heb begrepen dat er veel meer geld nodig is. Is het kabinet bereid om met andere lidstaten niet alleen te dromen over 2020 maar hen vandaag al aan te spreken op het falen van hun energiemarkten? Ik noem het rapport-Kroes waarnaar ik al eerder verwees, waarin wordt gesproken van een gebrek aan liberalisatie en het ontbreken van bundeling, splitsing en interconnectie.

Wat de naleving betreft, laat conclusie 33 op blz. 12 werkelijk alles open, terwijl nu juist een van de lessen van Lissabon die leidde tot de aanpassing van 2005 was dat wij carrots and sticks nodig hebben, dat wij moeten namen en shamen en dat wij vooral niet globale nationale streefcijfers moeten hanteren. De VVD begrijpt dit allemaal heel goed, maar begrijpt de regering ook hoe kwetsbaar zij zich hiermee maakt? Hoe denkt zij te garanderen dat er een eerlijke burden sharing zal zijn, waarin rekening wordt gehouden met verschillen per lidstaat? Hoe denkt zij dit te doen als Nederland eventueel zelfs 30% accepteert? Hoe denkt zij free-ridergedrag te voorkomen van al die lidstaten die in de cijfers van Eurostat nu nog verder achterliggen op de Kyotodoelstellingen?

De heer **Van der Ham** (D66): Hoe denkt de heer Ten Broeke dit zelf te doen? Er ligt nog een motie van mij en van mevrouw Neppérus om te komen tot meer samenwerking op het gebied van onderzoek en ontwikkeling in Europa. Dat is een lange motie, die ik misschien moet inkorten. Het is wel van belang dat juist de kansen in individuele lidstaten worden gegrepen en dat niet iedereen zijn eigen onderzoek instelt maar dat er meer samenwerking en bundeling komt. Dat komt neer op mijn betoog van daarnet over EURENEW. Hoe staat u daartegenover?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Wij staan sympathiek tegenover deze motie, omdat wij vinden dat er in Europees verband een beter kader moet worden geschapen om fundamenteel onderzoek vorm te geven. Daar zijn wij altijd voorstander van geweest. Uw concrete plannen ten aanzien van EURENEW wil ik nog precies bezien. Het lijkt mij niet de weg om allerlei verdragsorganisaties op te tuigen. Daarover vinden wij elkaar dus

helaas niet, maar over de andere motie wellicht wel. Wat uw vraag betreft hoe wij het zelf denken te doen, heb ik daarnet de belangrijkste ingrediënten genoemd. Wij vinden dat wij wel kernenergie in ogenschouw moeten nemen omdat wij niet geloven dat wij de renewable doelstelling van 20% werkelijk kunnen halen wanneer wij kernenergie over het hoofd zien. Ik wil dit dus wel serieus bezien. Het VVD-standpunt op dit vlak kent u.

De heer **Van der Ham** (D66): Nu u het over carrots and sticks heeft, vindt u dat er strengere sanctiemaatregelen moeten komen? En zo ja, hoe wilt u die dan precies vormgeven?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Een voorbeeld is de maatregel voor de auto-industrie, gelet op de uitstoot. Ik zou ook de telecomindustrie kunnen noemen, daarvan hebben wij verleden jaar ook een mooi voorbeeld gezien. Het klinkt u misschien raar in de oren, maar wij zijn van mening dat de zweep van in dit geval de Europese Commissie maar gewoon moet knallen, als een bepaalde tak van industrie niet bereid is om via zelfregulering tot het gewenste gedrag te komen.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik zou dan inderdaad graag de tekst van uw bijdrage eerder hebben willen kennen, want ik kom nu tot de opzienbarende conclusie dat wij het gewoon eens zijn. Ook u wilt de doelen waarmaken, keihard.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ja.

De heer **Samsom** (PvdA): Dan mag ik er dus op rekenen dat wij de VVD-fractie in de komende jaren nog heel vaak achter ons vinden, als wij het kabinet willen aansporen om de heldere en vergaande doelstellingen uit het regeerakkoord waar te maken?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Sterker nog, als het gaat om het aansporen van het kabinet, zult u ons vóór u vinden! Maar ik heb zojuist een aantal ingrediënten genoemd die voor ons van belang zijn, dus ik zou van u dan graag wat medewerking hebben op het gebied van kernenergie. U gaf zojuist geen antwoord op vragen daarover, maar ik heb van de heer Van der Ham begrepen dat u op dat punt misschien niet ''om'' bent, maar dat u uitbreiding van kernenergie in ieder geval niet langer uitsluit.

De heer **Samsom** (PvdA): Dat is wishfull thinking, laten wij nu beginnen met de dingen waarover wij het wel eens zijn: de efficiencydoelstelling van 20%, waarbij voor Nederland 2% per jaar extra geldt. Daarmee zijn wij het van harte eens en er zijn strenge, harde maatregelen voor nodig. Kunnen wij daarbij samen optrekken?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik heb zojuist aangegeven dat deze doelstelling misschien wat aan de ambitieuze kant is als wij geen gebruik willen maken van de volledige mix van energiebronnen. Als u dat niet wilt steunen, halen wij deze doelstelling gewoon niet, dan is het wishfull thinking waarmee wij de euroscepsis vergroten, waarmee wij een vlucht vooruit inzetten. Daar hebben de mensen nu juist geen behoefte meer aan.

De heer **Samsom** (PvdA): Bij besparing gaat het niet om de energiemix, dus laten wij die twee dingen uit elkaar houden. Bij besparing gaat het gewoon om minder energie verbruiken; volgens mij is geen discussie over: tot 2020 is 20% reductie nodig. Gaan wij daarbij samen optrekken, vinden wij de VVD aan onze zijde als wij alle – niet geringe – maatregelen die daarvoor nodig zijn, in de komende tijd willen doorvoeren?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik herhaal dat wij de doelstelling van 20% minder emissies in 2020 steunen, maar dat wij er wel een paar voorwaarden bij stellen. Voor sommige daarvan kruipt u weg. Ik noemde al de inzet van kernenergie en voor andere fracties geldt dat zij niet willen instemmen met het splitsen van netwerken en leveringsbedrijven, waarvan de PvdA dan weer wel een voorstander is. Ook willen wij veel meer inzetten op wereldwijde afspraken, de combinatie daarmee moet niet losgelaten worden. Daarover heb ik zojuist een vraag gesteld aan de regering.

Met de voortgang van het Lissabonproces en de Raadsconclusies lijkt het ineens allemaal goed te komen. De economie trekt aan, er komen zeven miljoen banen bij, maar er zijn in Europa nog altijd twintig miljoen werklozen. De grote vraag die Europa kwelt, is niet of wij met zijn allen nog meer kunnen ''uniten'', maar of wij ooit nog zullen ''competen''. De VVD vindt de hervormingsprogramma's van de individuele lidstaten hiervoor veel belangrijker dan de aanbevelingen van Lissabon. Telkens als in maart de voortgang wordt besproken, ditmaal voor de zevende keer, is het interessant om ook even de scorekaart te bekijken die het Centre for European Reform bijhoudt. Daarin worden de schurken en de helden van Europa aangewezen als het gaat om het vergroten van de concurrentiekracht. Dit jaar staat met stip bovenaan op de lijst van helden het vorige kabinet-Balkenende. Ik gun de premier zijn plek in de geschiedenis – ik zou bijna zeggen ''zo snel mogelijk'', maar dat klinkt misschien wat onvriendelijk, in elk geval onvriendelijker dan ik het bedoel – maar durft hij te voorspellen dat Nederland deze positie op de heldenlijst ook zonder het flexibiliseren van de arbeidsmarkt en het aanpakken van het ontslagrecht kan handhaven? Of kiest de regering ervoor, zoals op pag. 7 en in conclusie 18 is aangegeven, het Europees sociaal model te bevorderen waarin goede werkomstandigheden, medezeggenschapsrecht en gelijke kansen, veilig en gezond werk, een levensloop gerichte benadering van arbeid, oftewel flexicurity, de hoeksteen vormen van onze ambitie om de meest dynamische economie ter wereld te vormen? Negen landen hebben in februari al aangedrongen op versterking van het Europees sociaal model. Mevrouw Merkel sprak op 17 januari woorden van gelijke strekking in het Europese Parlement, waarin overigens de Deense socialist Rasmussen zich inspant voor ditzelfde doel, terwijl de socialistische kandidate voor het Franse presidentschap Royal het dikke derde deel van de Europese grondwet wil inruilen voor een vettere sociale paragraaf, ja zelfs een protocol. De VVD heeft een dikke, vette streep door flexicurity gehaald en dit begrip tot een onderwerp van de lidstaten zelf verklaard. Kan de regering aangeven of zij het ook zo ziet? Kan zij toezeggen dat zij alles zal doen om te voorkomen dat er bindende afspraken in dit domein worden gemaakt op Europees niveau? De kracht van onze concurrentie en de beste garantie voor onze welvaartsstaat zit hem niet in de gemene deler van Europa.

Tot slot kom ik bij de Verklaring van Berlijn; van de gemene deler naar de gemeenschappelijke noemer. Als het goed is, heeft de Nederlandse regering een proeve gezien van de Verklaring van Berlijn. Als wij goed geïnformeerd zijn – en dat zijn wij niet door dit kabinet, maar wel via de kranten – staat daarin een korte opsomming van wat bereikt is sinds het Verdrag van Rome. Eén ding wil ik eruit lichten. Ik wil weten of dit kabinet ten volle de verworvenheden van de interne markt onderschrijft, zoals her en der in de conclusies van deze Raad genoemd staan, of neemt het er afstand van, zoals in het regeerakkoord lijkt te gebeuren?

Ik heb gisteren bij de Regeling van werkzaamheden aangegeven dat ik het liefst nog deze week en eigenlijk zeker ook volgende week een brief van de regering verwacht over de inzet van de Nederlandse regering bij de sessies die nu in Berlijn plaatsvinden. Het is daar een komen en gaan van presidentskandidaten, maar ook van gekozen vertegenwoordigers van verschillende lidstaten. Ik wil absoluut weten waar wij aan toe zijn. Ik wil het debat daarover openen. Ik wens van de Nederlandse regering te weten wat haar positie is. Deze week ontvingen wij een briefje van vijf regels, waar niets in stond. Of de Nederlandse regering heeft geen standpunt – en dat is ernstig, maar dat geloof ik niet – of zij heeft wel een standpunt, maar vertelt het alleen aan mevrouw Merkel. Dat is misschien wel net zo ernstig. Ik wil het niet overlaten aan dat proces. Wij wensen mee te sturen. Het is de hoogste tijd dat wij van de regering daarover een brief ontvangen. Ik kondig nu vast aan dat daarover dan volgende week ook een debat zal volgen.

□

De heer **Madlener** (PVV): Mevrouw de voorzitter. Namens de PVV-fractie feliciteer ik mevrouw Wiegman met haar maidenspeech.

Er lijkt een ernstig virus rond te waren. Al Gore was als één van eersten besmet en het virus breidt zich snel uit. Een naam is er ook al voor, het virus heet ''klimaathysterie'' en iedereen die ermee besmet raakt, kakelt elkaar na. Zo buitelen vele politici over elkaar heen om hel en verdoemenis te prediken. Een zondvloed tot wel 60 meter hoog zou er over de aarde komen. Het is erop of eronder. Als wij nu niets doen, vergaat de mensheid.

De fractie van de PVV heeft het milieu hoog in het vaandel, maar zij laat zich niet gek maken door deze klimaathysterie. Het medicijn voor het virus heet ''gezond verstand''. Het klimaat en zeker de menselijke invloed erop is een nog inbegrepen fenomeen. Hoewel er nog grote vraagtekens zijn bij de effecten van het menselijk handelen op het klimaat, is energiebesparing een prima zaak, al was het alleen maar om onze afhankeljkheid van de olieproducerende landen fors terug te brengen. Het lijkt onontkoombaar dat door de toenemende vraag naar fossiele brandstoffen in de wereld, deze steeds vaker als pressiemiddel gebruikt worden om geopolitieke doelen te verwezenlijken. Dit zal grote spanningen kunnen opleveren op de energiemarkt.

Ook levert de aanpak van het voornemen tot energiebesparing kansen op voor het Nederlandse bedrijfsleven. De vraag naar nieuwe technieken voor energieopwekking, maar ook voor energiebesparing kan duizenden nieuwe banen opleveren in Nederland. De grote reputatie die Nederland geniet op het gebied van de landbouw, kan daar zeker bij helpen. De PVV werkt graag mee met het bedrijfsleven en de universiteiten om nieuwe technieken te ontwikkelen en nieuwe markten aan te boren.

Het is echter de uitvoering door het kabinet die ons zorgen baart. Door bij voorbaat kernenergie uit te sluiten en het standpunt van Frankrijk om kernenergie als duurzaam te beschouwen niet te steunen, heeft Nederland een kans gemist. Waar veel andere Europese landen als België, Frankrijk, Zweden en bijvoorbeeld Zwitserland volop kernenergie gebruiken om betaalbare en CO_2-vrije elektriciteit op te wekken, kiest de Nederlandse regering voor burgertje pesten met allerlei belastingen. Dat is bovendien erg hypocriet, want Nederland importeert al jaren elektriciteit die door kernenergie is opgewekt. Vliegticketbelasting, milieuheffingen op elektriciteit, brandstofheffingen en rekeningrijden zullen het leven van alledag niet beter maken, maar wel duurder. De Nederlandse burger betaalt nu al de hoofdprijs voor benzine, diesel en elektriciteit. Zo bleek afgelopen maandag nog uit De Telegraaf dat Nederlanders de hoogste elektriciteitsprijzen in Europa betalen, op Denemarken na.

Met dit kabinet zullen de burgers van Nederland voor hun welvaart moeten vrezen. Als Nederland voorop gaat lopen in Europa en de wereld op het gebied van broeikasgasbeleid, lopen wij een grote kans dat de door ons opgebouwde schone en efficiënte industrie Nederland zal mijden bij nieuwe investeringen. Deze vaak internationaal opererende bedrijven zullen uitwijken naar landen waar het goedkoper is en waar het slechter geregeld is qua milieueisen. Hierbij valt te denken aan China, India en Rusland. Vervolgens kan Nederland de producten weer gaan importeren en gaan er hier kostbare banen verloren. Ik hoef u niet te vertellen dat het milieu hierbij niet gebaat is. Wat denkt de regering te doen om dit effect te voorkomen?

Er is afgesproken dat de EU als geheel 20% reductie moet halen en zal streven naar 30% indien de rest van de ontwikkelde landen dat ook doet. De regering had zich veel sterker moeten maken voor een doelstelling die voor alle lidstaten van de Europese Unie gelijk is. Het feit dat niet alle landen een gelijke inspanning moeten leveren, is voor de PVV absoluut onacceptabel. Als sommige Oost-Europese lidstaten in 2020 minder dan 20% reductie van broeikasemissies halen, zal Nederland meer moeten doen. Het regeerakkoord gaat nu al uit van 30%. Zo wordt onze welvaart verkwanseld aan andere lidstaten. Het is een boterzachte en vooral schadelijke afspraak. De PVV kan geen steun geven aan zulke slechte afspraken. Is de regering bereid om opnieuw de onderhandelingstafel op te zoeken en afspraken te maken die voor iedere lidstaat gelijk zijn? Dat Nederlandse burgers moeten opdraaien voor het falen van andere lidstaten, is voor de PVV onacceptabel! Wij zullen daarover een uitspraak van de Kamer vragen.

Hoe denkt de regering het op grote schaal inzetten van biobrandstoffen in goede banen te leiden? Omdat de regering de toepassing van kernenergie heeft geblokkeerd, is het des te noodzakelijker om onze toevlucht te nemen tot biobrandstoffen. Nu is dit niet zonder gevaar. Ik zal niet te veel in technische details treden, maar grootschalige teelt van gewassen voor brandstofproductie brengt veel risico's met zich. Uit het palmolieschandaal dat onlangs bekend geworden is maar niet veel publiciteit heeft gekregen, is gebleken dat een gigantische hoeveelheid oerwoud is gekapt om palmolie

te produceren. Brazilië zal waarschijnlijk meer oerwoud kappen voor de productie van suikerriet en de ontwikkelingslanden zien voedsel- en waterschaarste ontstaan vanwege de druk op de teelt van gewassen voor energieproductie. Dit is geen fabel maar een serieus gevaar, zo heeft het verleden geleerd. Hoe denkt de regering dit te voorkomen?

Als de andere geïndustrialiseerde landen in de wereld niet bereid zijn zich te verbinden tot 30% reductie, is het voor de PVV onacceptabel dat Nederland dit wél doet. En als alle andere Europese lidstaten geen gelijke verdeling van broeikasgasreductie overeenkomen, zal de PVV niet kunnen instemmen met dit voorstel. De nieuwe Oost-Europese lidstaten zijn volwaardig lid en moeten dus gelijke inspanningen leveren: niet alleen de lusten maar ook de lasten.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik heb u even laten uitrazen, mijnheer Madlener, maar nu moet mij toch iets van het hart. Wanneer bent u van plan om de inconsistenties uit uw betoog te verwijderen? Aan de ene kant prijst u de kansen voor de Nederlandse industrie als er een fors besparingsbeleid komt, aan de andere kant zegt u dat zij dan allemaal het land uitlopen. Wat is het nou?

U wijst op kernenergie en biobrandstoffen. Sinds wanneer rijden auto's op kernenergie?

U zegt dat alle landen precies hetzelfde moeten doen, maar vergeet daarbij te vermelden dat wanneer dat inderdaad zou gebeuren, Nederland een onevenredig groot deel op zich neemt. Dat is precies hetgeen waar u tegen bent. Wanneer bent u van plan om een helder consistent betoog te houden?

De heer **Madlener** (PVV): Mijn betoog is heel consistent. De lijn moet u toch duidelijk zijn, mijnheer Samsom. Wij moeten ons wel inspannen voor een reductie van broeikasgassen, maar dat moet in gelijke mate gebeuren in Europa en de rest van de wereld. Een wereldwijd probleem moet wereldwijd worden opgelost. Als Nederland voorop gaat lopen, gaat dat ten koste van onze industrie en daarvoor wil ik waken.

□

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Mevrouw de voorzitter. Het is positief dat de voorjaarstop voor het eerst in het teken van het klimaat stond. Kennelijk is binnen de Europese Unie ook de vraag gerezen wat je hebt aan geld als de poolkap smelt.

De Partij voor de Dieren is blij met de erkenning dat het noodzakelijk is om nu alle zeilen bij te zetten om te redden wat er nog te redden valt van het klimaat. Wij zijn ook blij met de uitkomst van de Europese Top, maar wij zien wel allerlei bezwaren bij de oplossingsrichting waarin gedacht wordt. Kernvraag is namelijk hoe de doelstellingen, die redelijk ambitieus zijn, zullen worden gehaald. Wij vinden het onbegrijpelijk dat er gesproken wordt over redelijk omstreden oplossingen als de opslag van CO_2 in schone kolencentrales, terwijl er zo veel andere oplossingen voor de hand liggen. Wij vragen de minister-president, die de twijfelachtige eer heeft om minister-president te zijn van een land dat de meeste dieren per inwoner heeft ter wereld, waarom hij niet de kans heeft gegrepen om de koers uit te zetten voor een diervriendelijker, milieuvriendelijker en mensvriendelijker Europa. Onze intensieve veehouderij levert een bijdrage aan de uitstoot van broeikasgassen op wereldniveau van 18%. Dat is meer CO_2-emissie dan uit vervoer. Daar liggen kansen.

In het licht van alle andere bezwaren die tegen de intensieve veehouderij zijn in te brengen, is er dan ook alles voor te zeggen om met het realiseren van milieudoelstellingen te beginnen bij een sector die zich toch al op een dood spoor bevindt. Een overweldigende meerderheid van Europese burgers maakt zich grote zorgen over het welzijn van landbouwdieren, en terecht. Lange diertransporten zijn veel Nederlanders en andere Europeanen een doorn in het oog. Minder dieren, minder import van veevoer uit ver weg gelegen landen en minder gesleep met dieren levert zoveel voordelen op.

Wij zouden graag zien dat dit kabinet en onze minister-president alle kansen aangrijpen om de koers uit te zetten om hier een einde aan te maken, zeker in het licht van de afgelopen jaren waarin Nederland continu verwijst naar Europa als het gaat om het verbeteren van dierenwelzijn. Ook in het nieuwe regeerakkoord is die lijn weer uitgezet. Wij vinden dat daaraan consequenties moeten worden verbonden. Nederland moet, als er mogelijkheden zijn op een Europese Top, in het vervolg daarvan bij de uitvoering van de doelstellingen zijn belofte houden en de koers uitzetten waar zo veel mensen om vragen. Dat levert niet alleen een belangrijke bijdrage aan het realiseren van de milieudoelstellingen, maar het leidt ook tot een samenleving waarin wij andere vraagstukken gemakkelijker kunnen oplossen. Ik doel onder andere op het wereldvoedselvraagstuk. De discussie over de biobrandstoffen gaat niet alleen over duurzaamheid maar ook over de mate waarin de productie van energiegewassen ten koste gaat van de productie van voedselgewassen. In Mexico moeten mensen die afhankelijk zijn van mais voor de consumptie van tortilla daar 25% meer voor betalen. Dat lijkt ons een onwenselijke gang van zaken. Graag krijgen wij van dit kabinet verduidelijking ten aanzien van de criteria die worden gehanteerd voor biobrandstoffen. Dan gaat het om het beslag dat wordt gelegd op de beschikbare landbouwgronden voor voedselproductie, maar ook om de duurzaamheid in relatie tot de werkelijke uitstoot. Voormalig staatssecretaris Van Geel heeft toegezegd kritisch te kijken naar de veronderstelling dat mestverbranding als duurzaam zou kunnen worden aangemerkt. Wij hebben daar tot nu toe nog geen reactie op gekregen. Ik zou graag van het kabinet een toelichting krijgen op de mate waarin de verschillende genoemde biobrandstoffen daadwerkelijk duurzaam zijn en welke discussie daarover nog volgt.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik heb uit de stukken begrepen dat het hier gaat om gewassen van de tweede generatie. Ik heb mij laten vertellen dat het probleem met de duurzaamheid dan niet geldt. Ziet u dat ook zo?

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Dat is nog onduidelijk. Graag hoor ik van het kabinet in hoeverre de verschillende nu genoemde biobrandstoffen die worden aangemerkt als duurzaam daadwerkelijk duurzaam zijn. Die discussie is nog niet afgerond.

Tot slot sluit ik mij voor de verandering aan bij de CDA-fractie om in de Verklaring van Berlijn een aantal waarden op te nemen. Ik pleit ervoor om vooral duurzaamheid en mededogen centraal te stellen en de Verklaring van Berlijn los te koppelen van een al dan niet

christelijk uitgangspunt, omdat mededogen en duurzaamheid voor alle burgers in Europa en in de wereld de enige weg vooruit zou moeten kunnen zijn.

□

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer voor hun inbreng in eerste termijn naar aanleiding van de Europese Raad van vorige week donderdag en vrijdag.

Er zijn waarderende opmerkingen gemaakt over het karakter van deze Raad. Ik onderstreep graag dat het een Raad is die veel heeft gebracht. Er zijn kwalificaties gebruikt in de zin van ''Europa wil een leidende rol spelen op het gebied van thema's zoals klimaat en energie''. Ik ben blij dat de Kamer dat ook zo onderkent. Ik denk dat het een algemeen gevoelen is dat ook tijdens de Raad zelf bestond. Het is natuurlijk verplichtend voor de toekomst, maar er zijn wel belangrijke stappen gezet. Ik dank de Kamer voor haar waarderende opmerkingen daarover.

Bij de beantwoording zal ik zelf eerst stilstaan bij het thema klimaat en energie. Vervolgens zal ik ingaan op de Verklaring van Berlijn en nog enkele opmerkingen maken over het grondwettelijke verdrag en de discussie daarover. De minister van Buitenlandse Zaken zal ingaan op de punten van het buitenlands beleid, onder andere op Irak, het Midden-Oosten en de Afrika Top. De staatssecretaris voor Europese Zaken zal de resterende onderwerpen behandelen, onder andere de zaken op het gebied van de uitgaven voor R&D, milieudoelstellingen en een aantal uitvoeringsaspecten daarvan. Hij zal ook stilstaan bij het thema gloeilampen. Als de Kamer behoefte heeft om daarover vragen te stellen, zal ik naar vermogen antwoorden, gelet op de opmerkingen van de heer Duyvendak.

Het grootste onderdeel van mijn betoog zal gaan over klimaat en energie. Ik zal eerst een aantal algemene opmerkingen maken. Vervolgens ga ik op de vragen in. Ik maak deze opmerking om nodeloze interrupties te voorkomen.

Klimaat en energie. Het kabinet kijkt met grote tevredenheid terug op de Europese Raad van vorige week. Ik denk inderdaad dat wij met recht kunnen spreken over historische afspraken in de strijd tegen klimaatverandering. Een groot compliment aan het Duits voorzitterschap is dan ook op zijn plaats. Mevrouw Merkel heeft moed getoond door, gebruikmakend van de sense of urgency, hoog in te zetten en zich vasthoudend op te stellen. Dat heeft tot een prachtig resultaat geleid. Onze lof geldt ook voor de Europese Commissie.

Het resultaat laat zich samenvatten als 30 + 3x20 + 10. De Unie heeft bevestigd te streven naar een 30%-reductie van de CO_2-uitstoot door de gehele geïndustrialiseerde wereld in 2020. De raad heeft een unilaterale reductiedoelstelling vastgesteld van 20% in 2020 ten opzichte van 1990 en een ophoging van dit percentage naar 30 in 2020 naarmate ook andere geïndustrialiseerde landen zich op dat percentage vastleggen. Nederland heeft in de aanloop naar de Europese Raad aangedrongen op een unilaterale reductiedoelstelling van 30%, maar dat was voor de meeste lidstaten helaas een brug te ver. Ik merk dit op in antwoord op de vragen van de heren Van der Ham en Duyvendak. Wij hebben afgesproken 20% energie te besparen in 2020. Wij zullen verder het aandeel duurzame energie verhogen naar 20% in 2020. Dat is een zeer ambitieus resultaat, waar ik erg tevreden over ben. Ik heb ervoor gepleit om het doel voor het aandeel duurzame energie bindend vast te stellen. Na discussie in de raad werd consensus bereikt over het aannemen van een bindende doelstelling over duurzame energie. Daarnaast zijn wij een bindende doelstelling voor de vervoerssector overeengekomen, namelijk het gebruik van 10% biobrandstof in 2020 voor het totale EU-gebruik van benzine en diesel.

Europa neemt dus het voortouw in de strijd tegen de klimaatverandering. Het is nu zaak om de gemaakte afspraken uit te werken. Daarom zal de Commissie snel voorstellen doen om de algehele EU-doelstellingen, waaronder die voor de CO_2-emissiereductie en hernieuwbare energie, te vertalen in nationale doelstellingen. Een concreet voorbeeld van de uitwerking is het voorstel dat de Europese Commissie zal moeten doen om kantoor- en straatverlichting en verlichting in huis meer energiebesparend te maken. Dat betekent dat wij ook in Europa onze gloeilampen geleidelijk zullen vervangen door spaarlampen.

Internationaal is de top van de G8 een belangrijke tussenstap. Bondskanselier Merkel wil op deze top de Verenigde Staten en de landen met opkomende economieën zoals India en China engageren om gezamenlijk een CO_2-reductiedoelstelling van 30% te realiseren. Ik heb in de Europese Raad aandacht gevraagd voor de plannen die in Nederland bestaan voor de bouw van een schone kolencentrale. Nederland heeft op dit terrein een voorsprong, zowel op technologisch niveau als vanwege onze geologische situatie. De CO_2 die bij de energieopwekking vrijkomt, kan worden opgeslagen in oude gasvelden. Verschillende bedrijven en regio's hebben al interesse getoond. Nederland ziet het als een proefproject om technologieën te ontwikkelen en beproeven die ook elders hun waarde kunnen bewijzen. Ik zal er straks dieper op ingaan.

Al met al ben ik blij dat wij zo ver zijn gekomen. Toen ik een half jaar geleden met Tony Blair het voorstel deed om het klimaat tot hoofdonderwerp van de Voorjaarsraad te maken, moesten veel collega's nog aan dat idee wennen. Dankzij de inspanningen van Al Gore en vele anderen is het onderwerp in zes maanden tijd veel dwingender op de internationale agenda gekomen.

Ik wijs graag op de besluiten van deze Europese Raad over de vermindering van de regeldruk. Dit was de afgelopen tijd een belangrijk punt bij de Nederlandse inzet om het draagvlak voor de Europese Unie te verstevigen. Het doet mij deugd dat nu op EU-niveau de in Nederland ontwikkelde methodiek zal worden doorgevoerd. Tevens worden lidstaten opgeroepen om nationaal een vergelijkbare inspanning te leveren.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik ben er zojuist zelf niet aan toegekomen, dus ik ben de premier dankbaar dat hij het belangrijke onderwerp van de regeldruk, waarbij Nederland vooroploopt, ter sprake brengt. De Europese Commissie heeft het onderwerp overgenomen en Barroso complimenteerde ons daarvoor. Wordt bij die regeldruk ook gekeken naar het acquis, want in de Raadsconclusie staat geschreven ''met respect voor het acquis''? Blijft dat acquis buiten schot als het gaat om die regeldruk? Wordt er alleen gekeken naar nieuwe regels of gaan wij ook naar de bestaande regels van de Europese Unie kijken?

Minister **Balkenende**: Het is tweezijdig en dat weet u heel goed. Nederland heeft als voorzitter van de Europese Raad aangedrongen op een vermindering van de lastendruk. Toen heeft men direct gekeken wat er aan voornemens lag. Dat was de eerste stap. Nu komt men op het punt dat moet worden gekeken naar bestaande regelgeving. Zowel op EU-niveau als op nationaal niveau moeten wij bedrijfsleven, burgers en organisaties meer ruimte geven en daarvoor moeten wij alles in ogenschouw nemen. Dat hebben wij in Nederland ook gemerkt met de doelstelling van 25% lastenverlichting. Je moet niet alleen naar de nationale regelgeving kijken, maar ook naar internationale regelgeving. Je moet zowel vooruit kijken, naar de voornemens, als achteruit, naar de bestaande regelgeving.

Voorzitter. De heer Van Bommel heeft een interessante opmerking gemaakt over de doelstellingen. Hij vroeg zich af of die niet te algemeen of te vaag zijn. Hij verwees daarbij naar de Lissabondoelstellingen en de millenniumdoelstellingen. Ik onderschrijf dat het niet zo moeilijk is om doelen vast te stellen; het zit veel meer in de vraag hoe je omgaat met de implementatie en de uitwerking. Toch denk ik dat het goed is dat er doelen worden vastgesteld, want je hebt iets nodig waar je elkaar op kunt aanspreken. Ik heb dezelfde discussie gevoerd over de ontwikkelingsdoelen. Je kunt je altijd afvragen of ze realistisch zijn. Je weet echter zeker dat het niet goed gaat als je niets hebt waar je elkaar op kunt aanspreken. Dat vind ik het voordeel van deze Top. Wij hebben uitgesproken dat het voor het klimaat van belang is om ambitieuze collectieve doelstellingen vast te leggen. Er is een richtsnoer waarop je elkaar kunt aanspreken en waarop je de uitvoering kunt enten.

De heer Van Bommel heeft een vergelijking gemaakt met de Lissabondoelstellingen. Ik ben het met hem eens dat de doelstelling van Europa als de meest dynamische economie ter wereld in 2010 veel te algemeen is. Ik heb echter gemerkt dat die kritische reflex in 2005 heeft geleid tot het aanbrengen van meer focus. De heer Ten Broeke heeft daar ook op gewezen. Daardoor wordt nu op een veel indringender wijze gesproken over de manier waarop wij met die doelen omgaan. Ik hoor sommige deskundigen nu al zeggen dat enkele kwantitatieve doelen van de Lissabondoelstelling wel eens gehaald kunnen worden. Dat komt omdat wij nu veel scherper opletten. Wij kijken goed welke de landenspecifieke commentaren worden gegeven, wat de publieke en de private sector moeten doen en aan welke percentages wij elkaar gebonden hebben, bijvoorbeeld op het gebied van R&D. Een algemeen doel heeft dus uiteindelijk geleid tot het aanbrengen van meer focus en daardoor zien wij op het ogenblik meer resultaat.

Dat verbind ik met het algemene punt van het klimaat. Het schetsen van een perspectief voor 2020 kan en moet de opmaat zijn van concrete acties en concrete handelingen. In algemene zin wil ik in ieder geval gezegd hebben dat het goed is dat wij op het punt van ontwikkelingssamenwerking, vitaliteit van de economie en economische dynamiek en klimaat doelen vaststellen, wij kunnen niet zonder.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik deel uw laatste opvatting, maar wil wel voorkomen dat er tijdens de rit teleurstelling ontstaat omdat doelen wellicht niet goed doordacht zijn. Ik verwijs maar weer naar de vorige minister van Buitenlandse Zaken die over de Lissabondoelstellingen zei dat ze een beetje dwaas waren, dat je het niet op die manier kon plannen. Doelen ver in de tijd vooruit, zeer ambitieus en niet wetend wat er tijdens de rit allemaal gaat gebeuren! Dat moet worden voorkomen en daarom is het van belang dat wij zo snel mogelijk gaan spreken over de weg naar het bereiken van die doelen. Welke middelen gaan wij daarvoor inzetten, welke afspraken maken wij daarover?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Het is goed dat de premier zegt dat hij de les van Lissabon heeft geleerd. Nu hij de straat en de bühne opgaat om de klimaatdoelstellingen te verkopen, is het belangrijk om de Nederlandse bevolking daarbij heel helder te maken dat wij die doelen wensen te halen en dat grote woorden altijd gepaard gaan met een hele hoop klein beleid. Zo ziet Europa er nu eenmaal uit. Anders kopen wij een kat in de zak en wij weten allemaal wat dat oplevert.

Minister **Balkenende**: Het is goed dat wij hier tegen elkaar zeggen en dat Kamerbreed, dat wij allemaal de doelen onderschrijven en tegelijkertijd allemaal de boodschap meegeven dat er alles aan moet worden gedaan om die doelen te realiseren. Ik heb niets aan die boodschap toe te voegen en ben blij met deze consensus. Ik heb goed begrepen dat door de PVV wat andere opmerkingen zijn gemaakt. Als men in andere delen van de wereld niet kiest voor deze strategie, waarom zouden wij het dan wel doen? Met die vraag heb ik mij natuurlijk ook beziggehouden, maar daar staat wel iets tegenover. Het is namelijk mijn vaste overtuiging dat als wij zoeken naar een verbinding – bijvoorbeeld tussen markt en ecologie – milieu geen dreiging hoeft te zijn, maar kan leiden tot grote economische mogelijkheden, tot nieuwe profilering van bedrijven en dat, als wij die slag zouden kunnen maken, dat wel eens een heel groot comparatief voordeel zou kunnen opleveren. Als ik in India of in de Golfstaten ben, merk ik dat men heel goed weet dat Europa en ook Nederland goed is in duurzaamheidstechnologie. Laten wij het daarom juist beschouwen vanuit mogelijkheden en kansen. Dat is volgens mij de uitdaging waarvoor wij staan.

De PVV vroeg of Nederland daar op een gegeven moment wel in mee zou kunnen, maar het bedrijfsleven zelf roept ons op om stevig te zijn in onze ambities. Grote delen van het bedrijfsleven – ik merk dat ook bij werkbezoeken – zijn bezig met te bezien hoe de ecologie zou kunnen worden versterkt en wat hun rol daarbij zou kunnen zijn. Dat is volgens mij de toon en de inzet die nodig zijn en dan wordt het in plaats van een bedreiging een mogelijkheid. Laten wij er zo tegen aankijken, ook en het liefst zo breed mogelijk in deze Kamer.

De heer **Madlener** (PVV): De PVV steunt natuurlijk heel graag de mogelijkheden en op dat punt zullen wij elkaar wel vinden, maar wij moeten wel voldoende oog houden voor de bedreigingen. Ik krijg in ieder geval signalen dat als Nederland voorop gaat lopen in Europa de industrie Nederland gaat mijden en de productie gaat verplaatsen. Dat gebeurt nu al, maar dat zal zich ongetwijfeld versterkt gaan voordoen. Vervolgens gaan wij die producten weer importeren. Ik heb concreet gevraagd hoe u dat denkt te voorkomen. Is het überhaupt wel te voorkomen?

Minister **Balkenende**: Ik heb niet voor niets aangegeven

dat het de bedoeling van de voorzitter van de Europese Raad mevrouw Merkel is om bij de eerstvolgende ontmoeting van de G8 ook te spreken over die 30%-doelstelling. Ik weet ook wel dat de regering van de VS geen goede partner is op het gebied van Kyoto, maar ik zie ook dat er bewegingen zijn op het niveau van staten. Als vanuit Europa initiatieven worden genomen en men elkaar aanspreekt op het realiseren van de afgesproken doelen, dan gebeurt er op een gegeven moment ook iets en dat is precies de bedoeling. De vraag is natuurlijk altijd wat er gebeurt als Europa wel iets doet en de rest van de wereld niet. Ik mag ook hopen dat het besef wereldwijd gaat doordringen dat het anders moet. Ik ben daarom ook zo blij dat Europa nu eens niet zegt: wij gaan alleen maar kijken wat andere delen van de wereld doen en wij doen niets. Neen, wij spreken andere delen en landen van de wereld aan om ook deze doelen na te streven, maar los daarvan komen wijzelf ook in actie. Dat is gewoon nodig, er is geen alternatief.

Verschillende leden hebben gezegd dat de doelen ver weg in de tijd liggen en gevraagd of er geen jaarlijkse rapportage zou moeten komen. Voor de doelstelling voor duurzame energie worden nationale plannen opgesteld die jaarlijks worden gevolgd. Hetzelfde geldt voor de doelstelling voor energiebesparing. Die jaarlijkse monitoring komt terug in het overzicht.

Er is gevraagd hoe de regering de ''burden sharing'' zal beïnvloeden. Wij moeten de doelen weliswaar halen, maar ook ruimte laten voor de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. De regering zal informeel met de Commissie contact onderhouden over de criteria die zij zal gebruiken om de lasten te verdelen. Wij zullen ons uiteraard ook in de formele onderhandelingscircuits hard maken voor een eerlijke en evenwichtige lastenverdeling. Nederland moet echter rekenen op een forse bijdrage, maar die is ook in lijn met het regeerakkoord.

De heer **Samsom** (PvdA): Is er een datum afgesproken waarop de onderhandelingen afgerond moeten zijn? Wanneer weten wij waar wij aan toe zijn? Zal Nederland formeel en informeel laten weten dat wij al hebben ingezet op 20% en dat dit onze inzet in de onderhandelingen zal zijn?

Minister **Balkenende**: In mijn contacten met de heer Barroso en mevrouw Merkel heb ik duidelijk gezegd hoe de Nederlandse regering tegen de zaken aankijkt krachtens de afspraken in het coalitieakkoord. Op basis daarvan heb ik toen ik samen met de heer Timmermans in Berlijn was, gepleit voor een bindend element. Dit is in de conclusies terecht gekomen.

Na de beslissingen die vorige week zijn genomen, is het aan de Europese Commissie om de landenspecifieke elementen in te brengen. Ik zal nagaan wat er precies is afgesproken over het tijdschema. Iedereen weet dat je snel moet beginnen en dat is dan ook de inzet van de Europese Commissie. Voor een aantal landen is dit lastig en daarom hadden sommige bezwaar tegen de term bindend. De Commissie heeft wel toegezegd dat zij in overleg met de lidstaten te werk zal gaan. Wij verkeren nu in een fase waarin de zaken snel ter hand moeten worden genomen. De ervaring van Lissabon leert dat je als je niet snel de zaken aan de orde stelt en werkbaar maakt, het risico loopt dat de doelstellingen verdampen. Dit moeten wij voorkomen.

De heer **Van Bommel** (SP): Welke onderhandelingsruimte hebben de lidstaten dan nog? Ik ben er voor dat er snel zaken worden gedaan, maar als een lidstaat begrip vraagt voor een specifieke omstandigheid, zal een andere lidstaat daarvoor moeten boeten. Hoe zal de Europese Commissie hiermee omgaan? Is er een vorm van arbitrage, is er onderhandelingsruimte?

Minister **Balkenende**: Het gaat te ver om nu op de techniek in te gaan, maar de heer Van Bommel voelt het wel precies aan. Wij hebben een algemene EU-doelstelling vastgesteld. Die zullen wij met elkaar moeten bereiken. Het is waar, als er een faciliteit wordt geboden aan de ene lidstaat bijvoorbeeld omdat de natuurlijke omstandigheden daartoe nopen, zal er elders meer moeten worden geleverd. Het is de opdracht voor de Commissie om daar uit te komen. Wetend dat de last van de een leidt tot een gemak voor de ander en vice versa is de Commissie natuurlijk wel beperkt in haar mogelijkheden. Ik heb de indruk dat de lidstaten vorige week wel duidelijk aanvoelden dat dit niet zo maar een algemene doelstelling is, maar dat hier acties uit zullen voortvloeien en een implementatie op nationaal niveau. De Commissie heeft dus wel een kleine marge, maar zeker geen ongelimiteerde vrijheid. Dat kan echt niet.

De heer **Madlener** (PVV): Waarom wordt niet tegen de lidstaten gezegd: u levert een gelijke inspanning om een gelijk resultaat te behalen? Waarom wordt er niet uitgegaan van het principe gelijke monniken, gelijke kappen? De landen zijn toch alle volwaardig lid van de Unie.

Minister **Balkenende**: Ik zal dit toelichten aan de hand van een voorbeeld. Luxemburg heeft minder wind en geen kustlijn. Daar kunnen wij niets op afdingen. Je hebt ook landen in de EU die heel veel zonneschijn hebben. Je moet daarom rekening houden met de uitgangspositie van de verschillende lidstaten. Ik zal straks nog ingaan op het gebruik van kernenergie, want dat speelt ook een rol bij het bepalen van de beginsituatie. Daarom wordt er ook geen uniforme norm van 20% gesteld; er wordt rekening gehouden met de omstandigheden. De heer Van Bommel heeft wel gelijk als hij zegt dat je dit op een goede manier moet doen. Dit is een kwestie van begrip over en weer.

Verder maakte de heer Van Bommel de heel concrete opmerking dat vliegen naar Parijs of Londen niet goedkoper moet zijn dan treintickets. Zonder de wens in te grijpen in de ordening van de luchtvaartmarkt, zal een belasting op vliegtickets daaraan bijdragen. Zoals bekend zijn we daarmee bezig.

Het thema kernenergie is door verschillende leden naar voren gebracht. Er was een vraag of kernenergie kan worden gebracht onder de doelstelling van 20% hernieuwbare energie. Zoiets kwam van Franse zijde. Ik hecht eraan te zeggen dat dit niet mogelijk is. Kernenergie valt niet onder duurzame energie. Kernenergie helpt weliswaar bij de reductie van de CO_2-uitstoot, maar wordt niet begrepen onder de 20%-doelstelling. Wel wordt volgens de paragrafen 10 en 11 bij de bepaling van de beginsituatie gekeken naar de situatie in het desbetreffende land, maar het bouwen van meer kerncentrales mag niet worden betrokken bij die 20%-doelstelling. Het lijkt me goed om duidelijk aan te geven dat er zo over is gesproken. Ik was ook blij met

deze conclusie. Het leek even moeilijk te worden, maar zo zijn we er goed uitgekomen. Er bestaat helderheid over dat kernenergie niet relevant is voor die 20%, wel voor de reductie van de CO_2-uitstoot. Wij hebben over dit onderwerp nog een debat met elkaar te voeren en dat is al lastig zat, maar hiermee heb ik duidelijk gemaakt hoe in de Europese Raad over dit onderwerp is gesproken.

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ik weet niet of er nog een antwoord op mijn vraag over burden sharing komt: hoe wordt die 20% precies verdeeld? Is er bijvoorbeeld de mogelijkheid dat Nederland, met eigen geld, gezamenlijk met de Griekse overheid in Griekenland een project opstart om die 20%-doelstelling te bereiken? Bestaan dergelijke mogelijkheden, of wordt daarover nog onderhandeld?

Minister **Balkenende**: Ik zei zonet dat ik nu niet te veel wil vooruitlopen op het werk dat de Commissie nog moet doen. Natuurlijk wordt er niet louter nationaal nagedacht over energiezaken. Dat blijkt ook uit de doelstellingen met betrekking tot de CO_2-problematiek in het coalitieakkoord. Dat is voor een deel een financiële aangelegenheid, maar in bijvoorbeeld het onderdeel ontwikkelingssamenwerking zit een energiecomponent; ook zit een dergelijke component in onderzoek en innovatie. Maar op een gegeven moment is internationaal denken natuurlijk aan de orde. Ik neem aan dat dit bij het totaal zal worden betrokken. Sterker nog, het zou onlogisch zijn om bij een EU-doelstelling voorbij te gaan aan transnationale arrangementen.

De heer Van Bommel stelde een vraag over de liberalisering van de energiemarkt in relatie tot de klimaatdoelstellingen: waarom is liberalisering daarvoor een noodzakelijke voorwaarde? Welnu, de insteek van ontbundeling is niet om de klimaatdoelstellingen te behalen, maar het bereiken van beter werkende energiemarkten, waarbij er de noodzakelijke investeringen zijn in het netwerk en waarbij non-discriminatoire toegang voor toetreders mogelijk is. Dat leidt tot een efficiëntere bedrijfsvoering, een hogere kwaliteit van dienstverlening en lagere prijzen voor de consumenten. De voorstellen van de Commissie op het terrein van ontbundeling hebben een beter werkende energiemarkt tot doel, maar ze zijn geen onderdeel van de voorstellen rondom klimaat.

De heer **Van Bommel** (SP): De achtergrond van mijn vraag was natuurlijk dat het doorzetten van de ontbundeling marktpartijen oplevert die er juist belang bij hebben om zo veel mogelijk energie te laten afnemen. In die zin kan dit dus strijdig zijn met de klimaatdoelstellingen; in die klimaatdoelstellingen staat immers ook een beperking van het energiegebruik.

Minister **Balkenende**: In dat geval wil ik refereren aan de opmerking die de heer Samsom maakte in uw richting. Die was namelijk heel helder. Het is gewoon een kwestie van de houding van de actoren die betrokken zijn bij energie: hoe gaan zijn om met duurzame energie als thema? Ik ga er echt van uit, ook op basis van het internationale debat, dat energiemaatschappijen weten wat hun te doen staat. Ook zij zullen niet voorbij kunnen gaan aan wat in Europa wordt besproken en zal worden besproken. Als u vraagt of er een een-op-een relatie is tussen ontbundeling en klimaat, dan is mijn antwoord dat deze verschillende grootheden vormen. Maar het is evident dat op een gegeven moment het nodige moet worden gedaan om een CO_2-uitstootreductie te bereiken, evenals hernieuwbare energie.

De heer **Van Bommel** (SP): Daarbij gaat de minister-president er kennelijk van uit dat de bedrijven waarom het gaat hun oorspronkelijke doelstelling om zo veel mogelijk van hun product af te zetten, zomaar nevengeschikt zullen maken aan de Europese doelstellingen op het gebied van het klimaat. Ik denk dat dit wel heel erg optimistisch is; deze bedrijven zijn in de eerste plaats opgericht om geld te verdienen.

Minister **Balkenende**: Wij zullen moeten afwachten hoe het in de praktijk gaat. Het debat in Nederland, ook dat met energiebedrijven, laat zien dat het denken zeker niet stilstaat. De CO_2-opslag is een andere manier om met dit vraagstuk om te gaan en laat zien dat ook energiemaatschappijen hierbij betrokken zijn. Op dit onderwerp zal overigens in de monitor nader worden ingegaan.

De heer Van Dijk heeft gewezen op artikel 175, het milieuartikel dat bepaalt dat unanimiteit nodig is. Daardoor kan volgens hem de besluitvorming moeilijker worden. Deze thematiek zal in de komende jaren natuurlijk aan de orde komen in de discussie over de Europese besluitvorming. In het eerste lid van artikel 175 staat dat besluiten met qualified majority voting en codecisie worden genomen. In het tweede lid staan de uitzonderingen hierop, zoals fiscale maatregelen. Artikel 175 heeft het in verleden mogelijk gemaakt om belangrijke besluiten te nemen over energie-efficiency en het emissiehandelssysteem. Dat neemt niet weg dat dit punt betrokken zal moeten worden bij een eventuele verdragswijziging. De heer Van Dijk heeft overigens gelijk met zijn opmerking dat qmv van belang is om verder te komen.

De heer Van der Ham heeft kort gesproken over de plannen van het Verenigd Koninkrijk. Het is bemoedigend dat dit land met ambitieuze en concrete beleidsmaatregelen is gekomen en een stimulans voor andere lidstaten en mondiale spelers. Het Nederlandse kabinet heeft ambitieuze doelstellingen geformuleerd en uiteraard is een vergaande inzet van Europese maatregelen nodig om die doelstellingen te kunnen halen. Ik denk dan aan emissie-eisen voor auto's. Daar bovenop zullen wij alles uit de kast moeten halen om de doelstellingen te halen. Dat zal ook in Nederland gepaard gaan met een scala aan instrumenten, waaronder wettelijke verplichtingen voor CO_2-emissies.

Ik zal mij nader laten informeren over de plannen van het Verenigd Koninkrijk. In dit stadium moet ik volstaan met deze algemene waarneming.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik ben, overigens net als de heer Duyvendak, vooral geïnteresseerd in het systeem waarvoor Tony Blair heeft gekozen. Hij heeft namelijk aangekondigd dat er een klimaatwet komt met de verplichting om elke vijf jaar te rapporteren. Wat denkt u van deze systematiek?

Minister **Balkenende**: Ik heb u nu een algemeen oordeel gegeven en gezegd dat ik mij nader zal laten informeren. De gedachte van een klimaatwet is interessant, maar voordat ik hierover een echte uitspraak doe, moet ik mij natuurlijk verstaan met minister Cramer.

Balkenende

De heer **Van der Ham** (D66): Wanneer komt de reactie op de plannen van Tony Blair naar de Kamer?

Minister **Balkenende**: In de komende tijd zullen wij vaak met elkaar over dit onderwerp spreken, maar misschien kan hierop het beste worden teruggekomen in het kader van het beleidsprogramma van het kabinet. De Kamer wil nog voor de zomer een debat over dit programma en ik denk dat dit onderwerp daarbij betrokken zou kunnen worden.

De heer **Van der Ham** (D66): De Kamer krijgt dus nog voor de zomer een expliciete reactie op de plannen van Blair, de door hem gekozen systematiek en de suggesties van een aantal natuur- en milieuorganisaties voor een klimaatwet?

Minister **Balkenende**: Ik zeg u toe dat ik hierover contact zal hebben met de betrokken minister.

De CO_2-opslag is een strategie die een kosteneffectief pakket maatregelen voor de ambitieuze klimaatdoelstellingen mogelijk maakt. Hieraan wordt al enige tijd gewerkt. Resultaat hiervan is dat op korte termijn de inschrijving voor twee tenders zal worden geopend. Deze tenders voor in totaal 80 mln. zijn gericht op kleine demonstratieprojecten. De financiering is overigens gevonden in de zogenaamde Borsselemiddelen. Eén tender richt zich op echte technische innovaties bij de afvang van CO_2. Hiervoor wordt 20 mln. gereserveerd. De andere van 60 mln. is bedoeld voor de opslag van CO_2. Het onderzoek richt zich in het bijzonder op de monitoring van de effecten van CO_2-opslag en het draagvlak voor deze aanpak in de samenleving. Wij gaan zo snel mogelijk concrete demonstraties geven.

Ik heb mij uitgesproken voor een grootschalig demonstratieproject op Nederlands grondgebied. Het kabinet zal in het kader van het project Schoner en zuiniger een aanpak formuleren om samen met regio's en bedrijven Nederlandse voorstellen in te dienen voor de Europese aanpak voor de tien tot twaalf grote demonstratieprojecten. Het kabinet bouwt geen centrales; de provincies zijn verantwoordelijk voor de vergunningverlening en bedrijven investeren. Samen moeten wij bezien hoe wij een voor alle partijen aantrekkelijk plan kunnen maken. De ministers van Economische Zaken en VROM zullen daarnaast in overleg met de provincie en initiatiefnemers voor nieuwe kolencentrales gaan formuleren wat moet worden verstaan onder ''capture ready''. Deze term wordt gebruikt voor nieuwe kolencentrales die geschikt zijn om in de toekomst tegen lagere kosten CO_2 af te vangen.

De heer **Samsom** (PvdA): Dank u wel voor deze uitleg. In uw persconferentie ging u een stap verder, en ik hoop dat u daaraan vasthoudt. U zei: als wij een kolencentrale neerzetten, slaat deze de CO_2 in de grond op. Een bedrag van 60 mln. is niet helemaal voldoende om dat te realiseren. Hoeveel geld is er in Europa beschikbaar voor een dergelijk demonstratieproject? Is het inderdaad zo dat een nieuw te bouwen kolencentrale niet alleen ''capture ready'' is, maar ook daadwerkelijk aan ''capture'' doet, en de CO_2 dus in de grond opslaat, zoals mijn fractie altijd heeft gewild?

Minister **Balkenende**: Ik moet even nagaan wat de beschikbare middelen zijn en zal op die vraag in tweede termijn ingaan. Wij hebben het gehad over grote projecten. Door de Europese Commissie wordt achteraf bezien wat de budgettaire mogelijkheden zijn. Als ik weet hoe het precies zit, kan ik de informatie geven, maar ik denk dat het nu nog iets te vroeg is. Nederland is er overigens wel snel bij, door nu al te laten weten dat het graag wil meedoen aan een dergelijk project. Tijdens de persconferentie heb ik opmerkingen gemaakt over de grote centrale. Er is inderdaad een evident onderscheid tussen demonstratieprojecten, die kleiner zijn, en een grotere centrale. Informatie daarover zal de Kamer nog ontvangen.

Voorzitter. Meerdere sprekers hebben het gehad over een lijstje met potentiële maatregelen voor de 30% CO_2-reductie. In de eerste plaats is er een stevig Europees beleid nodig op alle relevante specifieke dossiers. Te denken valt aan de CO_2-normen voor voertuigen en apparaten, aan verbetering en verbreding van het Europese emissiehandelssysteem, aan een snelle lastenverdeling van de 20%-doelstelling voor hernieuwbare bronnen enzovoorts. Op nationaal niveau zijn er verschillen per sector, maar er moet steeds sprake zijn van een combinatie van instrumenten om prestaties op de korte termijn te realiseren, en een innovatieaanpak, als basis voor prestaties op de lange termijn. Het is duidelijk dat elke sector een uitdagende opgave krijgt: het verkeer, de industrie en de landbouw, om een paar voorbeelden te noemen.

Bij wijze van voorbeeld ga ik in op de energiebesparing in de gebouwde omgeving. Er wordt toegewerkt naar een afspraak met energiebedrijven, woningcorporaties en andere maatschappelijke organisaties voor een grootscheepse aanpak van energiebesparing in de bestaande bouw. Wij gaan ons daarbij sterk richten op woningisolatie en op hoogrendementsketels, gepaard aan verlaging van elektriciteitsverbruik. De marktpartijen zetten een organisatie op; de overheid zal een en ander faciliteren met eigen instrumenten. Ook de verhuurder moet een prikkel krijgen om te investeren. In dat verband noem ik wijziging van het woningwaarderingssysteem. Woningen moeten worden ingedeeld naar energiekwaliteit, zoals de labelling van auto's. Aan een dergelijke indeling moet een bonus-malussysteem worden gekoppeld, bijvoorbeeld in het kader van de overdrachtsbelasting. Verder moet de stimulering van innovatieve technologieën doorgaan, zoals de micro-wkk. Dit zijn voorbeelden van de wijze waarop wij de zaken willen aanpakken. De inzet van het coalitieakkoord zal worden gevolgd door concrete maatregelen.

De heer **Samsom** (PvdA): Is de differentiatie van de overdrachtsbelasting een vast voornemen van het kabinet, of is het slechts een voorbeeld?

Minister **Balkenende**: Het is een voorbeeld van een maatregel die wij nader zullen bezien.

De heer **Samsom** (PvdA): Het klinkt ons als muziek in de oren!

Minister **Balkenende**: De heer Duyvendak heeft opgemerkt dat de conclusies van de Europese Raad niet bindend zouden zijn. Hiervoor zijn richtlijnen nodig. De heer Duyvendak vroeg zich af of het Europees Parlement hierbij wordt betrokken. Welnu, alle richtlijnen op basis van artikel 175, lid 1, kennen codecisie, dat wil zeggen de

De heer Ten Broeke (VVD)

© M. Sablerolle – Gouda

volledige betrokkenheid van het Europees Parlement. Een voorbeeld hiervan is de richtlijn inzake de emissiehandel.

Een andere vraag van de heer Duyvendak heeft betrekking op het bindend maken van de streefcijfers uit het regeerakkoord op het gebied van CO_2-reductie en duurzame energie. Door de besluiten van de Europese Raad hebben wij nu bindende streefcijfers op Europees niveau. Dit zal leiden tot bindende cijfers voor alle lidstaten. Ik heb zojuist aangegeven hoe het zit met de rol van de Europese Commissie.

De heer Duyvendak heeft ook gevraagd of een klimaatpact, vergelijkbaar met het stabiliteits- en groeipact, mogelijk zou zijn. Welnu, met de bindende doelstelling van de Europese Raad is een dergelijk pact niet meer nodig, gelet op de wijze waarop de Europese Commissie omgaat met de nationale allocatieplannen van de lidstaten voor CO_2. Als het niet goed zit, kan de Europese Commissie de plannen naar de lidstaten terugsturen. De Commissie heeft dus een zwaar instrument in handen om deze zaak aan te pakken. Ik ben ervan overtuigd, op basis van de uitlatingen van de heer Barosso en op basis van de conclusies die zijn getrokken, dat de Commissie de nieuwe bindende doelstellingen gaat afdwingen.

De heer Duyvendak vroeg of wij niet kunnen komen tot een klimaatwet. Alle Europese richtlijnen die juridisch afdwingbaar zijn, worden nationaal omgezet in wetgeving. Dat geldt bijvoorbeeld voor het emissiehandelssysteem en voor de regelingen inzake energie-efficiëntie in gebouwen. Een speciale klimaatwet lijkt mij daarom niet strikt nodig en zou vooral een symboolfunctie hebben. Dat is mijn eerste reactie, maar ik zal over deze suggestie nog contact hebben met minister Cramer.

De **voorzitter**: Dat lijkt mij toch een mooie toezegging, mijnheer Van der Ham.

De heer **Van der Ham** (D66): Zeker. U zei daarnet nog dat u er goed naar ging kijken; nu noemt u zo'n wet direct al een symboolwet. U hebt de Kamer eerder toegezegd – dat antwoord zou wel afkomstig zijn van een andere ambtenaar – dat u daar nog nauwkeurig naar zou gaan kijken. Ik ga uit van dat eerste antwoord, met als toevoeging dat u het gaat bekijken met minister Cramer.

Minister **Balkenende**: Laten wij het zo maar doen, voorzitter. Dat schiet ten minste op.

De heer Duyvendak had nog een vraag betreffende de kolencentrales en de techniek van carbon-capture and storage. Zijn opmerking was dat dit geen bewezen techniek is. In antwoord daarop het volgende. De techniek van carbon-capture and storage is nog niet bewezen op commerciële schaal, maar de pilots zijn veelbelovend. Kolencentrales die nu worden gebouwd, moeten zo worden ingericht dat zij ''capture-ready'' zijn. Met andere woorden: ze moeten de techniek kunnen toepassen, zodra die bewezen is. Dat lijkt mij de beste methode.

De heer Ten Broeke stelde de vraag of wij bereid zijn, andere lidstaten aan te spreken op de openstelling van energiemarkten, splitsing, interconnectie en dergelijke. Dat zijn wij zeker. Nederland is op dit punt zeer actief. Ook op dit terrein is veel voortgang gemaakt, zie ook de conclusies van deze raad. Er is echter nog veel meer te doen. De Energieraad zal zich in de komende periode aan de bundeling zetten. Dit onderwerp zal daar nader besproken worden. Mevrouw Kroes, de Commissaris, kan op ondubbelzinnige steun van Nederland rekenen waar het gaat om de liberalisering van energiemarkten. De vraag van de heer Ten Broeke is dus volkomen terecht. Wij zien daar ook belangrijke voordelen in. Op deze manier zal deze discussie verder in een stroomversnelling komen. Over het thema van een bundeling hebben de heer Timmermans en ik overigens bij mevrouw Merkel nog een uitgebreide discussie gehad. Daarin is gewezen op het belang van dit onderwerp.

Voorzitter. Met uw welnemen wil ik nu overgaan naar de Verklaring van Berlijn.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Begrijp ik het goed dat u niet ingaat op mijn vragen?

Minister **Balkenende**: Dat doet de heer Timmermans straks.

Staatssecretaris **Timmermans**: Dan heb ik ook nog wat te doen.

Minister **Balkenende**: Ik wil graag onderstrepen dat ook de staatssecretaris zijn deel zal leveren in dit debat en ik ben ontzettend blij dat u daar begrip voor hebt en dat u het op deze manier oppakt. Dat had de staatssecretaris in dit stadium van het debat ook even nodig en ik zie een gevoel van opluchting bij hem.

De **voorzitter**: Gaat u door.

Minister **Balkenende**: De regeringsleiders hadden op 8 maart een eerste gedachtewisseling over de inhoud van de Verklaring van Berlijn. Ik vond dat een buitengewoon bemoedigend gesprek, omdat ik merkte dat deze 27 landen – hoe verschillend hun geschiedenis in de afgelopen 50 jaar ook geweest moge zijn – eenzelfde beleving hebben van het belang van het Europees project.

Laten wij benadrukken dat het hier vooral gaat om een document met een communicatief doel. Beoogd wordt om voor het publiek inzichtelijk te maken wat het belang

van deze plechtige viering is. Het Duitse voorzitterschap streeft naar een korte tekst met alledaags taalgebruik. Ik zie die verklaring als een goede mogelijkheid om de verworvenheden van vijf decennia samenwerking voor het voetlicht te brengen. Ook biedt de verklaring een welkome gelegenheid, de nadruk te leggen op gedeelde waarden die aan de Europese samenwerking ten grondslag liggen. Die waarden zijn ook leidend bij het optreden van Europa in de wereld.

Voorts zou het goed zijn als de Verklaring stilstond bij de unieke vorm van samenwerking die de EU tot voorbeeld van veel andere regio's heeft gemaakt: de communautaire methode, eenheid in verscheidenheid, subsidiariteit. Op die punten hebben wij donderdag dan ook de nadruk gelegd. Mogelijk zal de verklaring uitmonden in een zinsnede die het belang onderstreept van aanpassing van de verdragen teneinde de hedendaagse uitdagingen het hoofd de kunnen bieden, maar er zal niet naar het grondwettelijke verdrag worden verwezen. Dat is ook de inzet van Nederland geweest. U zult begrijpen dat het kabinet het daarmee eens is. Het is naar onze mening niet de bedoeling, in de Verklaring van Berlijn al op details van verdragswijzigingen vooruit te lopen. Het is heel duidelijk gezegd: de verklaring zal een teken zijn van eenheid. Iedereen weet dat er over dit punt verschillend wordt gedacht, maar laten wij daar de verklaring niet mee belasten. Dat is ook precies wat wij hebben geadviseerd aan het Duitse voorzitterschap: mijd deze discussie nu.

Voorzitter. Dan is er een opmerking gemaakt over religie in de verklaring.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Begrijp ik het nu goed dat de minister-president zegt dat deze verklaring met name is bedoeld in het licht van de communicatie? Hij noemt vervolgens de communautaire methode en de subsidiariteit. Mag ik hem voorstellen om andere onderwerpen te kiezen? Als dit de communicatie aan de burger moet zijn, wordt het niets.

Minister **Balkenende**: Daarin hebt u volkomen gelijk. Ik heb ook alleen maar aangegeven dat er een aantal blokken zal zijn met een terugblik op wat 50 jaar Europa heeft gebracht en wat Europa als waardengemeenschap is. Dan gaat het om zaken als democratie, transparantie en vrijheid. Er zal ook iets in staan over de uitdagingen voor de toekomst en over de vraag wat ons te doen staat. Het is best mogelijk dat er een opmerking zal komen dat dit veronderstelt dat ook de structuren daarop moeten worden geënt. Mijn taxatie is dat het niet verder dan dat zal gaan.

Voorts is gesproken over de preambule bij het grondwettelijk verdrag in relatie tot een referentie aan de joods-christelijke traditie. Ik spreek om te beginnen mijn ergernis uit over een artikel in het Algemeen Dagblad, met als kop dat Polen en Nederland voor God in de grondwet zouden zijn. Dit is journalistieke stemmingmakerij. Ik wil wel graag dat de feiten op een rijtje worden gezet. Van verschillende kanten is gezegd dat het noodzakelijk is om in de Verklaring van Berlijn de waarden van Europa te articuleren die ik al genoemd, namelijk vrijheid, democratie, menselijke waardigheid en wederzijds respect. Dat is ook noodzakelijk. Wij kunnen die betekenis van Europa niet veronachtzamen; dat past bij zo'n verklaring.

In het verlengde hiervan is erop gewezen dat die waarden ook ergens uit voortkomen en is gevraagd naar de bronnen. Daarop is verwezen naar de Griekse filosofie, het Romeinse recht, de joods-christelijke traditie, de Verlichting en het humanisme. Of deze elementen in de preambule komen weet ik helemaal niet. Als er behoefte zou zijn aan een bespreking van de wortels van de waarden in Europa, zou ik het vreemd vinden wanneer wij wel de Griekse filosofie, het Romeinse recht en het humanisme zouden mogen noemen maar niet de joods-christelijke traditie. Wij weten dat dit een gevoelig onderwerp is. Ik weet dus helemaal niet of dit in de preambule zal komen. Het is niet een kwestie van God in de grondwet opnemen, maar het heeft te maken met de duiding van de geschiedenis van Europa en met niet meer dan dat. Daarom erger ik mij aan het artikel in het Algemeen Dagblad.

Ik was het eens met de opmerking van de heer Samsom dat wij de discussie over de preambule hebben gevoerd, ook in deze Kamer. Die heeft destijds geleid tot een formule. Ik zie het helemaal niet gebeuren dat een formulering in een nieuw veranderingsverdrag aan de orde zal zijn die verder gaat dan wat bij de preambule aan de orde is geweest. Sterker, ik weet helemaal niet of er nog wel een preambule zal komen. Wij willen namelijk krachtens het coalitieakkoord echt iets anders, naar vorm, inhoud en presentatie.

Kortom, ik vind het jammer dat deze discussie toch weer op deze manier naar voren wordt gebracht. Wij hebben hierover een goede discussie gevoerd. De manier waarop hierover in de pers is geschreven ging echt te ver en had niets met de feiten te maken.

De heer **Van der Ham** (D66): Een ander blad, het Nederlands Dagblad, wijst er ook op dat u wilt dat er in de preambule een verwijzing komt naar de joods-christelijke traditie van Europa.

Minister **Balkenende**: Wij moeten scherp zijn op dit punt. Ik heb deze discussie nu ongeveer acht keer gevoerd in de afgelopen jaren, niet alleen hier maar ook in de Eerste Kamer. Ik weet hoe gevoelig dit punt ligt. Als er niet wordt gesproken over de grondslagen van de Europese waarden, hebben wij deze discussie niet nodig. Wanneer het erom gaat wat Europa maakt tot wat het is, zullen wij niet meemaken wat wij wel hebben gezien bij de conventie, waarbij er wel werd verwezen naar het humanisme maar niet naar de joods-christelijke traditie. Dat heeft niets te maken met religie maar alleen met de vraag hoe Europa is geworden tot wat het is. In het Thyssen-museum in Madrid zijn kunstuitingen te zien van de middeleeuwen tot nu, die niet te verstaan zijn zonder deze traditie. Dat geldt ook voor de term ''solidariteit'' in de moraliteit, die ook niet los te zien is van die traditie. Dat zou onhistorisch zijn. Dit is dus iets heel anders dan de discussie over de scheiding van kerk en staat, die hier in het geheel niet aan de orde is. Dit heeft te maken met de totstandkoming van Europa. Ik heb helemaal geen zin in een gepolariseerd debat daarover.

De heer **Van der Ham** (D66): Ook D66 zal niet ontkennen dat religie een belangrijke plaats heeft in de geschiedenis, in het heden en ongetwijfeld ook in de toekomst. Maar het is natuurlijk wel van belang – en daarom blijf ik

er zo op hameren – dat het eenzijdig noemen van één richting, de joods-christelijke, in ieder geval niet communicatief is, in ieder geval niet tegenover Nederlanders en andere Europeanen met een andere religieuze achtergrond. Het is helemaal niet antireligieus bedoeld, het gaat er meer om, niet te gaan hangen op één specifieke godsdienst.

Minister **Balkenende**: Ik heb uitgelegd dat het mij niet gaat om een afzonderlijke referentie aan deze traditie, ik heb gesproken over de geschiedenis van Europa. Ik zeg het maar ronduit, ik neem het niet voor mijn rekening om de joods-christelijke traditie niet te mogen noemen als er wel wordt verwezen naar het humanisme, het Romeinse recht of de Griekse filosofie. Dat zou onhistorisch zijn.

De **voorzitter**: Volgens mij bent u het helemaal niet met elkaar oneens.

De heer **Van der Ham** (D66): Het punt is dat de Verklaring van Berlijn vooral communicatief is, wij willen laten zien wat onze binding met Europa is, zeker ook met het oog op de toekomst. Dan is een verwijzing naar één specifieke godsdienst verkeerd, dat moeten wij niet hebben.

De **voorzitter**: Ik geloof dat ik nu toch moet ingrijpen, want ik meen dat ik de minister-president precies hetzelfde heb horen zeggen. Het punt is alleen dat u verschillende godsdiensten noemt.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik heb volgens mij de premier heel goed verstaan. Hij heeft gezegd dat hij naar alle bronnen wil kunnen verwijzen, waarbij het voor hem dan zeer belangrijk is om ook naar de joods-christelijke traditie te kunnen verwijzen. Ik begrijp dat wel, maar wij zouden hierin wel volledig moeten zijn. En wie streeft naar volledigheid, streeft volgens mij niet naar een geweldig document. Laat het gewoon achterwege. Ik heb veel meer waardering voor de speech van mevrouw Merkel in het Europees Parlement waarin zij naar twee kernbegrippen verwees: tolerantie en vrijheid. Dat maakt op mij in ieder geval veel meer indruk en ik denk dat wij de zaak aan deze twee kapstokken zouden moeten ophangen. Ik verwijs ook naar de speech van de minister-president zelf in Eindhoven, die erg goed was.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat er in deze verklaring een verwijzing naar Europa's waardengemeenschap thuishoort. Dat past er gewoon bij, dat maakt Europa sterk, dat maakt ons tot Europeanen. En bij het benoemen van die waarden zullen zaken als tolerantie, vrijheid en democratie allemaal aan de orde komen. Of er nog een andere laag bij zal komen, weet ik gewoonweg niet, maar ik wijs er wel op dat het noemen van een geestelijke stroming als het humanisme met weglating van een andere belangrijke stroming gewoon niet klopt. Dit heeft mij de vorige keer gestoord. In deze zin is er afgelopen donderdag heel evenwichtig over gesproken, het ging om het samenstel van de Griekse filosofie, het Romeinse recht, de joods-christelijke traditie, het humanisme en de Verlichting. Daar kan niemand iets tegen hebben, want die stromingen hebben Europa gemaakt tot wat het is. Wat mij nu ook in de vraagstelling van de heer Van der Ham een beetje stoort, is dat wij er één element uit zouden halen alsof het om een exclusieve referentie zou gaan. Dat zou ik jammer vinden, dat is ook helemaal niet mijn intentie geweest. Dit punt moet ook niet tot grote verdeeldheid leiden, dat heb ik bedoeld te zeggen. Ik denk ook dat het Duitse voorzitterschap het zo ziet.

Bij de afgelopen Europese Raad stond de discussie over het grondwettelijk verdrag niet op de agenda. Er is niet plenair over gesproken, maar het is uiteraard wel een onderwerp dat de geesten bezighoudt, en in de verschillende bilaterale gesprekken die wij hebben gevoerd, hebben wij heel duidelijk een positieve ontwikkeling waargenomen. De hoofdinzet van Nederland die uit het coalitieakkoord spreekt, lijkt steeds meer weerklank te vinden. De gedachte van een nieuw verdrag met de bestaande verdragen als uitgangspunt dat zich duidelijk onderscheidt van het grondwettelijk verdrag, begint in steeds bredere kring weerklank te vinden. Er is een duidelijke wil om er samen uit te komen, om een oplossing te vinden die in alle lidstaten op instemming kan rekenen. Het kabinet is er zeer op gebrand, de Kamer te betrekken bij het proces dat moet leiden tot besluiten van de Europese Raad in Berlijn in juni van dit jaar. Wij moeten ons goed rekenschap geven van de fase waarin wij ons nu bevinden; de echte onderhandelingen beginnen op zijn vroegst in juli, wij praten nu over het begin van de gesprekken, over de vormgeving van de onderhandelingen. Ik wil hiermee zeggen dat het nog te vroeg is om de details van de inzet bij de onderhandelingen te bespreken. Wel wil de regering zo snel als praktisch mogelijk is, met de Kamer in gesprek gaan over de doelstellingen die wij met een nieuw verdrag nastreven. Het kabinet zal binnenkort de aan de Kamer toegezegde brief over dit onderwerp bespreken.

De heer Van Bommel heeft gevraagd of de institutionalia niet in het toetredingsverdrag met Kroatië geregeld kunnen worden. Dat lijkt mij geen goed plan. Wij willen meer dan alleen een paar institutionalia. Het gaat om de subsidiariteit en de rol van de nationale parlementen. Het gaat om andere verbeteringen die zijn gericht op democratie, betrokkenheid van de burgers en transparantie. Wij willen slagvaardigheid bij het beleid op het gebied van bijvoorbeeld energie, klimaat, migratie en veiligheid. Laten wij het dus transparant houden en het niet doen in een ondoorzichtig vluggertje via een verdrag dat daarvoor niet is bedoeld. Wij willen institutionele aanpassingen niet afhankelijk maken van toetreding van Kroatië of welke andere kandidaat dan ook. Ik zeg het ronduit. Als wij hier vaststellen dat het Verdrag van Nice niet genoeg is – en het is niet genoeg – dan heb je te maken met verandering van de verdragen. Dat moeten wij dan tegen elkaar zeggen. Ik vind het niet de goede weg om het te regelen via het verdrag met Kroatië.

De heer **Van Bommel** (SP): Mijn opmerking was tweeledig. Kan het op een andere manier om de toetreding van Kroatië als zodanig mogelijk te maken of is daarvoor per se een nieuw verdrag nodig? Vervolgens was mijn opmerking dat wij, als het mogelijk is, daarmee de druk van de ketel halen om voor de toetreding van Kroatië nog te komen met een nieuw verdrag waarin ook allerlei institutionele wijzigingen zijn opgenomen. Dat was de kern van mijn betoog op dat punt.

Minister **Balkenende**: Ik zou dat niet graag zien. Stel u voor dat ik straks naar Berlijn ga en meld dat wij in het

Nederlandse parlement daarover hebben gesproken. Men zal vragen wat het Nederlandse parlement vindt. Dan moet ik zeggen dat het Nederlandse parlement vindt dat het Verdrag van Nice niet volstaat en dat veranderingen nodig zijn. Als de vraag vervolgens is hoe men het wil, zou mijn boodschap moeten zijn dat Nederland voorstelt om in het verdrag met Kroatië een aantal institutionele aspecten te regelen. Ik geloof niet dat dit de positie van Nederland versterkt.

De heer **Van Bommel** (SP): Wat de Nederlandse regering wel wil, blijft ook onduidelijk. Over de institutionele wijzigingen gaat de regering eerst met de Kamer het debat aan. Vervolgens gaat zij in Europa het debat aan. Mijn stelling is dat dit debat nog wel eens een hele tijd kan duren. Ik zie het niet dit jaar en misschien ook niet volgend jaar zijn beslag krijgen. Dan komt de toetreding van Kroatië in het geding. Wij laten toch Kroatië niet wachten tot het moment dat er Europees, in de 27 landen, overeenstemming bestaat over alle institutionele wijzigingen die er moeten komen? Of is dat uw voorstel?

Minister **Balkenende**: Ik wil het graag op een ordentelijke manier doen, als verandering van verdragen nodig is. Als bestaande verdragen niet voldoen, moet je dat aan de orde stellen. Je moet dan het totaal bekijken. Dat geldt ook voor het grondwettelijk verdrag. Het moet gebeuren op een goede manier en op basis van dat wat nu aan de orde is. Wij zullen in juni conclusies trekken over het verdere proces. Er komt een IGC. Wij zullen proberen om met gezwinde spoed tot resultaten te komen. Dat is de normale weg die bewandeld moet worden.

Ik heb al aangegeven dat de Kamer over de inzet van de Nederlandse regering een brief krijgt. Wij proberen dat zo snel mogelijk te doen. Ik zeg nog wel het volgende. Het is goed om dat nog eens te zeggen,want het hangt samen met het tijdstip waarop het debat zou moeten plaatsvinden. Aanvankelijk was er de hypotheek dat de Verklaring van Berlijn vooruit zou lopen op de discussie over het verdrag. Dat is dus niet aan de orde, heel bewust. Onze inzet in Berlijn is ook geweest om de verklaring niet te belasten met deze discussie. In de Europese Volkspartij is dezelfde discussie aan de orde geweest. Berlijn zal een teken van eenheid moeten zijn. Ik ben het overigens niet eens met de heer Van Bommel die het had over een soort van krampachtigheid ten aanzien van eenheid in Europa. Dat is niet waar. Als je praat over de verworvenheden van 50 jaar Europese samenwerking en over het Verdrag van Rome, is het goed om op een gegeven moment ook te etaleren dat je met elkaar uitdagingen ziet. Hoe hadden wij anders verder kunnen komen met het financiële perspectief of de afspraken over het klimaat? Je hebt gemeenschappelijke uitdagingen nodig. Wat is er mooier dan eenheid te kunnen bewerkstelligen? Natuurlijk zullen wij een debat krijgen over het veranderingsverdrag. Dat is waar. Het is natuurlijk touwtrekken. Uiteindelijk is Europese samenwerking ook kijken naar wat ons bindt en wat eenheid is. Dat mag best de uitstraling zijn op zo'n dag.

Dit raakt ook het punt van het debat. Ik kan mij zeer wel voorstellen – maar dat is ook aan de Kamer – dat wij onze ervaring in Berlijn erbij meenemen. Er is geen strikte noodzaak om voor Berlijn een debat te hebben. Ik verwacht helemaal niet dat het gesprek erover zal gaan. Dat zal ook niet gebeuren. Ik heb de achtergronden daarvan aangegeven. Maar goed, het is een zaak van uw Kamer, mevrouw de voorzitter. Het kabinet zal een brief schrijven. Dat is toegezegd. Ik heb de gevoelens van de Kamer begrepen en wij zullen daarmee uiteraard rekening houden. Het proces van verandering van verdragen zal in goede samenspraak met de Kamer tot stand komen. Ik heb eerder aangegeven dat er destijds bij het debat over het grondwettelijk verdrag een goed samenspel is geweest met de Kamer. Wij hebben in AO's en tijdens de debatten steeds met de Kamer gesproken over de inzet van de Nederlands regering. Dat moet nu ook het geval zijn en dat zeg ik u ronduit toe, mevrouw de voorzitter. Hier moeten wij echt samen over spreken. Dat is de inzet van de Nederlandse regering.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Ik dank de premier voor zijn beantwoording. Hij koppelt het spreken over het grondwettelijk verdrag los van de Verklaring van Berlijn, hoewel hij in het begin van zijn beantwoording aangaf dat er misschien nog wel een verwijzing in komt hoe wij verder in eenheid en verscheidenheid moeten optreden. Laat dat zo zijn.

Ik heb zowel gisteren als vorige week als vandaag gezegd dat het mij niet alleen gaat om de eventuele gesprekken die in het kader van de Verklaring van Berlijn zijn gevoerd, maar ook om de bilateraaltjes die al onder het Finse voorzitterschap zijn begonnen. De afgelopen maanden en de eerste keer dat wij met de regering spraken, was er geen mogelijkheid om het Nederlandse standpunt te vernemen. Daarvoor waren allerlei redenen. De minister-president zegt eigenlijk in navolging van oud-minister Bot steeds dat er nog tijd is. Ik geloof dat eenvoudigweg niet. Wij hebben niet de ervaring dat Nederland bij dit soort zaken altijd vooroploopt. Ik wens hierover zo vroeg mogelijk te spreken. De minister-president kan best aangegeven of ik de betreffende passage in het regeerakkoord zo moet verstaan dat de regering uitgaat van Nice-plus. Ik wil dat horen. Dat zegt de minister-president ook tegen mevrouw Merkel. Collega's van de premier zijn veel duidelijker en geven in persconferenties hun alternatieven aan. Deze Kamer wil daarover spreken met de regering. Het is goed om dit zo vroeg mogelijk te doen.

De **voorzitter**: Was dit uw tweede termijn of was het nog een interruptie?

De heer **Ten Broeke** (VVD): Dat hangt af van het antwoord van de premier.

De **voorzitter**: Qua lengte was het de tweede termijn, geloof ik.

Minister **Balkenende**: Als u hiermee een tweede termijn probeert te voorkomen, zeg ik graag het volgende. Wij moeten de verschillende verantwoordelijkheden scheiden. Het is onze verantwoordelijkheid om zo snel mogelijk te komen met een brief. Ik heb dat al toegezegd. Die brief is de opmaat voor het debat met de Kamer. Ik ga niet over de wijze waarop de Kamer haar werkzaamheden regelt. Wij komen er wel uit met elkaar. Ik begrijp heel goed wat de heer Ten Broeke zegt. Ik heb zelf ook behoefte aan overleg met de Kamer. Ik heb alleen het dwingende karakter van het verzoek om dat volgende week te doen, willen relativeren in het kader van de bijeenkomst in Berlijn. Het is evident dat ook het kabinet

behoefte heeft om snel met de Kamer over dit onderwerp van gedachten te wisselen. Dit soort vraagstukken behoort juist in samenspel met de Staten-Generaal behandeld te worden.

□

Minister **Verhagen**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer voor de gemaakte opmerkingen en de gestelde vragen. Voorafgaande aan de beantwoording van die vragen zou ik een opmerking willen maken naar aanleiding ''In Europa'' van Geert Mak. Als ik zie tot welke inspiratie dat bij mevrouw Wiegman heeft geleid, ben ik benieuwd naar haar inbreng na lezing van ''De brug'' waarbij Mak zich liet inspireren door de Galatabrug in Instanbul. Dat zullen wij ongetwijfeld tegemoet kunnen zien.

De heer Van Bommel heeft enige vragen gesteld over de regionale bijeenkomst over Irak. Hij vroeg of Europa Syrië en Iran een plaats aan de tafel gunt. Die vraag heeft mij buitengewoon verbaasd omdat de Nederlandse regering ook in haar eerste reactie op het rapport van Baker en Hamilton heeft gezegd dat het van belang is om juist met Iran en Syrië het gesprek aan te gaan. De regering heeft positief gereageerd op het initiatief van Irak om zelf zo'n regionale bijeenkomst te organiseren en op de aanwezigheid van de Verenigde Staten. Alleen al het feit dat wij afgelopen weekend een bijeenkomst van hooggeplaatste ambtenaren hebben gehad waaraan onder meer door de VS, Iran en Syrië werd deelgenomen, mag een succes worden genoemd. Dat kan een belangrijke stap zijn naar verdere samenwerking en verbetering van de situatie in Irak. Ik meen gehoord te hebben dat de heer Van Bommel in een bijzin begrip toonde voor het gewelddadig verzet in Irak. Ik hoop dat ik dat verkeerd verstaan heb. Als hij dat inderdaad zo gezegd heeft, vind ik dat dieptriest. Door dat gewelddadig verzet vallen er elke dag 60 tot 100 doden alleen al in Bagdad. Daar past geen enkel begrip voor.

De heer **Van Bommel** (SP): Ik sluit mij aan bij de veroordeling van het geweld in Irak en dus ook van de inzet van strijdende partijen daar, maar het is wel een feit dat er achter die strijdende partijen mensen zitten met wie uiteindelijk gesproken zal moeten worden. Dat is de kern van mijn betoog.

Minister **Verhagen**: Het is evident dat er tot een oplossing gekomen moet worden. Juist op de regionale conferentie zullen de noodzaak van nationale verzoening, de veiligheidsproblematiek, de situatie van de Irakese vluchtelingen en de ontheemden – internally displaced persons – aan de orde komen. Dat zijn de problemen die om een oplossing vragen. Het was dan ook positief te merken dat afgelopen weekend de aanwezigen niet alleen goede bedoelingen uitspraken, maar ook aangaven dat zij nut en noodzaak zien in een vervolgconferentie. De Irakese minister van Buitenlandse Zaken zal hierover nader overleg voeren met de betrokken landen. De Europese Unie zal daar ook actief aan deelnemen. Het Duitse EU-voorzitterschap was uitgenodigd, het eerste deel van de conferentie bij te wonen. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben als permanente leden van de Veiligheidsraad deelgenomen aan de gehele conferentie. Wij hebben als Europese Unie de bereidheid uitgesproken om actief aan het verdere proces bij te dragen. De bedoeling is dat het voorzitterschap, de hoge vertegenwoordiger en de Commissie zullen deelnemen aan de vervolgconferentie. Ik vind dat logisch, gelet op de betrokkenheid die de Europese Unie heeft bij de situatie in Irak. Ik noem in dit verband institution building, de assistentie bij het opleiden van politie, de ondersteuning van de rechterlijke macht en de humanitaire hulp die de Europese Unie op dit punt geeft. Het is de wens van de Europese Unie om hier actief aan deel te nemen.

Dat laat onverlet dat er ten aanzien van Iran nog de nodige opmerkingen te maken zijn. Wij moeten echter wel het gesprek aangaan met Iran. Dit staat los van de discussie die wij in een ander kader voeren, namelijk naar aanleiding van het rapport van ElBaradei over het niet meewerken van Iran aan de vereisten van resolutie 1737 van de VN-veiligheidsraad. Dat is een ander niveau en ook daar zullen wij het gesprek over aangaan. Ook wat dat betreft vinden wij dat niet alleen gekeken moet worden naar sancties, maar ook naar het element van dialoog en ondersteuning van de bevolking in Irak. De verdere maatregelen die wij ten aanzien van Iran nemen, zullen gradueel, proportioneel, doelgericht en omkeerbaar moeten zijn. Daar vindt nog een nadere discussie over plaats.

De heer Van Dijk vroeg of de Europese Unie een stevige oproep kan doen voor een levensteken van de drie ontvoerde soldaten, ook jegens Hezbollah en Hamas. De Europese Unie en ook Nederland hebben bilateraal regelmatig opgeroepen tot het vrijlaten van de drie soldaten. Ik heb in de discussie over Libanon die de ministers van Buitenlandse Zaken en marge van de Europese Raad gevoerd hebben, gewezen op de noodzaak van het vrijlaten van de gegijzelden. Wij hebben vanzelfsprekend al eerder gevraagd om duidelijkheid over de situatie waarin zij zich bevinden. Dat is de Kamer ook regelmatig gemeld. Er wordt echter terecht wederom aandacht voor gevraagd, want er is nog steeds onzekerheid over hun lot. Nederland zal hiervoor binnen de Unie, maar ook in bilaterale contacten met partijen in de regio aandacht blijven vragen en aandringen op een levensteken en op hun vrijlating. Ik zal dat zelf vanavond ook doen in de marge van de ministeriële bijeenkomst van de EU-ASEAN in Neurenberg. Dan zal over het Midden-Oosten gesproken worden.

De heer Van der Ham heeft gevraagd of ik het thema homoseksualiteit en emancipatie aan de orde wil stellen tijdens de Afrika-Top, bijvoorbeeld in samenspraak met Zuid-Afrika. Zoals ik tijdens het algemeen overleg over de Europese Raad heb toegezegd, wil ik de problematiek van gelijkberechtiging van homoseksuelen in de Europese Unie en internationaal bespreken. Nederland heeft daartoe in de Europese Unie al eerder stappen ondernomen. Het idee om deze problematiek ook tijdens de voorgenomen EU/Afrika Top aan de orde stellen, wil ik graag eerst nader bekijken. De Kamer weet als geen ander dat homoseksualiteit in Afrika in veel landen taboe is. Enerzijds maakt dat het moeilijk om het te bespreken, anderzijds maakt dat het juist noodzakelijk om het te bespreken. Het idee is daarom ook urgent en belangwekkend.

Ik zal contact opnemen met het huidige voorzitterschap en het volgende, Portugese, voorzitterschap omdat de Top tijdens dat voorzitterschap zal plaatsvinden. Dan kan ook nader worden bezien of en welke Afrikaanse partners er zijn om agendering voor uit te brengen.

Verhagen

Het feit dat een EU/Afrika Top zal plaatsvinden, noodzakelijk is en door de Europese Raad wordt toegejuicht, laat ons standpunt over de aanwezigheid van personen zoals Mugabe onverlet. Dat heb ik ook de Portugese minister van Buitenlandse Zaken laten weten. Ik hecht eraan om dit in de Kamer te zeggen, aangezien wij daar in het verleden meermalen over hebben gesproken. Gelet op de huidige situatie en de gebeurtenissen rondom de oppositieleider is het evident dat het feit dat zo'n top wordt gehouden, mij er niet van weerhoudt om personen zoals Mugabe en de situatie aldaar aan de orde te stellen.

Hiermee ben ik gekomen aan het einde van de beantwoording van de aan mij gestelde vragen.

De **voorzitter**: Dank u wel. Als ik het goed heb, was dit uw eerste optreden in deze functie in deze Kamer. Het doet mij goed te constateren dat u de geschiedenis ingaat met een verwijzing naar een kersverse literaire bijdrage over De brug, waarvoor Geert Mak zich liet inspireren door de Galatabrug in Istanbul. Dat toont maar weer de onvoorstelbare diversiteit van de culturele achtergrond van Europa.

Minister **Verhagen**: Zo is dat, mevrouw de voorzitter.

□

Staatssecretaris **Timmermans**: Voorzitter. Er resten mij nog een paar punten, die ik graag wil oppakken.

Het is mij opgevallen dat een aantal sprekers de parallel trekt tussen het Lissabonproces en de klimaatdoelstellingen die de Europese Unie zich nu heeft gesteld. Men sombert over de Lissabondoelstelling in de zin van ''dat kon wel eens slecht aflopen met de klimaatdoelstelling''. Hierover wil ik twee korte opmerkingen maken. Vandaag de dag is er veel minder aanleiding om somber te doen over de Lissabondoelstelling dan een tijdje terug. Eurostat meldt vandaag bijvoorbeeld dat de werkgelegenheid in de Europese Unie in het laatste kwartaal van 2006 met 0,3% is toegenomen. Dat betekent dat 300.000 Europeanen meer aan de slag zijn in één kwartaal. Dat is toch een mooie prestatie van een Europese economie, die langzaam weer de weg naar boven heeft gevonden. Overigens is de prestatie in Nederland volgens Eurostat dubbel zo groot als het Europese gemiddelde. Ook dat is best een prestatie van formaat. Ik zeg de heer Kamp graag toe dat dit mede te danken is aan de prestaties van het vorige kabinet. Ik zie hem al glunderen. Ik gun hem dat van harte.

Dan een tweede opmerking over het verschil tussen de Lissabondoelstelling en de klimaatdoelstelling. Als wij in Nederland na dertig jaar milieubeleid iets hebben geleerd dan is het dat je zaken echt in regelgeving moet vastleggen wil je de doelstellingen halen. Dat zullen wij ook zien als de Europese Unie de op Europees niveau gemaakte afspraken gaat vertalen naar nationale doelstellingen. Dat zal in duidelijke regelgeving moeten worden vastgelegd. Bij de Lissabondoelstelling wordt vaak samen gestreefd naar doelen waarbij de maatregelen puur nationaal worden genomen. Ik vind het dan ook belangrijk dat in de discussie over de maatregelen die genomen worden ook de subsidiariteitsverhouding heel goed in de gaten wordt gehouden. Dat was bijvoorbeeld bij Commissievoorzitter Barroso heel duidelijk in beeld. Ik was een paar dagen later dan ook teleurgesteld over de uitlatingen van commissaris Dimas, die meende te moeten zeggen dat ze in Duitsland dan minder hard moeten gaan rijden. Dat is een verkeerde benadering. Laat de Duitsers zelf kiezen welke maatregelen zij nemen, als zij maar gecommitteerd kunnen worden aan de doelstelling. Dat is een parallel met de uitlatingen van Tony Blair. Hij wil veel verder gaan. Dat is zijn prerogatief. Dat mogen lidstaten voor zichzelf bepalen, mits zij voldoen aan die doelstelling.

De heer Van Bommel heeft gevraagd naar de manier waarop de regering zal bewerkstelligen dat er ook 3% R&D-uitgaven worden gedaan, waarvan 2% afkomstig is uit het bedrijfsleven. De overheid heeft zich op dat punt in de afgelopen jaren al sterker ingezet. Dat staat ook in de plannen van dit kabinet die binnenkort worden bekendgemaakt. Het bedrijfsleven heeft echter wel wat aanmoediging nodig, want dat blijft achter. Dat stelt de Commissie ook vast in haar rapportage over Nederland. Het is de taak van het kabinet om het bedrijfsleven een duwtje in de goede richting te geven. Er zijn natuurlijk specifieke Nederlandse omstandigheden die het soms moeilijker maken. Onze economie is iets minder industrieel en meer op dienstverlening gericht dan sommige andere Europese economieën. Willen wij onze vergaande doelstellingen op het punt van innovatie en klimaat waarmaken, dan zal ook ons bedrijfsleven meer moeten doen aan R&D. Wij zullen trachten dat zo goed mogelijk te stimuleren.

De heer van der Ham heeft gevraagd of zijn initiatief voor EURENEW als een extra Euratom-Verdrag naast de andere verdragen zou moeten komen. Ik denk dat zijn initiatief zeker heeft bijgedragen. Het woordje ''bindend'' is bijvoorbeeld opgenomen in de conclusies van de Europese Top.

Voorzitter: Crone

Staatssecretaris **Timmermans**: De vraag is of er nog een verdrag naast de bestaande verdragen nodig is, als dat al is afgesproken en vertaald in maatregelen op Europees en nationaal niveau. Ik ben niet overtuigd van de noodzaak daarvan. Met de afspraken die nu zijn gemaakt, kan het worden afgedwongen. Dat kun je straks meenemen in een nieuw verdrag. In het regeerakkoord staat dat zaken als klimaat en energie versterkt moeten worden in een nieuw Europees verdrag. Ik zie niet in wat de meerwaarde ervan is om dat in een apart verdrag te parkeren.

De heer **Van der Ham** (D66): Wij zijn erg blij met die bindende afspraken, dus daar complimenteer ik het kabinet mee. Het probleem is echter dat het vooral wordt teruggeworpen naar de nationale staten. Er valt ook te denken aan onderzoek, ontwikkeling en zelfs aan de implementatie van grote, nieuwe projecten voor duurzame energie. Die onderzoeken kosten zoveel geld dat nationale staten ze niet aandurven. In het verleden en onlangs nog bij ITER werd besloten om het geld en de onderzoekers bij elkaar te gooien met een andere bron van financiering. Op die manier worden grote projecten wel uit de modder getrokken. Dat komt bovenop al die prachtige doelstellingen. Daar hoef je geen heel verdrag voor op te tuigen, maar je kunt een hoekje in een nieuw verdrag reserveren om zoiets vorm te geven.

Staatssecretaris **Timmermans**: De vraag is dus niet hoe

De heer Crone, plaatsvervangend voorzitter
© M. Sablerolle – Gouda

je het verdragmatig regelt, maar hoe je dit soort ontwikkelingen kunt stimuleren. Interessant is dat de ministers van Financiën op de eerste avond van de Europese Top meteen voor die modus kozen, toen bleek welke kant de politieke leiders op wilden. Ministers van Financiën vinden dat in eerste instantie niet leuk omdat het geld kost, maar vervolgens gaan zij wel bedenken hoe zij dat kunnen organiseren. Zij vragen de Europese Commissie hoe zij zaken kunnen doen zonder in de problemen te komen vanwege ongeoorloofde staatssteun of schending van concurrentieregels. Wat zijn de best practices in de verschillende lidstaten op dit punt? Hoe kunnen wij tot gemeenschappelijke projecten komen? Ik denk dat de ministers van Financiën die bal hebben opgepakt en er mee aan het rennen zijn geslagen. Ik denk dat u uit die hoek en in samenwerking met de Commissie over niet al te lange tijd voorstellen mag verwachten. Ik denk dus dat u zult worden bediend. Welke vorm het precies krijgt, zullen wij nog even moeten afwachten, want dat is nu onderwerp van discussie.

De heer **Van der Ham** (D66): In mijn tweede termijn zal ik er iets uitgebreider op terugkomen en er een motie over indienen, maar juist de lessen en de projecten uit het verleden die ik in mijn bijdrage heb genoemd, leren dat een verdragsachtige constructie het meest effect sorteert.

Staatssecretaris **Timmermans**: Ik hoop dat u het met eens bent dat het jammer zou zijn als wij energie en tijd verloren zouden laten gaan met een hele discussie over een apart verdrag, terwijl nu van ons acties worden verwacht. De klokt tikt verder en als wij de doelstellingen willen halen, moeten wij ook snel aan de slag!

De heer **Van der Ham** (D66): Neen, het is en-en. Wij moeten gewoon doen wat nu is afgesproken. Het zou mooi zijn als wij Europabreed ook een aantal zaken zouden kunnen oppakken, maar dat staat er los van.

Staatssecretaris **Timmermans**: Maar als het zou werken als rem op het werk dat wij elders moeten doen, zou dat wel ontzettend jammer zijn.

De heer Duyvendak had nog een vraag over de gloeilampen. Eerst moet mij van het hart dat ik eigenlijk wat teleurgesteld ben over de toon van de heer Duyvendak in dit debat. Ik vond hem nogal zuur. Om nu te spreken over gemengde gevoelens, terwijl Greenpeace zegt dat het een fantastisch succes is! Groener dan groen mag van mij, maar erg geloofwaardig vind ik het niet meer als zelfs dit op deze zure manier wordt weggezet.

De heer Duyvendak vroeg of het kabinet wil bekijken of het wel reëel is dat het antidumpingsbeding op de import van spaarlampen uit China van kracht blijft. Nederland zal het voorstel van de Commissie afwachten en daarover een standpunt bepalen. In principe staan wij wel welwillend tegenover afschaffing van die antidumpingheffing, wat onverlet laat dat wij, zoals de minister-president al zei, graag stimuleren dat op termijn het gebruik van gloeilampen wordt afgeschaft. Ik heb nog helder op het netvlies dat Bondskanselier Merkel zei dat vervanging van gloeilampen door spaarlampen in Duitsland 6,5 miljoen ton CO_2-uitstoot scheelt en dat is toch een behoorlijke slok op een borrel.

Mevrouw de voorzitter. Mij resten nog enkele vragen.

De **voorzitter**: Het is inmiddels een mijnheer de voorzitter geworden!

Staatssecretaris **Timmermans**: Dat ik dat met name doe als u daar zit, nadat wij al zo lang met elkaar hebben samengewerkt. Excuus hiervoor.

De **voorzitter**: Het is mij in ieder geval een groot genoegen dat u door de premier bent aangekondigd als de staatssecretaris die over de gloeilampen en de energiebesparing gaat spreken. Gaat u vooral verder!

Staatssecretaris **Timmermans**: Voorzitter. Mevrouw Ouwehand vond het een gemiste kans dat de intensieve veehouderij niet wordt aangesproken in het klimaatbeleid. De landbouwsector als zodanig wordt wel aangesproken en met name de glastuinbouw in Nederland. Ik noemde mevrouw Merkel al. Zij bleek zeer geïnteresseerd te zijn in projecten in Nederland waarbij uitgestoten CO_2 in de glastuinbouw via fotosynthese wordt omgezet in O_2. Dat soort initiatieven had niet alleen haar belangstelling, maar ook van haar echtgenoot die kennelijk op dat punt gespecialiseerd is. Zo kunnen wij in Europa nog van elkaar leren en dienen wij gezamenlijk het milieu.

Mevrouw Ouwehand vond het in ieder geval een gemiste kans en ik herhaal dat de landbouwsector al meedoet in de emissiehandel via de glastuinbouw. Ook zal in de evaluatie die de Commissie op dit moment uitvoert worden bezien of andere sectoren van de landbouw, waaronder de intensieve veehouderij bij die emissiehandel kunnen worden betrokken. Wij zullen dat graag stimuleren en wachten af welke betekenis dat kan hebben. Ik begrijp ook dat de vraag van mevrouw Ouwehand niet alleen hierop betrekking heeft, want ik ken het standpunt van haar partij over de intensieve veehouderij.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Ik heb gezegd dat deze sector op meer bezwaren stuit dan alleen de druk op het milieu. Die milieudruk is door de Verenigde Naties met nieuwe cijfers onderbouwd. Hieruit blijkt dat 18% van de wereldwijde CO_2-emissies van de veehouderij afkomstig

is en dat dit aandeel is groter dan de bijdrage van het vervoer. Dit is een belangrijk signaal voor landen en naties die een reductie voorstaan. Naast alle andere bezwaren die er zijn tegen de intensieve veehouderij, ligt het voor de hand dat je juist daar de milieudoelstellingen probeert te verwezenlijken. Alle verhalen over de glastuinbouw zijn mooi, maar ik zou graag zien dat alle aandacht eerst uitgaat naar de veehouderij.

Staatssecretaris **Timmermans**: Ik herhaal dat de landbouwsector in Nederland hier zeker aan mee doet. Thans wordt bekeken hoe de intensieve veehouderij hierbij kan worden betrokken. Er is al eerder gesproken over het afvangen van CO_2 in de stallen. Mevrouw Ouwehand kan erop rekenen dat de hele landbouwsector, inclusief de intensieve veehouderij, in deze discussie wordt meegenomen. Nog preciezer kan ik niet op die vraag antwoorden.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): De staatssecretaris spreekt over vermindering van de milieudruk. Mag ik hieruit afleiden dat de intensieve veehouderij nog steeds gehandhaafd blijft of is het kabinet ook bereid om naar de afbouw van die sector te kijken?

Staatssecretaris **Timmermans**: Ik weet dat de fractie van mevrouw Ouwehand inmiddels een traditie heeft opgebouwd om bij ieder onderwerp dat ter sprake komt in het parlement, de hele intensieve veehouderij tot onderwerp van discussie te maken. Ik praat nu over de bijdrage die ook de intensieve veehouderij kan leveren aan het klimaatbeleid. Ik heb een antwoord gegeven op de vragen dienaangaande. Over de toekomst van de hele intensieve veehouderij zal zij ongetwijfeld nog uitvoerig van gedachten kunnen wisselen met de minister van Landbouw. Wij spreken nu over de bijdrage die Nederland kan leveren aan de verbetering van het klimaat.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Nederland is het meest veedichte land ter wereld en de burgers van Europa maken zich zeer bezorgd over de veehouderij. Het feit dat ik de veehouderij aan de kaak stel, is gebaseerd op de grote misstanden in die sector van de landbouw en is zeer gerechtvaardigd.

Staatssecretaris **Timmermans**: Mevrouw Ouwehand wordt in het regeerakkoord goed bediend.

Zij heeft nog een vraag gesteld over duurzaamheid en de stimulering van het gebruik van biobrandstoffen. Zij pleit ervoor dat wij tot de tweede generatie overgaan opdat effecten op ontwikkelingslanden en negatieve milieueffecten worden verminderd. Dit moeten wij zeker doen, maar het vervelende is dat wij eerst door de eerste generatie heen moeten om de tweede te bereiken. Wij moeten oppassen dat wij niet het kind met het badwater weggooien, want als wij nu zouden zeggen dat wij de eerste generatie niet willen en daardoor de tweede generatie niet bereiken, zijn wij nog verder van huis. Wij moeten daarom zo snel mogelijk door de eerste generatie heen opdat wij snel met de tweede generatie aan de slag kunnen. Dan ben je echt duurzaam bezig en voorkom je situaties zoals in Indonesië waar een zaak die positief was bedoeld voor het milieu, negatieve milieueffecten opleverde.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Kan de staatssecretaris toelichten of er in de discussies in Europees verband duidelijkheid bestaat over de duurzaamheidcriteria? Er ligt een aantal rapporten voor, bijvoorbeeld van de commissie-Cramer. De voormalig staatssecretaris van VROM, de heer Van Geel, heeft toegezegd dat hij nog naar de mogelijkheden van mestverbranding zou kijken. Welke criteria worden er nu in Europees verband gehanteerd?

Staatssecretaris **Timmermans**: Die criteria zijn opgenomen in de conclusies van de Europese Raad waar wordt gesteld dat duurzaam ook betekent, duurzaam ten opzichte van de ontwikkelingslanden. Ik kan die paragraaf nu niet benoemen, maar ik kan hier wellicht in tweede termijn op terugkomen.

□

De heer **Van Bommel** (SP): Voorzitter. Ik kan mijn tweede termijn kort houden. Terecht constateert de regering dat er bijna een consensus is over de Europees geformuleerde doelstellingen. Later zullen we spreken over de weg die we moeten bewandelen om die doelstellingen te bereiken. Dat kan bijvoorbeeld aan de hand van de jaarlijkse monitoring, het jaarlijks volgen van de ontwikkeling en beoordelen of de doelstellingen voldoende zijn behaald, althans voor het desbetreffende jaar. Mijn vraag over de mogelijkheid van correctie op dat punt is niet beantwoord; wellicht kan die in de tweede termijn nog aandacht krijgen. Wat kan er worden gedaan om ervoor te zorgen dat lidstaten alsnog de afspraken nakomen?

Ik verwacht veel discussie bij het vraagstuk van de lastenverdeling tussen lidstaten. We zullen dit moeten afwachten, maar ik denk dat we zullen worden geconfronteerd met een voorstel van de Europese Commissie, dat weliswaar bij de regeringen van de lidstaten in de week is gelegd, maar waar uiteindelijk niet veel meer aan te veranderen zal zijn; dat komt dan doordat het een bouwwerk is waar je niet aan de ene kant een kaart uit kunt halen zonder er aan de andere kant ook een kaart uit te halen of bij te stoppen.

Over kernenergie is de regering duidelijk geweest. Over de ontbundeling van de netwerkexploitatie van gas en elektriciteit en de productie en levering daarvan blijven we volgens mij principieel, en misschien ook ideologisch, van mening verschillen. Ik ben werkelijk bang dat de minister-president te optimistisch is over de bereidheid van bedrijven om op dat punt medewerking te verlenen aan de Europese agenda. Bedrijven hebben zich op de eerste plaats zorgen te maken over hun concurrentiepositie en die zaken kunnen op gespannen voet met elkaar staan.

Ik sluit af met de woorden van de regering over de IGC. Vanzelfsprekend is tegen die tijd een verdragswijziging aan de orde. Ook vanzelfsprekend vind ik dat de regering voorafgaand daaraan in debat gaat met de Kamer. Maar laat de regering alsjeblieft niet wachten tot na Berlijn voordat zij de Kamer informeert over de Nederlandse inzet; anders laadt zij de verdenking op zich dat zij liever eerst in de Berlijnse wandelgangen voorzichtig afspraken maakt over hoe het verder moet na het Nederlandse ''nee'' en over wat de inzet moet zijn voor het volgende verdrag en pas daarna met de Kamer daarover in debat wil gaan. Ik zou echt wensen dat dit

vóór Berlijn wordt gedaan, zodat regering en Kamer elkaar wat gemakkelijker in het oog kunnen houden.

□

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Voorzitter. Dit debat heeft een belangrijke winst opgeleverd, namelijk dat de heer Van Bommel vijf jaar na de ratificatie van het Verdrag van Nice tot de conclusie is gekomen dat dit een goed verdrag is. Wellicht kan ik het in 2010 nog meemaken dat hij ook tot de conclusie komt dat de Europese grondwet misschien ook wel een goed verdrag is geweest.

De heer **Van Bommel** (SP): Als het over de grondwet gaat, moet u zich niet iets van mij aantrekken, maar van de meer dan 60% van de Nederlandse bevolking die dat product heeft afgewezen. Ik herhaal wat ik heb gezegd over Nice in eerste termijn, want dat heeft u kennelijk gemist. Natuurlijk is de Europese ruimte indringend veranderd, evenals de inzichten. Dat is niet alleen het geval bij mijn fractie, maar ook bij die van u, bijvoorbeeld met betrekking tot het milieu. Dat is in heel Europa het geval. In dat opzicht kun je zeggen dat Nice nu beter werkbaar is dan op het moment dat het werd afgesproken.

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Ik ben het volstrekt oneens met wat u nu naar voren brengt. Toen wij het over de Europese grondwet hadden, was er in ieder geval ook bij ons de bereidheid om veel aan het milieu te doen. Wij hadden niet nog eens twee jaar nodig om tot dat besef te komen.

Er is ook gesproken over de Verklaring van Berlijn. In eerste termijn werd al geconstateerd dat het in die verklaring helemaal niet zal gaan over het slaan van piketpalen voor het nieuwe Europese verdrag. Dat vinden wij een belangrijke winst. Wij steunen de Nederlandse regering in haar vraag om aandacht voor waarden, omdat wij de Europese Unie ook zien als waardegemeenschap. Meer dan sommige anderen, die denken dat het alleen maar gaat om een samenwerkingsverband op sociaaleconomisch terrein. Wij ondersteunen de premier in zijn streven naar evenwicht tussen die waarden. Als er verwezen wordt naar het Romeins recht, het humanisme of de verlichting, moet er ook verwezen worden naar de joods-christelijke traditie. Dat is niet meer dan logisch.

De heer **Van der Ham** (D66): U hebt dus ook liever niet dat zo'n rijtje in het verdrag komt?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Er moet evenwicht zijn. Als het rijtje op dezelfde manier wordt begonnen als in de preambule, is het niet meer dan logisch dat ook naar de joods-christelijke traditie wordt verwezen, zeker als men wil verwijzen naar de wortels van Europa.

De heer **Van der Ham** (D66): De minister-president weet nog niet of zo'n rijtje er komt, maar u hebt dat dus liever niet, omdat het zal leiden tot heel veel discussie?

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Ik krijg toch het gevoel dat u uw antireligieuze sentimenten niet kunt beheersen als dit soort onderwerpen aan de orde zijn. Waarom zou dit element niet in een verwijzing naar de Europese wortels mogen staan? Vind ik dat in het verdrag naar de Europese wortels moet worden verwezen? Ik bepaal dat niet. Maar als het onderwerp aan de orde wordt gesteld, moet het wel een evenwichtige opsomming zijn. Ik maak bezwaar tegen uw visie dat de joods-christelijke traditie niet mag worden genoemd en de andere elementen wel.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik ben absoluut niet antireligieus. Mijn partij is multireligieus, want in Europa wonen mensen met een boeddhistische, islamitische en christelijke achtergrond. Als je al die mensen recht wilt doen, moet je al die geloofsovertuigingen gaan opsommen en ik voel daar niets voor. Zo'n verklaring in een nieuw verdrag moet een inspiratiebron zijn voor mensen die nu in de Unie wonen en in de toekomst in de Unie willen komen wonen. In een motie zal ik neerleggen dat wij zo'n rijtje helemaal niet nodig hebben.

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Ik hoor dan wel in uw tweede termijn wat uw opvatting precies is. Het standpunt van mijn fractie is helder: als de andere elementen worden genoemd, moet ook de joods-christelijke traditie worden genoemd.

Voorzitter. Ik ben blij met de toezegging dat de Kamer op korte termijn een brief zal ontvangen over de hoofdlijnen van de inzet van de regering in de discussie over een nieuw verdrag. Dat is belangrijk, want die brief moeten wij hebben om dit debat goed te kunnen voeren.

Ten slotte bedank ik het kabinet voor de toezegging dat het nog eens kritisch zal kijken naar artikel 175 en de vraag of er niet voor codecisie moet worden gekozen.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Ik ben van christelijke komaf, gereformeerd en opgegroeid in de remonstrantse broederschap. Ik ben niet antireligieus. Ik pas dus voor een deel in de traditie van de heer Van Dijk.

Voorzitter. Energie was vandaag het belangrijkste onderwerp. De beantwoording van de minister-president was verhelderend en als hij niet onmiddellijk antwoord kon geven, heeft hij verwezen naar de invulling in de komende maanden van de Nederlandse plannen voor energiebesparing en duurzame energie.

Nederland heeft ingezet op een vermindering van de CO_2-emissies met 30%. Dat punt heeft de regering niet binnengehaald. Welke andere landen hadden dezelfde inzet? Kan verder met die landen een kopgroep worden gevormd om ervoor te zorgen dat het zoveel mogelijk de kant van die 30% opgaat?

Er is gesproken over gezamenlijke projecten, bijvoorbeeld gezamenlijke projecten van Nederland en Griekenland. Welke ruimte bestaat hiervoor? Zal de mogelijkheid van dergelijke projecten als optie bij de Europese Commissie worden neergelegd? Nederland moet daar wel in geïnteresseerd zijn, want wij hebben sterke financiële diensten die kunnen investeren in grootschalige opwekking van schone energie in het zuiden of in andere Europese landen. Het is een kans voor Nederland en ik hoop dat de regering zal aangeven dat zij hierin geïnteresseerd is.

Ik dank het kabinet ook voor de toezegging om eens te kijken naar de klimaatwet die wordt ingediend door premier Blair.

Van der Ham

Dan een opmerking over ''Berlijn''. Wij zijn niet antireligieus, maar voor de toekomst van de Europese Unie is het van belang dat wij laten zien dat alle grondslagen waarop mensen zich kunnen beroepen, thuishoren in de Europese Unie en dat de mensen zich verbonden weten met het Europa van de toekomst. Daarom dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Europese democratische rechtsstaat wordt gekenmerkt door een seculiere, religieus-indifferente overheid;

overwegende dat de Verklaring van Berlijn, die op 25 maart zal worden afgelegd ter viering van het 50-jarig bestaan van de Verdragen van Rome, vooral een inspiratiebron dient te zijn voor de gemeenschappelijke toekomst van de EU voor alle Europeanen;

verzoekt de regering, zich bij de totstandkoming van de Verklaring van Berlijn en toekomstige Europese verdragen te verzetten tegen het opnemen van verwijzingen naar specifieke godsdiensten en tradities,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van der Ham, Pechtold, Peters en Ouwehand. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 336 (21501-20).

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ik dien nog een motie in. Deze gaat over het onderzoek naar schone energie. Ik had daarover zojuist een interruptiedebatje met de staatssecretaris. Op allerlei andere gebieden wordt onderzoek gedaan naar nieuwe technologieën. Er zijn constructies bedacht die heel functioneel, effectief en succesvol zijn. Wij willen dat ook met betrekking tot schone energie een dergelijke richting wordt ingeslagen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat voor het behalen van de doelstellingen voor opwekking van hernieuwbare energie en CO_2-reductie intensieve samenwerking op het gebied van fundamenteel onderzoek en ontwikkeling naar technologieën en productiemethoden noodzakelijk is;

overwegende dat de afgelopen decennia vele verbanden zijn opgericht voor succesvolle internationale samenwerking op het gebied van fundamenteel onderzoek en ontwikkeling, zoals ITER, CERN en ESO;

verzoekt de regering, binnen de Europese Unie te pleiten voor een vergelijkbare intensieve samenwerking op het gebied van fundamenteel onderzoek en ontwikkeling naar hernieuwbare energie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van der Ham, Ten Broeke, Neppérus en Samsom. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 337 (21501-20).

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Het klinkt prachtig: hernieuwbare energie. Wij zouden echter ook graag zien dat alle relevante criteria voor aantoonbare duurzaamheid worden meegenomen. Is dat de bedoeling van de motie?

De heer **Van der Ham** (D66): Vanzelfsprekend. Neem de biofuels. Iedereen weet dat je daarbij wel moet opletten dat deze op een duurzame manier worden gewonnen. Wij gaan geen tropische regenwouden kappen onder het mom van schone energie. Aan de indiener mag worden overgelaten dat hiernaar goed wordt gekeken.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Mag ik er voorts vanuit gaan dat mestverbranding, wat een verdere intensivering van de veehouderij zou kunnen inhouden, buiten deze criteria zal vallen?

De heer **Van der Ham** (D66): Het lijkt mij niet logisch dat mestverbranding een hernieuwbare energiebron is.

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Begrijp ik goed dat u eigenlijk een soort Europees samenwerkingsverband wilt hebben, om te komen tot fundamenteel onderzoek naar hernieuwbare energie?

De heer **Van der Ham** (D66): Voor een deel gebeurt dit al wel binnen het Zevende Kaderprogramma. Er is overigens nog niet voldoende geld beschikbaar, vergeleken met allerlei andere onderzoeksvormen. Het geld is soms ook maar heel beperkt beschikbaar. Soms wordt het maar voor vier of vijf jaar beschikbaar gesteld. Er zijn echter ook voorbeelden van projecten waar over een periode van twintig of dertig jaar geld naar toe gaat, zodat op structurele basis fundamenteel onderzoek kan plaatsvinden. Daarin schuilt de grote meerwaarde. Dat was ook het geval in Zwitserland bij de deeltjesversneller. Dergelijke zaken kunnen pas echt tot stand komen als er structureel geld en aandacht aan wordt besteed. Dat wordt in de motie voorgesteld.

De heer **Jan Jacob Van Dijk** (CDA): Hoe verhoudt dit zich tot de plannen die er zijn om te komen tot een Europees instituut voor technologie?

De heer **Van der Ham** (D66): Wij hebben geen specifieke vorm voor ogen, maar te denken valt aan een verdrag of een miniverdrag, te vergelijken met Euratom. In elk geval moet er sprake zijn van een langdurige investering in onderzoek en ontwikkeling. Binnen het onderzoeksprogramma kunnen ook zaken als het aanbesteden van technologieën en het neerzetten van proefopstellingen een plaats krijgen. Het gaat erom dat wij het op dezelfde manier organiseren, zodat het onderzoek structurele ondersteuning krijgt.

Van der Ham

De heer **Ten Broeke** (VVD): Even voor de duidelijkheid: wij hebben deze motie mede ondertekend. De uitleg die de heer Van der Ham nu geeft op de vraag van de heer Van Dijk is interessant, maar de VVD-fractie zal niet ondersteunen dat dit leidt tot allerlei nieuwe satellieten die worden opgehangen aan de organisatie van de EU. Dus de motie als zodanig achten wij aanbevelenswaardig, maar de uitleg van de heer Van der Ham is niet de onze.

De heer **Van der Ham** (D66): Nee, precies. Daarom zei ik dat ook al in mijn eigen bijdrage. In de motie staat uitdrukkelijk dat het een samenwerking wordt die uiteindelijk hetzelfde effect heeft, namelijk langdurige investeringen in onderzoek. Om te bepalen welke vorm dat krijgt, moet de regering nagaan voor welke vorm er draagvlak bestaat bij de andere Europese lidstaten. Maar het moet wel dezelfde uitkomst hebben, namelijk langdurig onderzoek naar dit soort nieuwe technologieën voor hernieuwbare energie.

□

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Bedankt voor de beantwoording in eerste termijn. Een paar opmerkingen wil ik nog kwijt. In mijn eerste termijn heb ik gevraagd naar een goede mix aan maatregelen op het gebied van energiebesparing en het tegengaan van de CO_2-uitstoot. Daarmee heb ik willen aangeven dat er niet alleen maatregelen genomen moeten worden op hoog niveau, op het niveau van de regio's en in het bedrijfsleven, maar ook op een laag niveau, dicht bij de burgers, op het niveau van de spaarlamp. Een goede samenhang en een goed evenwicht tussen deze maatregelen vinden wij gewenst.

De fractie van de ChristenUnie kan instemmen met de beantwoording ten aanzien van de inhoud van de Verklaring van Berlijn. Wij benadrukken het belang van het noemen van de gemeenschappelijke waarden, ook vanuit historisch oogpunt. Ik vind het wel jammer dat de minister-president het jammer vond dat juist de ChristenUniefractie expliciet vroeg naar de joods-christelijke waarden. Het kan toch geen verbazing wekken dat wij dat doen, aangezien de joods-christelijke waarden in het verleden juist expliciet niet genoemd zijn. Vandaar dat ik daar nu wel expliciet naar vraag. Ook de ChristenUnie gaat het echter om de evenwichtigheid in de opsomming van de waarden.

De fractie van de ChristenUnie kan voorts instemmen met de manier waarop de minister-president de discussie over het nieuwe verdrag heeft aangekondigd. Hij zei hoe die hier gevoerd gaat worden. De start moet inderdaad hier plaatsvinden en wij vinden dat dit heel ruim voor de junitop moet gebeuren. Wanneer dat niet voor 25 maart al gebeurt, dan willen wij het belang benadrukken van de inhoud van het regeerakkoord op het moment dat er rondom 25 maart weer allerlei bilaterale gesprekken plaatsvinden.

De fractie van de ChristenUnie wil graag wat meer informatie verzamelen over EURONEW, voordat zij aangeeft of zij wel of niet achter de motie van de D66-fractie staat. Maar het idee heeft in ieder geval onze sympathie.

Tot slot nog een toezegging. Ik zal ''De brug'' gelezen hebben voor het moment dat wij hier wederom met elkaar gaan spreken over Europa en een nieuw verdrag. Wellicht dat dit boek ook heel boeiende perspectieven geeft op het debat over Turkije, dus dat wordt vervolgd.

□

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Voorzitter. Allereerst verheugt het de GroenLinksfractie om van de regering de onverkorte verduidelijking te vernemen dat het hier gaat om bindende afspraken die zijn gemaakt over zowel de reductie van de broeikasgassen als over duurzame energie en biobrandstoffen. Over de conclusie die de regering daar echter uit trekt – als het al bindend is, dan hebben wij geen extra verdragsteksten of wetten meer nodig om dat te handhaven – hebben wij nog wat vragen. Wat voor controle- en sanctiemogelijkheden en mechanismen vloeien voort uit het blote feit dat de regeringsleiders dat met elkaar bindend hebben afgesproken? Hier graag wat toelichting op.

Dan kom ik bij het medebeslissingsrecht van het Europees Parlement. Ik ben blij te horen dat de premier ervan uitgaat dat er medebeslissingsrecht is voor het parlement, want hij verwijst naar artikel 175, lid 1, van het EG-Verdrag dat de codecisieprocedure voor het EP beschrijft. Dat artikel kent echter ook een lid 2. Dat beschrijft de unanimiteitsprocedure van de lidstaten en laat het EP alleen een adviesrecht in zaken die vergaande consequenties hebben binnen de lidstaten voor de keuze die zij maken in de soorten energie die zij willen gaan gebruiken. Dat artikel hoef je niet te gebruiken, het is niet verplicht om het te gebruiken. Het is een keuze van de Unie om het al dan niet in te roepen. De minister-president toonde groot enthousiasme voor het idee dat het hier in principe moet gaan om een medebeslissingsrecht van het EP. Graag hoor ik hem met hetzelfde enthousiasme zeggen dat dit dus ook betekent dat wij lid 2 niet inroepen en dat ronduit het medebeslissingsrecht van het Europees Parlement geldt voor alle onderwerpen waarover nu afspraken zijn gemaakt tijdens de afgelopen Europese Top.

Als ik het goed heb begrepen, heeft de staatssecretaris gezegd dat Nederland onder de indruk is van het Duitse enthousiasme voor een overstap op de spaarlamp, waardoor men in dat land 6,5 mln. kan besparen. Er is ook uitgerekend welke besparing Europabreed mogelijk zou zijn door die overstap en door op te houden met de gloeilamp. 20 miljoen ton CO_2-uitstoot, maar ook 5 mld. tot 8 mld. aan energiekosten doordat gloeilampen maar 5% van de energie gebruiken die zij nodig hebben. In ieder huishouden in Europa hangt maar 1,3 spaarlamp tegen 23,7 gloeilampen. Er is dus nog een enorme slag te slaan. Wij hebben dan ook de volgende motie opgesteld die is medeondertekend door de fractie van D66 om de regering in deze richting aan te moedigen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het vraagstuk van klimaatverandering bijzonder urgent is;

constaterende dat de EU zich een reductie van ten

minste 20% uitstoot van broeikasgassen heeft opgelegd;

constaterende dat het verbod op gloeilampen substantieel kan bijdragen aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen;

constaterende dat een besluit over een verbod op gloeilampen op Europees niveau dient te worden genomen;

verzoekt de regering, zich ervoor in te zetten dat de Europese Commissie in haar voorstellen voor strengere energievoorschriften inzake gloeilampen een Europees verbod op gloeilampen opneemt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Peters en Van der Ham. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 338 (21501-20).

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Ik veroorloof mij een afrondende opmerking naar aanleiding van de opmerking van de staatssecretaris dat GroenLinks zuur zou doen en gemengde gevoelens zou hebben. Die gemengde gevoelens hebben wij erover dat wij niet te vroeg moeten juichen. Zoals de heer Samsom al zei, hebben wij met de Verklaring van Berlijn nog maar 1% van het werk gedaan. Het is dus te vroeg om nu al te juichen wanneer 99% van het werk nog moet volgen. De reactie van GroenLinks kan men dan ook verstaan als een voorzichtige reactie. Wij zien enthousiast uit naar een ambitieuze invulling van alles wat nog moet blijken en komen.

De heer **Madlener** (PVV): U hebt een pleidooi gehouden voor alle zegeningen van de spaarlamp. Zijn alle mensen nu gek dat zij die spaarlampen nog niet massaal gebruiken of zou daarvoor een andere reden kunnen zijn? Is in de berekeningen die u hebt genoemd rekening gehouden met de warmteafgifte in huishoudens, waardoor ook een besparing optreedt? Is daarbij verder rekening gehouden met halogeenverlichting? Als die ook niet meer zou mogen, zou toch een probleem ontstaan. Zou er voor autoverlichting ook een verbod op gloeilampen moeten komen?

Mevrouw **Peters** (GroenLinks): Ik moet eerlijk zeggen dat deze berekeningen niet door mij zijn gemaakt. Ik zal ze graag met bron en toelichting aan de heer Madlener doen toekomen. Ik weet wel dat voor veel burgers een belangrijke overweging om wel of niet over te gaan tot het gebruik van de spaarlamp de prijs is. Die prijs wordt binnen Europa kunstmatig hoog gehouden, doordat de import van goedkopere spaarlampen onder andere uit Azië met een antidumpingsmaatregel is getroffen. De staatssecretaris heeft toegezegd dat zodra de Europese Raad zich erover buigt wanneer die antidumpingsmaatregel dit jaar wordt heroverwogen Nederland zich ervoor zal inzetten om die op te heffen, zodat de kostenoverweging van burgers om al dan niet over te stappen op de spaarlamp achterwege kan blijven.
Wat de autoverlichting betreft, wij zijn natuurlijk een voorstander van de reductie die te bereiken is door over te stappen op de spaarlamp, maar dat is nog lang niet voldoende. De Commissie doet voorstellen om vervolgens nog te besparen op al het andere mogelijke elektriciteitsverbruik in huishoudens en bij het vervoer, openbaar en privé.

□

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. In het debat hebben de doelstellingen een nogal centrale rol gespeeld. Sommige woordvoerders vroegen zich af of hierover nu wel goed is nagedacht. In alle objectiviteit kan ik zeggen dat er over de doelstellingen in het regeerakkoord ontzettend goed is nagedacht. Het zijn ook uitvoerbare doelstellingen, zij het met de randvoorwaarde dat ze in Europa worden ingebed. En aan deze randvoorwaarde is in het afgelopen weekend voldaan, dus laat ik het standpunt van mijn fractie maar helder markeren: wat ons betreft gaan wij volle kracht vooruit naar de doelstellingen in het regeerakkoord. Wij laten de regering natuurlijk alle ruimte om de onderhandelingen met de Europese Commissie over de onderlinge verdeling te voeren, maar wij verwachten dat zij thuis zal komen met de cijfers die in het regeerakkoord zijn vastgelegd. Dit is ook logisch, gelet op de nu al gemaakte afspraken, dus dit mag geen enkel probleem geven.
De Europese inbedding van de doelstellingen is ook van groot belang omdat wij bijvoorbeeld bij duurzame energie op weg moeten naar een situatie waarin ook in het buitenland geïnvesteerd kan worden. De heer Van der Ham heeft dit al eerder gezegd. Eén markt voor groene energie in Europa zou ontzettend stimulerend kunnen werken. Als mijn politieke vrienden van de SP hun verzet tegen de onderlinge marktwerking op dit punt nu eens opgeven, kunnen wij echt vorderingen maken. Wij hebben hierbij wel al een slag gemaakt, zoals de heer Van Dijk concludeerde, namelijk dat de SP na vijf jaar het Verdrag van Nice omarmt. Nog een slag en wij kunnen echt ook op het gebied van energie en milieu voortgang boeken. Ik verwonder mij er in dit verband bijvoorbeeld over dat de SP eraan twijfelt of het marktmodel tot energiebesparing zal leiden, terwijl het model dat de SP aanhangt en dat al jarenlang met veel succes in Oost-Europa is beleden, tot buitensporige energieverspilling leidt, verspilling die elk voorstellingsvermogen te boven gaat. Je moet heel voorzichtig omgaan met de markt, maar je moet de markt niet dogmatisch als slecht bestempelen.

De heer **Van Bommel** (SP): U kent de geschiedenis van uw partij misschien slecht, maar de onze helemaal niet. Wij zijn nooit een aanhanger van dat model geweest. Ik heb erop gewezen dat het model op het gebied van gas en andere energie dat nu geïntroduceerd wordt, er in ieder geval toe kan bijdragen dat aanbieders van gas en andere energie zo veel mogelijk zullen doen om het verbruik zo hoog mogelijk te houden. Dat is namelijk in hun belang, dat is de spanning in het beleid waarop ik gewezen heb. U hoeft helemaal geen ahistorische voorbeelden te geven om dit te ontkrachten, houd u het maar gewoon bij het beleid dat de Europese Unie nu voorstelt en dat u steunt.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik heb mij meer dan u lief is, in uw gedachtegoed verdiept. Volgens mij bent u bij de ordening van de elektriciteitsmarkt gebundelde bedrijven voor, dus netwerken en levering gebundeld, die

functioneren zonder marktwerking. Dit model wordt in sommige landen gebruikt en ik kan u verzekeren dat dit geen energie-efficiënte landen zijn waarop je trots kunt zijn. U moet er nog maar eens heel goed naar kijken, maar daartoe bent u bereid, zo heb ik al ontdekt, dus wij komen wat dit betreft nog heel snel tot elkaar.

Er is in het debat ook nog de suggestie gedaan om twee nieuwe verdragen te maken. Zo heeft mevrouw Peters het idee van een klimaatwet naar voren gebracht. Ik wijs erop dat dit idee uit Amerika is overgewaaid en dat zo'n wet daar ook absoluut niet overbodig is. Maar in Nederland is alles wat de Amerikanen in zo'n klimaatwet wilden regelen, al opgenomen in de Wet milieubeheer. Ik geef toe dat het geen sexy naam is waarmee je communicatief uit de voeten kunt, maar qua wetgeving is de zaak hier prima op orde. Ik verzet mij niet tegen symboolwetgeving, ik erken de waarde daarvan, maar het is toch zonde om al onze energie in papierwerk te steken als wij echt vooruitgang moeten boeken in de werkelijke wereld.

Hetzelfde geldt voor EURENEW. Wij hebben de motie hierover ondersteund omdat hierbij wordt uitgegaan van initiatieven om gezamenlijk onderzoek te doen, maar wij hebben aarzelingen over een nieuw verdrag.

Het viel mij op dat de minister-president erg getergd reageerde op opmerkingen over de Verklaring van Berlijn. Ik adviseer hem om op dit punt wat meer te ontspannen, want de formule die hij, misschien mede na aandringen van ons een aantal jaren geleden, heeft gevonden, is heel juist gebleken. Wat ons betreft is het alles of niks, en elke communicatieadviseur zal in zo'n geval adviseren om dat hele rijtje maar weg te laten. Maar goed, hier kunnen wij ontspannen mee omgaan, wat ons betreft is het geen halszaak.

Tot slot een opmerking voor de Partij voor de Vrijheid. Ik zei al in een interruptie, mijnheer Madlener, dat ik u uw mening over klimaatverandering gun. Ik adviseer u echter van harte om uw diepgekoesterde wens tot volledige isolatie in dit parlement met een beter betoog te onderbouwen. Ik had af en toe echt moeite om de consistentie te ontdekken. Ik zal nog een voorbeeld geven. U pleitte voor een gelijke verdeling van de doelstelling over heel Europa. Waar het ene land bergen heeft en het andere land niet, pleit u voor een volstrekt gelijke verdeling. Ik adviseer u en geef u nog eens mee dat de aarde niet plat is. Ik realiseer mij echter dat u die bevinding van vijfhonderd jaar geleden wellicht niet ter harte heeft genomen, bang als u bent voor alle invloeden uit het buitenland. Het was namelijk een Poolse monnik die dit heeft bedacht: Copernicus!

□

De heer **Ten Broeke** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Ik dank de regering voor de uitgebreide beantwoording over de klimaat- en energiepolitiek die Europa vanaf vandaag of eigenlijk vanaf vorig weekend gaat voeren. Wij helpen het de regering hopen en wij helpen het ook realiseren, als het even kan. Ik herhaal de uitgangspunten of voorwaarden van de VVD daarbij.

Allereerst zijn internationale afspraken buiten de Europese Unie zeer belangrijk. Het is goed dat wordt gezegd dat mevrouw Merkel haar best zal doen om 30% ook in de G8 bespreekbaar te maken. Sta mij toe dat ik de regering mijn felicitatie nog even onthoud totdat wij hebben gehoord dat dit gelukt is. Dan zijn woorden als ''historisch'' inderdaad op hun plaats. Mocht het onverhoopt niet lukken, dan hoop ik dat de regering de eerlijkheid opbrengt om aan te geven dat dit toch een behoorlijke domper zet op het Europese beleid.

De tweede voorwaarde die de VVD stelde, was inderdaad dat de energie- en gasmarkten in Europa zelf op orde moeten worden gebracht wat betreft ontbundeling en privatisering. Dank voor de beantwoording. Op dit punt zijn wij het kennelijk helemaal eens. Wij zullen de regering kritisch, maar ook opbouwend blijven volgen.

Wat kernenergie betreft dank voor de uitleg over 20% renewable. Wij hadden het inderdaad anders verstaan. Dat maakt het overigens niet makkelijker om de doelstellingen te halen.

Zowel de heer Timmermans als de heer Balkenende spraken over het uitfaseren van gloeilampen. Daar was net ook een debatje over. Ik constateer dat die inderdaad uitgefaseerd moet worden. Dan kunnen wij allen in elk geval vaststellen dat de regering niet wederom de fout zal maken om de Nederlandse burger te vertellen dat met Europa het licht uitgaat. Het gaat dan langzaam over in een energiezuinige lamp! De heer Timmermans had van mevrouw Merkel begrepen dat Duitsland 6,5 miljoen ton kon besparen. Wij geven hem de rekensom mee dat mevrouw Merkel ongeveer hetzelfde bespaart als zij wél zou overwegen de maximumsnelheid aan te passen.

De vraag die niet beantwoord is, zou ik eigenlijk het liefst aan de heer Timmermans hebben gesteld. Hij heeft namelijk daarover afgelopen zondag in het programma Buitenhof een paar interessante opmerkingen gemaakt. Mijn vraag refereert ook aan het regeerakkoord. Durft de staatssecretaris de juichende teksten in deze raadsconclusie over de interne markt nog altijd voor zijn rekening te nemen nu hij juist in het domein van de publieke voorzieningen de interne markt binnenboord wil houden? Het is interessant dat hij in Buitenhof verwees hij naar de woningbouwmarkt, en die verwijzing staat juist weer niet in het regeerakkoord. Ziet hij de interne markt nog steeds als een centraal uitgangspunt? Voor ons is dat in ieder geval wel zo. Die hoort zelfs in de Verklaring van Berlijn te komen. Interne markt is voor ons méér dan markt en munt, het is zelfs een vorm van emancipatie. Misschien komen wij daarop bij een volgend debat terug.

De Verklaring van Berlijn wordt losgekoppeld van de herziening van het grondwettelijk verdrag. De gesprekken gaan echter wél door. Er komen inderdaad veel mensen langs die hun opvattingen geven. Wij hebben gevraagd om een brief. Ik wil die brief snel zien. Ik ga er namelijk van uit dat misschien de Verklaring van Berlijn geen teksten hierover bevat maar dat in Berlijn of in Brussel er wel steeds over wordt gesproken. Dan kan het interessant zijn dat de regering weet hoe het Nederlandse parlement daarover in hoofdlijnen denkt. Ik behoud mij het recht voor om daarover eventueel nog volgende week een debat te vragen.

□

De heer **Madlener** (PVV): Voorzitter. Ik moet de heer Samsom toch feliciteren. Hij is vroeg besmet geraakt met het klimaathysterievirus en heeft de hele regering ermee weten te besmetten. Dat heeft hij inderdaad voor elkaar gekregen, maar wat zullen zijn kiezers straks spijt krijgen dat zij op de Partij van de Arbeid gestemd hebben als zij

geconfronteerd worden met allerlei heffingen die het leven niet beter maar wel veel duurder maken. Ik zal uitleggen hoe dat komt.

De heer **Van der Ham** (D66): Uw partij heeft veel zetels te danken aan mensen uit Venlo en omgeving. Ik kom daar wel eens en een van de grote problemen daar is de uitstoot van uitlaatgassen. De mensen die daar wonen, ademen daardoor gewoon roet in. Dat is schadelijk voor hun gezondheid. Per jaar gaan er 5000 mensen eerder dood vanwege dat soort uitstoot. Dat heeft ook allemaal met fossiele brandstoffen te maken. U kunt het wel hysterie noemen, mijnheer Madlener, maar uw eigen kiezers gaan er bij wijze van spreken eerder dood van.

De heer **Madlener** (PVV): Wij houden uiteraard van onze kiezers. Gelukkig is er al heel veel bereikt. De luchtkwaliteit is de afgelopen jaren sterk verbeterd. Dat proces gaat gewoon door. Daarvoor maken ook wij ons hard. Op dat punt vinden wij elkaar. Met hysterie bedoel ik dat wij de burger gaan opzadelen met maatregelen die het probleem niet zullen verhelpen.

De minister-president sprak over de vergroening van het belastingstelsel en gaf als voorbeeld de overdrachtsbelasting. Wij willen graag dat dit budgetneutraal gebeurt. Zaken kunnen duurder gemaakt worden, maar het probleem kan ook andersom benaderd worden. Zaken die het milieu minder belasten, kunnen goedkoper gemaakt worden. Dat zouden wij veel liever zien.

Heffingen, heffingen en nog eens heffingen: belastingen op vliegtickets, elektriciteitsmilieuheffing, rekeningrijden, et cetera. Wat wordt daarmee bereikt? Óf wij gaan allemaal meer belasting betalen en er gebeurt verder niets, óf wij gaan minder vliegen en minder autorijden. Wie gaan er dan de auto of het vliegtuig uit? Wie gaan er straks niet meer met vakantie naar Turkije? Volgens mij is dat uw achterban, mijnheer Samsom, en die zal niet blij zijn als de mensen met de kleine beurs getroffen worden door deze prijsmaatregelen! Dat lijkt ons dan ook geen goede zaak.

Dan kom ik op de vergelijking tussen Nederland en Luxemburg. Omdat Luxemburg bergen heeft en Nederland niet zouden andere regels gehanteerd moeten worden. In dit debat gaat het echter niet over Luxemburg maar vooral over de Oost-Europese nieuwe lidstaten, die naast nadelen ook voordelen hebben. In die zin is een vergelijking niet te maken. Deze lidstaten zijn echter wel volwaardig lid en dit betekent dat zij zowel de lasten als de lusten op gelijkwaardige wijze moeten dragen. Er gaat trouwens al heel veel geld van ons naar die lidstaten. Daarom wil ik u erop wijzen dat de PVV-fractie het heel onverstandig vindt om nu al te zeggen dat Nederland meer gaat doen zodat zij minder kunnen doen. Dit gaat de Nederlandse burgers onnodig veel geld kosten. Ik heb een motie voorbereid om dat effect te voorkomen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat alle lidstaten van de Europese Unie een gelijke inspanning moeten leveren voor de reductie van de CO_2-emissie;

concluderende dat zulks niet het geval is, gelet op de tijdens de Europese Raad afgesproken zogenaamde gedifferentieerde aanpak, waardoor nieuwe lidstaten van de Europese Unie in de gelegenheid worden gesteld om minder inspanningen te plegen dan de andere lidstaten;

spreekt uit dat met deze uitkomst van de Europese Raad, waarbij niet voor alle Europese lidstaten dezelfde inspannings- en resultaatsverplichtingen gelden om een reductie van de CO_2-emissie te bereiken, niet kan worden ingestemd.

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Madlener. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 339 (21501-20).

De heer **Samsom** (PvdA): Is bij de heer Madlener het idee opgekomen dat het misschien wel eens andersom zou kunnen zijn? Zeker de CO_2-reductiedoelstellingen van Kyoto maar ook de energiebesparingdoelstellingen van de Oost-Europese landen zijn vele malen groter. Daar is, gegeven de inefficiëntie van hun economie, veel meer winst te boeken. Wat de heer Madlener in zijn motie vraagt, is niet in het eigen belang waarnaar hij zo sterk streeft. Hij moet een eerlijke verdeling opgeven als hij denkt op deze manier zijn eigen kiezers goed te bedienen. Dan moet hij deze motie weer intrekken. De heer Madlener draait het volstrekt om.

De heer **Madlener** (PVV): De heer Samsom draait nu de zaken om. Hij zegt dat Europa 20% reductie van de CO_2-emissie wil bereiken en Nederland 30%. Dat staat in het regeerakkoord. Ik denk dat als wij meer dan gemiddeld gaan doen in Europa, de Oost-Europese landen minder gaan doen. Dit wordt ook in diverse publicaties genoemd. Zij kunnen gemakkelijker een winst bereiken dan wij.

De heer **Samsom** (PvdA): De heer Madlener denkt dus verkeerd. In de Duitse doelstellingen is een reductie van min-20% verweven om de Kyotodoestellingen te bereiken, terwijl wij een doelstelling van min-6 hadden. Hij denkt dus compleet verkeerd. Het spijt mij wel dat ik hem op deze feiten moet wijzen, maar het is wel zo.

De heer **Madlener** (PVV): Landen zijn in die zin niet vergelijkbaar met elkaar. Voor elk land zijn er nadelen en elk land moet eigen keuzes maken.

De heer **Samsom** (PvdA): U zegt dat landen niet met elkaar vergelijkbaar zijn en dat zij hun eigen keuzes moeten maken. Ik raad u aan die motie weer in te trekken.

De heer **Madlener** (PVV): Landen zijn wel vergelijkbaar met elkaar omdat zij dezelfde inspanningen moeten leveren op het gebied van energiebesparing. Alle landen verbruiken namelijk energie. Het ene land kiest voor kernenergie, terwijl een land met bergen voor waterkrachtcentrales zal kiezen. Zo heeft ieder land zijn eigen plussen en minnen. Het is goed dat wij de vrijheid hebben om te bepalen hoe wij dat gaan doen, als wij datgene wat wij willen bereiken maar gelijk houden voor

iedereen, anders krijgen wij ongewenste neveneffecten en verplaatsen wij onze welvaart naar juist die landen die nu al heel veel steun krijgen. Dit gaat uw kiezer heel veel geld kosten, maar daarover praten wij over vier jaar wel weer.

Voorzitter. Het klimaatprobleem wordt gezien als een wereldwijd probleem. In onze optiek is echter nog onvoldoende bewezen dat het een probleem is. Laten wij er even van uitgaan dat wereldwijde energiebesparing een wenselijk doel is. Dan ligt het levensgrote gevaar op de loer dat onze industrie – en daarmee heel kostbare banen – wordt verplaatst naar landen die minder hun best doen. Dat is zeer ongewenst. Tegen die achtergrond dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Europese Raad een streefcijfer heeft afgesproken van 30% reductie van de broeikasgas-emissie, op voorwaarde dat andere ontwikkelde landen zich verbinden tot vergelijkbare reducties;

verzoekt de regering, het streefcijfer van de Nederlandse reductie op 20% te stellen indien de G8-landen, alsmede China, India en Brazilië, zich niet eveneens verbinden en zich verplichten tot 30% reductie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Madlener. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 340 (21501-20).

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ik zie niet zo veel licht tussen wat de heer Madlener vraagt in die motie en wat de minister-president heeft gezegd. Ik vind dat jammer, want ik had graag gezien dat Europa zich ervoor zou hebben uitgesproken om te gaan voor 30%, maar dat is niet besloten. Dus ik vraag mij af waar die motie voor nodig is.

De heer **Madlener** (PVV): Er vindt op dit moment wereldwijd een discussie plaats over de vraag of Europa voorop gaat lopen in de wereld. De heer Samsom wil volgens mij ook graag dat Nederland vooroploopt in Europa en dat Europa vooroploopt in de wereld. Dan gaat er heel wat welvaart verloren in ons land. Daar is het klimaat ook niet bij gebaat, want wij hebben liever een efficiënte productie hier dan een inefficiënte productie in China. Nogmaals, dit is een wereldwijd probleem. In deze motie wordt ertoe opgeroepen daarmee goed rekening te houden. Er staan concrete cijfers in. Daaraan moeten Europa en Nederland voldoen willen wij de hoge ambitie van 30% kunnen stellen.

De heer **Van der Ham** (D66): Volgens mij is dat precies wat het kabinet heeft gezegd. Ik weet niet waar de motie nou voor nodig is.

De heer **Madlener** (PVV): Dan stel ik voor dat u de tekst van de motie nog eens goed doorleest. Beraadt u zelf daarover bij de stemmingen.

De heer **Van der Ham** (D66): En u moet zich beraden over het antwoord op de vraag of u deze motie niet gewoon moet intrekken.

□

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Voorzitter. Ik wil graag beginnen met het voorlezen van een motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de veehouderij verantwoordelijk is voor 18% van de uitstoot van CO_2 wereldwijd;

constaterende dat inkrimping van de veestapel kan bijdragen aan de realisering van de Europese doelstelling met betrekking tot de reductie van de uitstoot van CO_2-gassen met 20%;

overwegende dat de intensieve veehouderij niet alleen negatieve effecten heeft op het milieu, maar ook op het welzijn van dieren en op de wereldvoedselverdeling;

verzoekt de regering, de afbouw van de intensieve veehouderij in de EU tot speerpunt te verheffen van het klimaatbeleid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Ouwehand. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 341 (21501-20).

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Voorzitter. Ik wil hieraan een slotopmerking toevoegen. De minister-president heeft iets gezegd over het opnemen van gemeenschappelijke waarden in het verdrag van Berlijn. Dat ondersteunt mijn fractie van harte. Wij hebben de termen ''tolerantie'' en ''vrijheid'' horen noemen. Ook dat onderschrijven wij zeer. Wij willen daar graag ''mededogen'' en ''duurzaamheid'' aan toevoegen omdat deze aspecten in de toekomst voor heel Europa belangrijk zullen zijn. Ik hoor hierop graag de reactie van de minister-president.

□

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik dank de leden van de Kamer voor hun inbreng in tweede termijn. Ik houd het kort, want er is vandaag al veel gezegd.

De heer Van Bommel heeft nog eens gewezen op de mogelijkheid tot correctie van de doelstellingen. Het is nu als volgt. Er zal een overleg worden gestart met alle lidstaten. Het instrumentarium dat de Commissie ten dienste staat, is bekend. De streefcijfers zijn echter wel bindend, dus ook de Commissie weet dat echt geleverd zal moeten worden. De heer Van Bommel ziet dat als een

aansporing, als een instrumentarium van de Commissie. Daarin kan hem alleen maar bijvallen. Uiteraard zal ik dit punt bij gelegenheid met Commissievoorzitter Barroso bespreken.

De heer Van Dijk heeft nog eens gewezen op het belang van de Verklaring van Berlijn en artikel 175.

De heer Van der Ham heeft gevraagd hoe het zit met de andere landen die de 30% willen ondersteunen. Ik moet zeggen dat ik een van weinigen was die dit donderdagavond expliciet heeft genoemd. Zweden en het Verenigd Koninkrijk kijken in dezelfde richting. Meer zat er op dat moment niet in. Er wordt in ieder geval wel internationaal, met de andere landen, naar 30% gestreefd, maar 20% geldt in ieder geval. Dat betekent dat je elkaar scherp moet houden. Ik heb ook gesproken over de G8 en de rol die mevrouw Merkel daarbij wil spelen.

Ik meen dat ik niet hoef in te gaan op de opmerking over de transnationale aanpak van schone energie. Ik weet heel goed hoe belangrijk dat is. Ik heb er in eerste termijn al iets over gezegd.

Dan de motie van de heer Van der Ham over de waarden van Europa in relatie tot de Verklaring van Berlijn. Wij zouden ons moeten verzetten tegen de opneming van verwijzingen naar specifieke godsdiensten en tradities. Ik vind het erg jammer dat deze motie is ingediend. Ik vind dat dit uit de sfeer van te veel polarisatie moet worden gehaald. Wij weten hoe moeilijk dit onderwerp ligt. Ik heb wel gezegd dat je niet voorbij kunt gaan aan de manier waarop Europa is ontstaan. Dat is niet alleen een kwestie van getergd zijn, mijnheer Samsom, maar ook een kwestie van besef. Wij gaan niet bepaalde blokken eruit halen. Dat houd ik staande. Aan de genoemde motie heb ik dan ook werkelijk geen behoefte. Ik ga de aanneming ervan daarom ontraden.

De heer **Van der Ham** (D66): Een van de overwegingen in de motie is om vooral de Verklaring van Berlijn te gebruiken om naar de toekomst te kijken. De overweging van de premier om de joods-christelijke tradities in een mogelijk rijtje op te nemen, begrijp ik vanuit zijn perspectief heel goed. Eigenlijk sterkt de motie hem in de lobby richting Brussel om helemaal niet zo'n rijtje te maken, want dat verdeelt en er is discussie over. Dat willen wij niet, want wij willen een feest. Wij willen ervoor zorgen dat mensen in de toekomst geïnspireerd raken door zo'n tekst. De motie is dus meer bedoeld als ondersteuning voor de premier om die discussies helemaal niet aan te gaan, dan als kritiek.

Minister **Balkenende**: De heer Van der Ham beschouwt deze motie als een ondersteuning in mijn richting. Wat let hem dan om de motie in te trekken? Ik heb er geen behoefte aan en ontraad de aanneming van deze motie. Ik vind het bovendien jammer dat zij is ingediend.

In de motie op stuk nr. 337 wordt de regering verzocht om binnen de Europese Unie te pleiten voor een vergelijkbare, intensieve samenwerking op het gebied van fundamenteel onderzoek naar en de ontwikkeling van hernieuwbare energie. Deze motie is wat het kabinet betreft overbodig, want het gebeurt al in het kader van het zevende kaderprogramma. De gelden voor energie-onderzoek zijn met 50% gestegen in verhouding tot het vorige kaderprogramma.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik heb al in de interruptie met de woordvoerder van de CDA-fractie gezegd dat dit niet helemaal klopt. Er gebeurt wel wat voor duurzame energie in de Europese Unie, maar niet op de manier waarop andere belangrijke technologische vernieuwingen zijn ingezet, zoals genoemd in de tweede overweging. Wij streven ernaar om te kijken of wij daarin nog verder kunnen gaan. Het is dus niet volstrekt overbodig. Het is extra op wat er al gebeurt in Europa.

Minister **Balkenende**: Ik wacht het oordeel van de Kamer af.

Voorzitter. Ik ben zojuist ingegaan op het punt van mevrouw Wiegman van de joods-christelijke traditie. Wij zullen afwachten wat er in Berlijn gaat gebeuren. Zij heeft gesproken over de preambule. Het is goed om daaraan te refereren. Er is indertijd gekozen voor een formule die door haar fractie gesteund is. Het is goed voor het debat om dat hier te markeren.

Mevrouw Peters heeft het gehad over het bindende karakter. Ik noem de exacte bewoordingen in de conclusies: een bindend streefcijfer van 20% voor het aandeel hernieuwbare energie en een bindend minimum-streefcijfer van 10% voor biobrandstoffen dat alle lidstaten moeten halen. De discussie over artikel 175, over de juridische mogelijkheden, zullen wij nog verder met elkaar voeren. Ik noem de vraag over wat het instrumentarium is. Ik heb eigenlijk niet veel toe te voegen aan wat ik in eerste termijn heb gezegd.

Ik ben het eens met de kwalificatie die de staatssecretaris gaf aan de bijdrage van de heer Duyvendak. Die vond ik ook zuur. Wij zijn ingegaan op alle vragen die hij heeft gesteld, dus hij heeft wel bijgedragen aan het debat. Daar ben ik weer niet zuur over. De heer Duyvendak mag nu niet interrumperen, want mevrouw Peters heeft net het woord gevoerd. Dat zeg ik alvast namens de voorzitter.

De heer Samsom heeft gevraagd hoeveel Europees geld beschikbaar is voor het bekende CCS. Voor deze pilotprojecten zullen er verschillende financieringsbronnen zijn. Private middelen zullen de hoofdrol spelen, maar ook geld van overheden, Europees of nationaal, kan een rol spelen. Er is nu nog geen sprake van een specifieke allocatie van Europese middelen. Ik wijs erop dat in het zevende kaderprogramma zeer substantiële bedragen worden uitgetrokken voor de doelen energie, milieu en klimaat. De Europese Commissie zal snel met voorstellen komen voor de twaalf demonstratieprojecten. Nederland speelt daar actief op in.

De nieuwe grote kolencentrale is capture ready. De vraag is of er ook al sprake is van ondergrondse CO_2-opslag. Dat is inderdaad het streven, maar het zal nog wel forse inspanningen vergen om ervoor te zorgen dat dit op een veilige, beproefde wijze kan gebeuren. Daarom wordt het nu nog niet dwingend vastgelegd in de vergunningen.

De heer Ten Broeke verwees terecht naar de G8. Hij zei dat wij het woord historisch eigenlijk alleen maar mogen gebruiken als er ook duidelijkheid is over de G8. Los daarvan blijf ik het historisch vinden wat er vorige week in Europees verband is besproken. Dit hebben wij nog nooit eerder gedaan. Ik hoop dat dit historische karakter ook zal blijken wanneer de G8 stappen zet.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Als de premier dan maar accepteert dat ik mijn felicitaties bewaar tot het moment

dat mevrouw Merkel ook dan met een glunderend gezicht naar buiten loopt.

Minister **Balkenende**: Laten wij hopen dat wij alleen maar glunderende gezichten zien en dat u ons kunt feliciteren. Ik weet dat het niet eenvoudig zal zijn, maar u hebt uw punt heel duidelijk gemaakt. Uiteraard heb ik goede nota genomen van wat u hebt gezegd over een mogelijk debat. Ik wacht verdere stappen van de Kamer af.

De heer Madlener is nog ingegaan op enkele punten, zoals het budgettair neutrale karakter van de fiscale maatregel, en vroeg zich af wat wij met de heffing zouden bereiken. Natuurlijk beogen wij hiermee gedragseffecten te bereiken. Over de verdeling van de lasten over de lidstaten heb ik in eerste termijn al het nodige gezegd, maar de heer Madlener heeft op dit punt zijn waarschuwing nog eens herhaald.

In de tweede motie van de heer Madlener wordt de regering verzocht de streefcijfer van de Nederlandse reductie op 20% te stellen als de G8-landen zich niet eveneens tot die 30% verbinden. In ons coalitieakkoord hebben wij die 20% al opgenomen. Ook in Europa wordt over die 20% gesproken, maar dat kan hoger worden naarmate andere industriële landen dat ook volgen. Wij hopen natuurlijk allemaal dat dit zal gebeuren, maar wij moeten afwachten hoe het loopt. Het probleem is dat de heer Madlener nu een koppeling legt tussen hetgeen in de G8 gebeurt en die 20% in Nederland. Dat gaat tegen de geest van dat coalitieakkoord in en daarom moet ik deze motie ontraden, maar de heer Madlener zal dat waarschijnlijk wel hebben verwacht.

De heer **Madlener** (PVV): Zeker!

Minister **Balkenende**: Uw eerste motie spreekt uit dat met deze uitkomst, waarbij niet voor alle Europese lidstaten dezelfde inspannings- en resultaatsverplichtingen gelden om een reductie van de CO_2-emissie te bereiken, niet kan worden ingestemd. Dat tornt aan het besluit van verleden week en u zult zich dan ook kunnen voorstellen dat ik ook deze motie moet ontraden.

Dan heb ik nog een opmerking van mevrouw Ouwehand over mededogen en duurzaamheid. Ik heb daar goede nota van genomen. Ik hoop zeer dat het thema duurzaamheid op de een of andere manier door het Duitse voorzitterschap zal worden ingebracht. Ik weet niet of het woord ''mededogen'' er in kan worden meegenomen, maar ik weet in ieder geval wat mevrouw Ouwehand daarmee bedoelt. In onze contacten zal ik oog blijven houden voor hetgeen zij op dit punt heeft ingebracht.

Voorzitter. Ik ben hiermee aan het eind gekomen van mijn beantwoording. Ik dank nogmaals de Kamerleden voor hun inbreng in dit debat dat iets langer heeft geduurd dan ik had verwacht.

De **voorzitter**: Daarom des te meer dank voor uw zorgvuldige en uitgebreide antwoord.

□

Staatssecretaris **Timmermans**: Voorzitter. Ik moet nog reageren op de motie van mevrouw Peters over een verbod van gloeilampen. Het doel – dat gloeilampen vervangen moeten worden door spaarlampen – delen wij, maar ik zou het heel erg jammer vinden als wij ons nu zouden beperken tot een verbod als middel om dat doel te bereiken. Misschien zijn er wel veel efficiëntere middelen om dat doel te bereiken. Je zou de consumenten kunnen stimuleren tot dat gedrag, je zou ook afspraken met producenten kunnen maken. Ik zou het heel jammer vinden als wij ons instrumentarium zouden versmallen tot alleen maar dat verbod. Laten wij afwachten met welke voorstellen de Commissie komt, maar een ding is duidelijk: het doel dat wij willen bereiken, is hetzelfde, namelijk dat gloeilampen worden vervangen door spaarlampen! Met andere woorden, ik ontraad derhalve de motie.

De heer **Van der Ham** (D66): Enkele weken geleden heb ik Kamervragen gesteld over het feit dat gloeilampen in Californië waren verboden. Ik kreeg toen het antwoord dat wij dat niet alleen moesten doen, maar in Europees verband. Als wij vandaag vragen of het dan in Europees verband kan, kan dat ook weer niet!

Staatssecretaris **Timmermans**: U hoort mij niet zeggen dat het niet kan, maar wel dat wij ons op dit moment niet alleen zouden moeten beperken tot een verbod. Laten wij de Commissie de kans geven om met voorstellen te komen en laten wij haar aangeven hoe wij het snelst ons gemeenschappelijk doel kunnen bereiken, namelijk dat de gloeilamp verdwijnt. Wij zullen wel zien waar de Commissie mee komt, maar het is toch best denkbaar dat er meer wegen mogelijk zijn om dat doel te bereiken? Laten wij ons op dit moment dan toch niet beperken tot alleen maar dat verbod.

De heer **Van der Ham** (D66): Maar bij de onderhandelingen die vaak over energie-efficiency worden gevoerd, bijvoorbeeld met de auto-industrie, doet de Europese Commissie uiteindelijk toch vaak water bij de wijn en daarom wordt er niet uitgehaald wat er uit te halen zou zijn. Het is dan wel van belang dat de Nederlandse overheid de Europese Commissie voorhoudt dat zou moeten worden ingezet op een verbod. Dat versterkt ook de onderhandelingspositie. Wij doen nu al water bij de wijn als wij het aan de Europese Commissie overlaten.

Staatssecretaris **Timmermans**: Het is geen kwestie van water bij de wijn doen, het gaat om de snelste methode om het doel te bereiken. Misschien mogen wij de Commissie even de kans geven om aan te geven op welke manier haars inziens het snelst tot dat doel kan worden gekomen. Als wij het dan op dat moment onvoldoende vinden, zullen wij verdergaande maatregelen nemen. Stelt u zich voor dat wij inzetten op een verbod en dat dit allemaal vertragingen oplevert terwijl wij langs andere wegen veel sneller het doel zouden kunnen bereiken. Daarom stel ik voor om de Commissie de kans te geven met voorstellen te komen die het snelst tot het gewenste doel leiden.

De heer **Samsom** (PvdA): Mijn fractie vindt de motie wel sympathiek en daarom probeer ik het nog eens via een andere route. Het ligt in Europa voor de hand dat je richtlijnen opstelt voor producten. Als wij in een richtlijn vaststellen dat een lamp per eenheid lumen niet meer dan een x-hoeveelheid Watt mag verbruiken, is dit niet een verbod op de gloeilamp maar wel een effectieve

De heer Timmermans, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken
© M. Sablerolle – Gouda

methode om die niet langer toe te staan in de Europese regelgeving. Zo hebben wij de motie gelezen. Als de staatssecretaris dit nu ook doet, kunnen wij in Europa uitstralen dat wij het op prijs zouden stellen als de richtlijn op dit punt zo wordt aangepast.

Staatssecretaris **Timmermans**: In Europees verband is afgesproken dat er in 2009 wetgeving op dit vlak wordt aangenomen. Die wetgeving ziet inderdaad toe op stringente voorschriften voor het gebruik van gloeilampen. Als dit voorschrift zo stringent is dat de gloeilamp daar niet aan kan voldoen, is er in praktische zin wel sprake van een verbod op gloeilampen, maar dit is iets anders dan het verbieden van gloeilampen. Ik hoop dat wij elkaar zo goed kunnen begrijpen. Laten wij de voorstellen van de Commissie afwachten. Als die leiden tot een snelle uitfasering van de gloeilamp kunnen wij allen tevreden zijn over het bereikte doel.

De heer **Duyvendak** (GroenLinks): Ik zou haast zeggen dat ik de reactie van de staatssecretaris wat zuur en ook wat overtrokken vind. Wij moeten dit niet op de spits drijven, want wij willen eigenlijk hetzelfde. Ik ben geneigd om de motie iets aan te passen en het zou goed zijn als de Kamer zich daar dan over uitspreekt. Dan kan het kabinet in volle vaart in Brussel aan de slag gaan. Ik zou het laatste stukje van de motie dan als volgt willen formuleren: ''dat de gloeilamp van de Europese markt verdwijnt''. Dat zou het resultaat moeten zijn. Ik zal de motie zo aanpassen en zo in stemming brengen.

Staatssecretaris **Timmermans**: Wat ons betreft gaat het om een geleidelijk proces met de bedoeling dat over een aantal jaren de gloeilamp verdwenen is. Ik wil de motie in de nieuwe vorm nog wel graag lezen, maar als dit de intentie is, wordt die door het kabinet gedeeld. Wij willen dit dan wel in het dictum van de motie terugzien.

Over de motie van mevrouw Ouwehand wil ik nog zeggen dat het op geen enkele manier tot het behalen van de klimaatdoelstelling zou leiden als wij van de afbouw van de intensieve veehouderij een speerpunt zouden maken. Zo'n speerpunt zou ons niet helpen bij het behalen van de klimaatdoelstelling. Ik heb al gezegd dat de landbouw in het algemeen en de veeteelt in het bijzonder onderdeel zullen uitmaken van het streven naar vermindering van de CO_2-uitstoot. Ik vraag haar de discussie over de toekomst van de intensieve veehouderij niet toe te spitsen op het onderwerp klimaat, maar dit onderwerp te bespreken met de minister van Landbouw. Ik ontraad de aanneming van deze motie.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Waar baseert de staatssecretaris de stelling op dat de afbouw van de intensieve veehouderij niet zou bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen?

Staatssecretaris **Timmermans**: Ik heb mij niet zorgvuldig genoeg uitgedrukt als mevrouw Ouwehand dit opmaakt uit mijn woorden. Ik heb gezegd dat de winst die je kunt behalen met het terugdringen van de intensieve veehouderij niet voldoende zal zijn om de doelstelling te behalen. Om dit tot een speerpunt te maken, zou ons dus niet helpen om de doelstelling te behalen. Er kan geen misverstand over bestaan dat er ook door de agrarische sector in het algemeen en door de veeteelt in het bijzonder een bijdrage kan worden geleverd. Zoals mevrouw Ouwehand het formuleert, moet ik de aanneming van de motie ontraden, omdat die abusievelijk de indruk zou kunnen wekken dat de bestrijding van de intensieve veehouderij ervoor zou zorgen dat wij de klimaatdoelstelling kunnen behalen. Dit is niet het geval.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD): Het was niet mijn bedoeling om te suggereren dat alléén de afbouw van de intensieve veehouderij voldoende zal zijn om de klimaatdoelstellingen te behalen. Er zal nog meer moeten gebeuren. Ik zal daarom nog eens naar het dictum van de motie kijken en dit wellicht nog aanpassen. Het is nu duidelijk hoe wij hier in staan.

Staatssecretaris **Timmermans**: Nog één slotopmerking in de richting van de heer Madlener. Hij presenteerde de relatie tussen de oude en de nieuwe lidstaten als een situatie waarbij de nieuwe winst halen ten koste van de oude. Ik wil er met nadruk op wijzen dat er sprake is van een win-winsituatie, zeker in economische termen: de welvaartsgroei in de nieuwe lidstaten leidt ook tot welvaartsgroei in de oude lidstaten. Het is dus een valse tegenstelling om te veronderstellen dat de economische groei daar, tot offers aan deze kant zouden moeten leiden.

Maar dit geldt niet alleen in economische, ook in politieke zin. Zijn voorman, de heer Wilders, heb ik in het midden van de jaren negentig leren kennen omdat hij bij mij kwam pleiten voor de rechten van de Hongaarse minderheid in Roemenië. Hij zei toen dat het een schande was dat de Roemenen wilden dat die mensen assimileerden; dat het een schande was dat de Roemenen het gebruik van het Hongaars in het openbaar wilden beperken; dat die Hongaren hun eigen scholen en eigen kerken moesten hebben. De heer Wilders heeft zich daar toen ontzettend sterk voor gemaakt. Nu is dankzij de Europese integratie op dit vlak bereikt dat de positie van die minderheid en haar rechten echt zijn verbeterd. De uitbreiding is dus niet alleen in economische, maar ook in politieke zin een goede zaak voor zowel de oude als de nieuwe lidstaten.

De **voorzitter**: Ik heb zojuist vastgesteld dat de heer

Timmermans

Duyvendak de motie-Peters/Van der Ham op stuk nr. 338 wilde wijzigen. Nu is er ook een tekst beschikbaar.

De motie-Peters/Van der Ham (21501-20, nr. 338) is in die zin gewijzigd dat zij thans luidt:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het vraagstuk van klimaatverandering bijzonder urgent is;

constaterende dat de EU zich een reductie van tenminste 20% uitstoot van broeikasgassen heeft opgelegd;

constaterende dat het verbod op gloeilampen substantieel kan bijdragen aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen;

constaterende dat een besluit over een verbod op gloeilampen op Europees niveau dient te worden genomen;

verzoekt de regering, zich ervoor in te zetten dat de voorstellen voor strengere energievoorschriften door de Europese Commissie ertoe leiden dat gloeilampen van de Europese markt verdwijnen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 342 (21501-20).

Staatssecretaris **Timmermans**: Voorzitter. Ik beschouw het dictum van de motie nu als ondersteuning van het beleid van het kabinet. Dit is precies het streven van dit kabinet.

De heer **Ten Broeke** (VVD): Mijn vraag over de principes van de interne markt, die op gespannen voet zouden staan met de publieke voorzieningen, is nog niet beantwoord. Ik geef het kabinet daarvoor echter respijt, want ik denk dat we nog wel een aantal keren de gelegenheid krijgen om hierop terug te komen. Wellicht is dat al volgende week, als de Kamer een mooie brief heeft ontvangen over het Grondwettelijk Verdrag.

De beraadslaging wordt gesloten.

□

De **voorzitter**: Daarmee is dit debat afgerond.

De minister heeft toegezegd om na te gaan wat de inhoud is van de door het Verenigd Koninkrijk voorgenomen klimaatwet en zal de Kamer daarover informeren. Verder zal hij in overleg met de minister van Milieu het instrument van een klimaatwet bekijken, gerelateerd aan de Nederlandse situatie.

Ik stel voor om aanstaande dinsdag over de moties te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 14.45 uur tot 15.30 uur geschorst.

Voorzitter: Verbeet

De **voorzitter**: De ontvangen brieven en wetsvoorstellen staan op een lijst die op de tafel van de griffier ligt. Op die lijst staan voorstellen over hoe de Kamer deze stukken kan gaan behandelen. Als aan het eind van de vergadering geen bezwaar gemaakt is tegen deze voorstellen, neem ik aan dat daarmee wordt ingestemd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Op verzoek van de PvdA-fractie benoem ik in het Presidium het lid Dijsselbloem tot lid in plaats van het lid Hamer.

Het woord is aan de heer Vendrik.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb met grote tevredenheid kennisgenomen van de spoedbrief van de minister van Justitie over USB-sticks, heffingen en flash memories. Het gaat de goede kant op en ik wacht dan ook de actie af die in de brief is aangekondigd. Hieruit blijkt wel dat het soms zin heeft om ergens bovenop te zitten.

Ik heb kennisgenomen van het voornemen van minister Klink van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om coffeeshops te laten vallen onder het algemene rookverbod dat de komende jaren in de horeca van kracht zal worden. Ik heb hiervan met grote verontrusting kennisgenomen, want dit is geen antirookbeleid, maar de beste manier om de coffeeshops uit Nederland te laten verdwijnen. Ik verzoek u dan ook om hierover op korte termijn met de minister van VWS te mogen debatteren. Ik heb namelijk de dringende behoefte om een Kameruitspraak over dit onderwerp aan mijn collega's voor te leggen.

Mevrouw **Joldersma** (CDA): Waarop baseert de heer Vendrik zich precies? Ik heb namelijk nog helemaal geen plannen of brieven van de minister over dit onderwerp gezien. Blijkbaar citeert hij uit een krantenbericht, maar ik weet niet waar dat bericht vandaan komt.

Mevrouw **Kant** (SP): Inhoudelijk ben ik het met de heer Vendrik eens. Ik heb echter geen behoefte aan een debat, want er ligt al een Kameruitspraak. De Kamer heeft namelijk een motie van mevrouw Schippers en mij aangenomen, waarin staat dat coffeeshops niet onder het rookverbod zullen vallen. Zolang de Kamer geen andere uitspraak doet, zal de minister zich hieraan moeten houden. Ik neem dan ook aan dat de minister rekening zal houden met de opvatting van de Kamer wanneer hij zijn plannen opstelt. Verder open je met een debat alleen maar de mogelijkheid van een nieuwe discussie. Discussie is wat mij betreft niet nodig, omdat er al een Kameruitspraak ligt.

De heer **Van der Ham** (D66): Met het oog daarop is het verstandiger om de regering te vragen om een reactie op deze motie. Daarna kunnen wij altijd nog beslissen om hierover een debat te houden.